

Ekspertstemmene

*En studie av norske papiravisers bruk av forskere
som kilder*

Håkon Sandland

Masteroppgave i journalistikk ved Institutt for medier og
kommunikasjon

UNIVERSITETET I OSLO

8. mai 2017

Ekspertstemmene

En studie av norske papiravisers bruk av forskere som kilder

Copyright Håkon Sandland

2017

Ekspertstemmene

Forfatter: Håkon Sandland

<http://www.duo.uio.no>

Trykk: Representralen, Universitetet i Oslo

Sammendrag

Ved hjelp av en kvantitativ innholdsanalyse av fire norske papiraviser fra 2000, 2008 og 2016, samt intervjuer med sju forskere og journalister, ser jeg i denne masteroppgaven på hvordan norske papiraviser bruker forskere som kilder. Jeg har undersøkt hvem forskerne er, hvor ofte de siteres i avisene, hva de snakker om, hvilke fagfelt de representerer, hvordan relasjonene deres er til norske journalister, om de utsettes for kritisk journalistikk, hvordan de slipper til i mediene og hvorfor de ønsker å bidra som kilder. Hovedfunnene i denne studien kan oppsummeres slik: Antall journalistiske artikler som siterer forskere er jevnt de siste 16 årene. De er i stor grad preget av énkildejournalistikk, men antallet er synkende. Forskerne er stort sett norske menn som i all hovedsak uttaler seg som eksperter på aktuelle nyhetshendelser. Forskerne representerer oftest samfunnsvitenskapelige fagfelt. Deres funn eller meninger blir sjelden problematisert i den ferdige teksten, samtidig som de ofte har en form for agenda når de stiller som kilder. Dette blir journalistene i økende grad oppmerksomme på. I kontrast til tidligere forskning, ser det også ut til at forskerne i økende grad forstår medienes behov, og tilpasser seg dem for å slippe til med sine budskap.

Abstract

In this thesis, using a quantitative content analysis, I have examined the use of scientists and researches as sources in four Norwegian daily newspapers in years 2000, 2008 and 2016. In addition, I have conducted seven interviews with journalists and scientists. I have examined who the scientists are, how often they are quoted in the newspapers, how they are quoted, which academical disciplines they represent, what kind of relations they have with Norwegian journalists, if they are exposed to critical journalism, how they get access to the media as sources and why they want to contribute. The main findings may be summarized as follows: The number of articles quoting scientists has been nearly constant the last 16 years. They are often characterized by single-source journalism, however the tendency is decreasing. The scientists are mainly Norwegian men, commenting current news as experts. They most frequently represent social sciences. Their findings or meanings are rarely challenged in the written articles, although they admit to often have some kind of agenda when they appear as sources for the media. Journalists are however increasingly aware of this. In contrast to earlier research, scientists also increasingly appear to understand the media's needs, and adapt their messages accordingly to get access to them.

Forord

Denne oppgaven hadde ikke blitt ferdig uten en rekke gode støttespillere.

Takk til veileder Maria Utheim for å sette tøffe tidsfrister gjennom høsten 2016 og våren 2017, kloke og oppklarende tilbakemeldinger og en garanti for at denne oppgaven ikke blir brukt som underholdning på instituttets julebord.

Takk til studiens informanter, som har satt av tid i sine svært travle journalist- og forskerhverdager for å bidra til denne studien.

Takk til arbeidsgiver Norsk Luftambulansse for en fleksibel arbeidshverdag, til avdelingsledere Siv Tonje og Eline og resten av avdelingen, som både forstår verdien av og oppfordrer til å lære noe nytt.

Takk til mor og far som har stilt med kost, losji og eget arbeidsrom på gården når det har vært nødvendig, og til familien Ramnæs for å få bruke hytta som studiekontor.

Takk til alle venner som i nesten et år har orket å høre på snakk om forskning og journalistikk, som har tipset og delt fra sine egne erfaringer og hjulpet meg til å tenke på helt andre ting enn denne oppgaven.

Og tusen takk til samboer Caroline for å være heiagjeng, for å leve med en strengt fargekodet kalender, tålmodig høre på og diskutere alle problemstillinger, grundig korrektur og uendelige mengder støtte og oppmuntring.

Innholdsfortegnelse

1	Innledning	1
1.1	Bakgrunn for valg av oppgave	1
1.2	Problemstillinger	3
1.3	Definisjoner	3
1.4	En kort innføring i forskningsjournalistikk	4
1.5	Oppgavens struktur	6
2	Teori	9
2.1	Forskningspopularisering og nyhetsverdier	9
2.1.1	Informasjon fra et opplyst fåtall til et kunnskapsløst samfunn	9
2.1.2	Nyhetsverdier i forskningsjournalistikken	11
2.1.3	Kulturforskjeller og -likheter	14
2.1.4	Heiajournalistikk?	15
2.2	Forskere og kildemakt	16
2.2.1	Kildemakt	16
2.2.2	Forskeren legitimerer journalistikken	19
2.2.3	Forhandling om det ferdige produktet	20
2.2.4	Medialisering og selvpopularisering	20
2.3	Kildebruk og motivasjon	23
2.3.1	Forskningsjournalistikk drevet av muntlige kilder	23
2.3.2	Behovet for flere kilder: dueling experts	24
2.3.3	Fra spesialist til generalist	25
2.3.4	Forskernes motivasjon	27
2.3.5	Hvem har kontrollen?	30
2.4	Oppsummering	31
3	Metode	33
3.1	Begrunnelse for valg av metode	33
3.1.1	Hvorfor kvantitativ innholdsanalyse?	34
3.1.2	Hvorfor kvalitative intervjuer?	35
3.2	Kvantitativ innholdsanalyse	36
3.2.1	Utvalg	36
3.2.2	Enheter, variabler og variabelverdier	37
3.2.3	Utførelse	37
3.2.4	Validitet, reliabilitet og generaliserbarhet	39
3.2.5	Utfordringer, begrensninger og svakheter	40
3.3	Kvalitative intervjuer	41
3.3.1	Semistrukturerte kvalitative intervjuer	41
3.3.2	Utvalg og rekruttering	42
3.3.3	Utførelse	44
3.3.4	Transkribering og koding	45
3.3.5	Validitet, reliabilitet og generaliserbarhet	46
3.3.6	Etske problemstillinger	47
3.3.7	Utfordringer, begrensninger og svakheter	48
4	Analyse og diskusjon	49
4.1	Innledning	49
4.2	Antall artikler med forskere som kilder	50

4.3	Antall forskerkilder per artikkel	51
4.4	Problematisering av forskernes funn og meninger	56
4.5	Mannlige og kvinnelige forskerkilder	61
4.6	Hva forskerne uttaler seg om	64
4.7	Hvilket fagfelt forskerne representerer	68
4.8	Norske eller internasjonale forskere?.....	71
4.9	Relasjoner mellom forskere og journalister	72
4.10	Innsalg og selvtabloidisering.....	74
4.11	Motivasjon og agenda.....	77
4.12	Maktkamp og styring.....	81
4.13	Oppsummering.....	84
5	Oppsummering og konklusjoner	87
5.1	Oppsummering.....	87
5.2	Hovedfunn.....	88
5.3	Forslag til videre forskning.....	90
	Litteraturliste	93
	Vedlegg / Appendiks	99

1 Innledning

1.1 Bakgrunn for valg av oppgave

Journalister og forskere har mange likheter. Begge grupper jobber under en yrkesetikk som etterstreber å gi folk bedre kunnskap slik at de kan ta informerte valg, de vil formidle kritisk og uavhengig, og de er opptatt av at det de formidler er sant. Begge grupper har tilgang til noe som den andre gruppen ikke har: Det enkle bildet er at forskerne nærmest har monopol på å produsere ny, vitenskapelig kunnskap om verden, mens journalistene har tilgang på en bred offentlighet og dikterer hvem som får delta i den. Og når disse to gruppene møtes i forskningsjournalistikken, får også offentligheten tilgang på kunnskap.

Et fungerende demokrati er avhengig av at velgerne har tilgang til kunnskap (Hornmoen 1999, s. 15), og for at allmennheten skal forstå verden rundt seg og ta stilling til samfunnsprosesser, må kunnskapen formidles til flest mulig. Kunnskap blir betraktet som et ubetinget gode som legger til rette for en rasjonell samfunnsdebatt (Løvhaug 2011, s. 370). Et demokratisk argument for forskningsjournalistikken er dermed at ved å spre vitenskapelig kunnskap, er forskningsjournalistene med på å legge et grunnlag for at flere kan delta i samfunnsdebatten og slik også bli delaktige i politiske beslutninger. Begge grupper, forskere og journalister, vil være tjent med at forskning og forskeres uttalelser problematiseres i offentligheten, og at det som får oppmerksomhet i mediene er mest mulig sant og objektivt fremstilt.

Forskningsjournalistikken er også viktig fordi vitenskap og teknologi spiller avgjørende roller for hvordan vår fremtid ser ut (Hornmoen 1999, s. 11). Ny kunnskap påvirker fremtidig sosial velferd. Forskningsresultater brukes som argumenter i politisk ordskifte og i utformingen av politikk og myndighetsbeslutninger som styrer folks hverdag. I mange tilfeller kan forskning ha en direkte innvirkning på folks liv, for eksempel i utforming av kostholds- og treningsråd, og enda mer direkte: i utvikling av medisinsk kunnskap og behandlingsmetoder. Derfor er det så viktig at befolkningen ikke bare har tilgang på kunnskap, men *riktig* kunnskap.

Forskningen gir imidlertid sjelden selve svaret, men én av mange mulige forklaringer på det samme fenomenet. Katherine Rowan blir i Friedman, Dunwoody og Rogers (1999, s. 208)

sitert på at ”*science is an unending quest for better explanations*”. Det svaret forskeren kommer frem til, har hun i de fleste tilfeller funnet ved velge én av flere mulige metodiske tilnæringsmåter, ved å gjøre et utvalg av en total populasjon, og ved å analysere og generalisere på en bestemt måte for å finne den best mulige forklaringen på et fenomen. Hvis én av disse prosessene gjøres på en annen måte, kan også resultatet se helt annerledes ut.

Kritisk, journalistisk granskning av forskere og forskning skjer på andre vilkår enn granskning av for eksempel politikere og politikk. Forskerne har tradisjonelt blitt sett på som en gruppe som har beskyttet hverandre i et slags brorskap og holdt seg unna offentlighetens lys (Sylwan i Hornmoen, Meyer & Sylwan 2006, s. 62). Peter Sylwan mener samtidig at vitenskapsmiljøet nå er på vei fra ”peer to public”: Tøffere konkurranse om offentlige midler, forskningens stadig mer kontroversielle karakter, publisering på internett og andre strategiske hensyn tvinger forskerne ut på den offentlige arenaen og gir helt nye vilkår for vitenskapsjournalistikken. I samme bok (s. 66) argumenterer Hornmoen for at forskningsjournalistikk skal være mer enn å frakte resultater fra et antatt kunnskapsopphav til antatt kunnskapstrengende. Det er mer enn å popularisere forskningens resultater. Samtidig har alle forskere en form for agenda når de bidrar med informasjon til mediene (Fjæstad i Bauer & Bucchi 2007; s. 125, Gregory & Miller 1998, s. 103), og selv om den er aldri så nobel – som å spre ny kunnskap til verden – er det synet de representerer bare én av mange måter å komme frem til et svar på, ikke nødvendigvis en universell sannhet som ikke kan argumenteres mot. Kristiansen og Spildre (2015, s. 70) minner om at forskere som produserer kunnskap som brukes som premiss for undervisning og politiske vedtak, også er engasjerte privatpersoner. I tillegg kan deres arbeids- eller oppdragsgivere ha interesse av å dempe eller styre informasjonen som videreformidles gjennom redaksjonelle medier: ”(...) *i realiteten forsøker og klarer mange oppdragsgivere å påvirke hvordan forskningen skal behandles i mediene. Noen vil ikke ha offentlighet rundt resultatene, andre vil endre på dem i retning av egne politiske eller økonomiske interesser*” (2015, s. 66).

Det produseres anslagsvis mellom 1,8 og 5 millioner forskningsartikler i mer enn 28 000 ulike vitenskapelige tidsskrifter hvert år (Time 2015). I en slik tilsynelatende utømmelig kilde til ideer, hvordan velger norske journalister hvilke av disse artiklene og forskerne som bør få oppmerksomhet i pressen? Hvordan avgjør de hvem som er pålitelige kilder? Hvordan velger de, og eventuelt velger bort, dem som henvender seg for å få oppmerksomhet rundt sine forskningsprosjekter? Og hva er konsekvensene hvis journalistene, som har bredest tilgang til

folks oppmerksomhet, ikke har tid, ressurser eller kunnskap til å kritisk undersøke det forskerne finner ut eller mener, men ukritisk videreformidler det til et større publikum?

Forskningsjournalistikken er kildedrevet (Anderson, Petersen & David i Allen (red.) 2005, s. 192), og journalistene vet at det blir lite forskningsstoff uten forskere (Gregory & Miller 1998, s. 109). Å se på hvordan forskere brukes som kilder i utvalgte norske medier, både i regionale og nasjonale aviser, vil gi et klarere bilde av journalistenes tilnærming til forskningsstoff og i hvilken grad de problematiserer forskningsprosjekter og forskerkilder i fremstillingen av stoffet.

1.2 Problemstillinger

Hovedproblemstillingen i denne oppgaven er: ”Hvordan bruker norske aviser forskere som kilder?”. Dette er en svært åpen problemstilling, og jeg vil spisse den gjennom følgende underproblemstillinger, som til sammen skal bidra til å gi et svar på hovedproblemstillingen:

- Hvor stort er omfanget av forskere som kilder i norske papiraviser, og har det økt siden årtusenskiftet?
- Hvilket kjønn, nasjonalitet og fagfelt representerer forskerne?
- Utfordres forskerne på sin forskning, sine funn og meninger i mediene?
- Hva uttaler forskerne seg om – egen forskning, andres forskning eller som eksperter på aktuelle nyhets saker?
- Finnes det en maktkamp mellom forskere og journalister, og hvordan utspiller i tilfelle denne seg?
- Hva får forskerne ut av å være eksponert i mediene, og hvordan går de frem for å slippe til?

1.3 Definisjoner

I denne oppgaven vil jeg bruke en bred definisjon av begrepet forskningsjournalistikk, lik den Martin Eide og Rune Ottosen (1994) benyttet i sin studie fra 1988: avisartikler der forskere har blitt intervjuet eller som refererer til arbeid gjort av én eller flere forskere. Det trenger altså ikke handle konkret om for eksempel ny forskning som blir presentert i mediene, jeg inkluderer også de sakene der én eller flere forskere er sitert i kraft av å være nettopp

forskere. Som denne oppgaven vil vise senere, er det nettopp slik det meste av forskningsjournalistikken foregår i dag.

1.4 En kort innføring i forskningsjournalistikk

Hva er forskningsjournalistikk? For det første er det en ofte utskjelt gren av journalistikken – blant annet skriver Harald Hornmoen, professor i journalistikk ved Høgskolen i Oslo og Akershus, i sin bok *Vitenskapens vakthunder* fra 1999 at ”*forskningsjournalistikken i Norge knapt fortjener betegnelsen journalistikk*” og at ”*det er fristende å hevde at mye av den forskningsjournalistikken vi har, først og fremst er en journalistikk som bruker forskningens autoritet for å gi tyngde og troverdighet til egne oppslag*”. For det andre hevder mange at den kjennetegnes av positive og fremmende vinklinger til forskningens og forskernes fordel (Nelkin 1987, s. 144), for det tredje er det sjelden journalistikk utført av forskningsjournalister (Ottosen & Eide 1994), og sist, men ikke minst, er den drevet av muntlige kilder (Anderson et al. i Allen (red), 2005, s. 192).

Hvorfor skal mediene drive forskningsjournalistikk, og forsøksvis på en god, kildekritisk og etterrettelig måte? I tillegg til det overordnede demokratiske argumentet presentert i innledningen av oppgaven, lister Bjørn Fjæstad (i Bauer & Bucchi 2007, s. 124) opp fem hovedgrunner:

- Forskere kan skape farlig kunnskap og produkter (våpen, gift, radioaktive substanser o.l.)
- Forskere kan bruke metoder eller prosedyrer som er uetiske og/eller ulovlige (smertefulle dyreforsøk, mennesker som prøvekaniner, personvernsproblematikk) eller motta finansiering fra tvilsomt hold
- Forskere kan kaste bort offentlige midler på meningsløse prosjekter
- Forskere kan ha motstridende meninger om viktige saker
- Forskere kan holde tilbake informasjon som burde blitt gjort offentlig

I en historisk kontekst har forskningsjournalistikk gått gjennom flere perioder med ulike kjennetegn. Det trekkes ofte et skille mellom 1950- og 60-tallet, med mediernes ensidige og ukritiske feiring av vitenskapens gjennombrudd (Hornmoen 1999, s. 12) til 70-tallet, da

journalistene både begynte å stille andre typer spørsmål og hadde tilgang til flere motstemmer i forskningsmiljøene (Anderson et al. i Allen (red.) 2005, s. 191).

Hans Peter Peters (1995, s. 31) mener forskningsjournalistikken har gått fra å kun vise publikum fruktene av suksessrik vitenskap til å dekke de mindre fordelaktige sidene og det som kan være trusler mot helse, miljø, etikk, sikkerhet og selvbestemmelse. Ifølge Peters ble vitenskapen lenge skjernet for kritiske spørsmål som følge av den ideologiske tenkningen rund forskning som fremskritt, mens den i dag i økende grad blir veiet opp mot kostnad og nytte.

Anderson et al. (i Allen (red.) 2005, s. 195) argumenterer for at det ikke kan finnes korrekt vitenskapsdekning, fordi både forskning og journalistikk alltid er sosiale produksjoner som involverer motstridende påstander om hva som er sannheten. Fossum og Meyer (2008, s. 141) presenterer et liknende syn om at sikker kunnskap ikke finnes – også kunnskap fra forskning er materiale som kommer fra svar på bestemte spørsmål, stilt av forskere i sine miljøer og funnet gjennom utvalgte teorier, metoder og motiver. De hevder videre (2008, s. 152) at forskning er et problematisk felt, og at mange velger å gjøre det enkelt ved å kun fortelle at ”den eller den forskningen nå er lagt frem med det eller det resultatet”. De viser til et sitat av Tor Grennes:

”Forskning og vitenskap er i dag en så sentral premissleverandør til den politiske og samfunnsmessige debatten at spørsmål om i hvilken grad vi faktisk kan stole på resultatene fra forskning og utredning, angår de fleste av oss. Folk flest har ikke tilgang til primærkildene, men får sine kunnskaper om forskning og forskningsresultater formidlet gjennom mediene. Dermed blir journalister en nøkkelgruppe i formidlingsprosessen: de er en målgruppe for forskernes formidling, samtidig som de er videreformidlere til allmennheten. Dernest er de naturligvis sentrale gjennom sin posisjon til å påvirke og å sette dagsorden. Men mediene er samtidig underlagt markedskreftene, Det forskningsstoffet som skal formidles, må oppleves også å ha et salgspotensial. Dette kan nok av og til friste til en framstilling av forskningsresultatene som forskeren ikke helt kjenner seg igjen i. (Grennes 2004, s. 184)

Norske medier er ikke nødvendigvis bedre stilt enn i noen andre land. I Hornmoen, Ottosen, Ertesvaag og Andersens spørreundersøkelse blant norske journalister og forskere fra 2008 (2014, s. 14) var det kun én av 26 journalistrespondenter som definerte forskningsstoff som sitt eget stoffområde. Det var imidlertid kun den ene som betegnet seg som ren

forskningsjournalist. 90 prosent i begge respondentgruppene i undersøkelsen var enige i påstanden om at norsk presse skriver for lite kritisk om forskning. Da de ble bedt om å oppgi mulige hindringer for bedre forskningsjournalistikk, svarte 81 prosent av journalistene og 86 prosent av forskerne at journalistene mangler forståelse for forskning (s. 16-17). Henholdsvis 92 og 78 prosent mente tidspress var en medvirkende årsak. Det kan hevdes at det er unaturlig at forskerne skal uttale seg om journalistenes tidspress, hvordan nettjournalistikken påvirker sannhetsinnhold, hvilken innvirkning desken har på saken og liknende, men forfatterne pekte blant annet på nettjournalistikken som en nærliggende årsak til dette, der kontinuerlige deadlines er viktigere enn sannhetsinnholdet (s. 19).

Som jeg skal gå nærmere inn på senere i oppgaven, er de muntlige kildene en svært sentral del av forskningsjournalistikken. En tabloid gjengivelse av teoridelen i denne oppgaven er at forskerne ofte får stå som eneste kilde i en sak, helt uten motstemmer, de kan bli spilt opp mot hverandre på områder der det egentlig er bred konsensus i vitenskapsmiljøene, de blir først og fremst brukt til å legitimere faktainnholdet i de journalistiske produktene, spesialister blir behandlet som generalister innen sitt fagfelt (og noen ganger på helt andre fagfelt), de populariserer sin egen forskning i større eller mindre grad for å slippe til i nyhetsmediene og styrer de ferdige sakene til sin fordel gjennom strenge faktasjekker. Alt dette er til forskernes fordel, fordi de får kontrollere informasjonen som går til mediene for igjen å sikre finansiering, autonomi og faglig prestisje. Igjen sitter maktesløse journalister, i praksis helt uten anledning til å utøve yrket sitt.

I analysedelen av oppgaven vil jeg imidlertid forsøke å nyansere dette bildet gjennom en presentasjon av en innholdsanalyse av 402 avisartikler med forsker som kilder, samt sju kvalitative intervjuer med journalister og forskere som har mye erfaring med hverandre.

1.5 Oppgavens struktur

Denne oppgaven består av fem deler – én av dem er innledningen over, de fire siste er et teorikapittel, et metodekapittel, et analyse- og diskusjonskapittel og helt til slutt en oppsummering og konklusjon, basert på de foregående kapitlene. Videre i denne oppgaven vil jeg først gå gjennom eksisterende litteratur om popularisering av forskning, forskningsjournalistikk og kildebruk, samt tidligere forskning på blant annet norske mediers

kildebruk i forskningsjournalistikken og vitenskapsfolks erfaringer med og motivasjon til å stille opp i mediene.

Jeg vil deretter presentere noe metodeteori som bakgrunn for den kvantitative innholdsanalysen og de kvalitative intervjuene som analyseres og diskuteres senere i oppgaven. I dette kapitlet forsøker jeg i tillegg å beskrive så nøyaktig som mulig hvordan jeg har gått frem metodisk. Metodene skal bidra til å svare på hoved- og underproblemstillingene jeg har presentert tidligere. Når disse er gjort rede for, vil jeg vise frem resultatene disse to metodiske tilnæringsmåtene har gitt i analysekapitlet, og diskutere dem med tanke på hvordan de stemmer overens med eller nyanserer tidligere forskning og det jeg ellers har trukket frem i teoridelen. Her vil jeg også trekke frem eventuelle andre funn jeg ikke hadde regnet med før jeg startet. Dette kapitlet skal forsøke å vise hva denne studiens funn betyr for hva vi vet om forskningsjournalistikk og medienes bruk av forskere som kilder.

Til slutt i oppgaven vil jeg konkludere basert på innsikten fra teoridelen og analysen, og vise hvorvidt oppgaven har bidratt til å svare på problemstillingene.

2 Teori

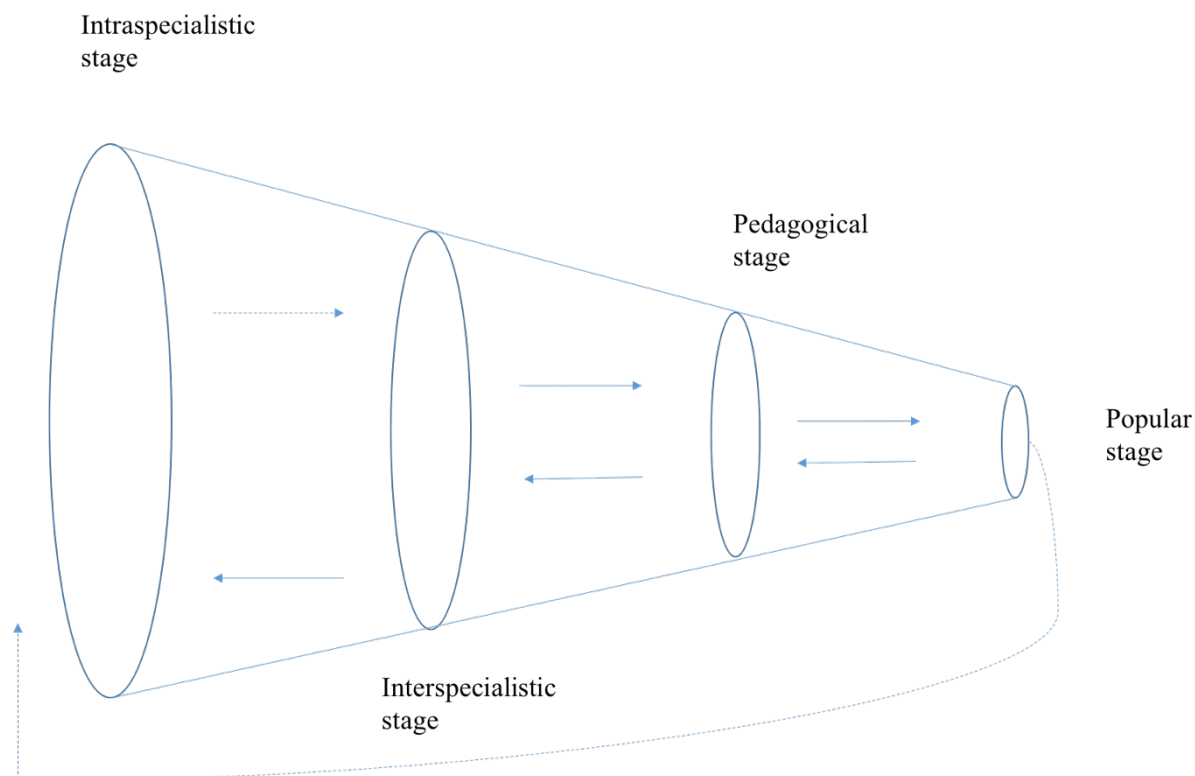
I dette kapittelet vil jeg presentere noen teoretiske rammer for forskningsjournalistikk, samt det jeg synes er den mest relevante tidligere forskningen på området. Dette vil utgjøre grunnlaget for analysen og diskusjonen senere i oppgaven.

2.1 Forskningspopularisering og nyhetsverdier

For å forstå mediernes bruk av forskere som kilder i journalistikken, er det helt sentralt å forstå mediernes og journalistenes rolle i populariseringen av forskning. Jeanne Fahnestock (1993, s. 17) beskriver popularisering av forskning som å *”brolegge det enorme gapet mellom offentlighetens rett til å vite og offentlighetens evne til å forstå”*. Man kan se populariseringen som to prosesser: Først fremskaffer forskerne ekte og kompleks kunnskap, mens populariseringen deretter bryter den ned til enkle, forståelige budskap til folket (Hilgartner 1990, s. 519). Stephen Hilgartner hevder videre at det dominerende synspunktet blant forskere er at popularisert vitenskap er en degradering av den genuine, ekte vitenskapen – popularisering er i beste fall en formålstjenlig forenkling, presentert for ikke-spesialister. Forfatteren mener at forskningspopularisering i verste fall er journalisters oversettelse av noe de selv ikke forstår, og konsekvensen kan dermed være en kollektiv offentlig misforståelse av hva resultatene egentlig betyr.

2.1.1 Informasjon fra et opplyst fåtall til et kunnskapsløst samfunn

Cloître og Shinn (1985, ref. i Bucchi 2002, s. 114) har i en modell (fig. 1) skissert fire nivåer av forskningskommunikasjon: intraspesialistnivå, interspesialistnivå, pedagogisk nivå og populærnivå. Forfatterne mener at forskningsartikler kommunisert i dagspresse tilhører det siste nivået, som inneholder mer utstrakt bruk av metaforer og vier størst oppmerksomhet til fagområdene helse, teknologi og økonomi.

(fig. 1: Cloître og Shinn's traktmodell for forskningspopularisering)

Bucchi argumenterer for at stadig flere elementer av usikkerhet, forbehold og nyanser forsvinner for hvert steg fra venstre til høyre i denne kommunikasjonsmodellen. Han beskriver modellen til Cloître og Shinn som en trakt som fjerner nyanser fra kunnskapen som passerer gjennom den, og reduserer den til enkle fakta uten usikkerhet. I den bredeste delen, intraspesialist-stadiet, er den rene og korrekte vitenskapen, for eksempel en rapport publisert i et spesialisert vitenskapelig tidsskrift, støttet av empirisk data, referanser til eksperimentelt arbeid og grafikk. Med nyanser, forbehold og usikkerhet, kontekstualisert sammen med annen forskning på feltet, har formidling i denne enden av modellen forskerkolleger innenfor samme, ganske snevre fagfelt som målgruppe. Det neste nivået, interspesialist-stadiet, har de samme vitenskapelige egenskapene, men en bredere målgruppe innenfor forskningen; informasjonen skal være forståelig også for forskere innenfor samme disiplin, men ikke nødvendigvis samme spesialfelt. På det nest smaleste stadiet av traktmodellen for forskningskommunikasjon finner vi det pedagogiske nivået. Bucchi (2002, s. 115) refererer til dette som tekstbokvitenskap, der *”det gjeldende paradigmet regnes som utviklet og komplett”*. Dette er kommunikasjon i for eksempel undervisning, og legger vekt på forskningens historie og kumulative natur. I motsatt ende av det brede intraspesialist-stadiet finner vi det smaleste uten rom for alle nyanser og forbehold, det forfatterne Cloître og Shinn

betegner som amatørvitenskapen; populær-stadiet. De karakteriserer den som informasjon gjerne publisert i dagspresse eller sendt på fjernsyn med spissere vinklinger, mer bastante funn enn forskerne selv kan stå inne for og et fokus på hva resultatene har å si for mottakerne; publikum.

Sosiologen Friedhelm Neidhardt argumenterer (ref. i Gregory & Miller 1998, s. 100) for at massemediene i populariseringen av vitenskap må snakke til minste felles multiplum, og at kvaliteten på vitenskapsdekningen dermed ofte lider av sensasjonalisering og andre journalistiske teknikker for å skape interesse for stoffet blant flest mulig mennesker. Neidhardts premiss for denne argumentasjonen er imidlertid å hevde at mediene vet lite om sitt publikum, sjelden mer enn at de for eksempel eier en TV, og at strategien deres derfor må være å nå alle. Han mener samtidig at vitenskapelig fakta sjelden er kommuniserbart i en slik sammenheng. Et slikt premiss må sies å være utdatert i dag, men medienes nyhetsverdier har knapt forandret seg, og de harmonerer ikke alltid med forskningens idealer. Det ulike synet på hvordan forskningen bør presenteres til offentligheten gjennom mediene, er ofte kimen til uenighet mellom forskere og journalister.

2.1.2 Nyhetsverdier i forskningsjournalistikken

Forskningsjournalistikk er, når alt kommer til alt, journalistikk. Og som regel utøves den av vanlige journalister, ikke spesialiserte forskningsjournalister (Eide & Ottosen 1994). Gregory og Miller (1998, s. 108) argumenterer for at det er de samme avveiningene som gjelder når man skal velge hva som får plass i mediene – uavhengig av om man er forskningsjournalist eller ikke. Men hva avgjør om en sak om forskning eller med forskere er stor og viktig? Forfatterne har laget en liste over åtte vanlige nyhetsverdier der forskningsjournalistikken sjelden strekker til (1998, s. 110 -114), som jeg vil presentere kort under. Fellesnevneren for disse nyhetsverdiene er at de ifølge forfatterne sjelden blir oppfylt i relasjonen mellom forskere og journalister, og forskningsinstitusjoner og medier generelt. Forskere som både er klar over, behersker og legger til rette for at disse nyhetsverdiene kan oppfylles, vil ifølge forfatterne sannsynligvis ha en naturlig større sjanse for å både bli kontaktet, få gjennom et eget medieinitiativ eller styre presentasjonen av saken de bidrar til.

Terskel: I forskningen er normen at en påstand ikke kan bli for liten (Gregory og Miller 1998, s. 110). All informasjon skal være moderat og kvalifisert, det er ikke plass til

overdrivelser. I nyhetene er det derimot ofte motsatt, og jo strengere forskningens omgang med fakta er, jo høyere blir terskelen for å få oppmerksomhet rundt den i mediene.

Betydning, relevans og harmoni: Tre verdier som, ifølge forfatterne, kan samles til én: En nyhet må ha betydning for leserne for at de skal forstå, den må være relevant for at de skal gidde å lese og den bør harmonere med deres eksisterende virkelighetsbilde. Ny viten om helse og medisin blir trukket frem som et eksempel på stoff som ofte treffer leserne på alle disse nivåene (Gregory og Miller 1998, s. 111).

Kontekst og komposisjon: Hvis en nyhet kan kontekstualiseres rundt en allerede eksisterende historie, har den større sjanse til å få plass i mediene, selv om den ikke nødvendigvis er en nyhet i seg selv. Medienes komposisjon, for eksempel avisenes forskjellige, tematiske seksjoner, er også viktig: Hvis avisen har en egen vitenskapsseksjon, konkurrerer saken bare med de andre vitenskapsnyhetene. Hvis den derimot må konkurrere mot andre, ofte større nyheter, er det mindre sjanse for å få plass (Gregory og Miller 1998, s. 111). Dette vil nok gjelde særlig i mer tabloide medier.

Frekvens, overraskelse og kontinuitet: Vitenskapsnyheter har ikke samme jevne frekvens som for eksempel sport. Store forskningsprosjekter pågår til enhver tid uten at offentligheten egentlig vet om dem, noe som sjelden skjer før resultater og funn er klare. Forskningsnyheter har heller ikke en garantert kontinuitet på samme måte som for eksempel politikk og sport. Store nyheter kan være over i løpet av få dager, og den neste nyheten om samme sak kan være mange år unna. Journalistenes kildearbeid og research kan derfor ta lang tid og gi få resultater, og en del journalister, særlig de som ikke spesialiserer seg på forskningsstoff, vil dermed unngå å bruke for mye tid på å bygge opp et godt nettverk og en god oversikt over og kompetanse innen forskningsområdene (Gregory og Miller 1998, s. 111-112).

Konkurransen: En sentral nyhetsverdi i mediene er å være først ute med en historie som konkurrentene ikke har. Dette skjer sjelden i vitenskapsjournalistikken, mye på grunn av sperrefristen fra vitenskapelige publikasjoner, men også, ifølge Gregory og Miller (1998, s. 112), fordi det er få nære relasjoner mellom forskere og journalister. Forfatterne mener det er fordi *forskere gjerne vil hevde sin objektivitet*. I tillegg jobber forskningsjournalister tett sammen og hjelper hverandre på tvers av redaksjoner, noe som fører til at én journalist eller avis sjelden er alene om en sak.

Entydighet og negativitet: Gregory og Miller (1998, s. 112-113) skriver at mediene krever klare nyheter: de er enten gode eller dårlige. I vitenskapen er ikke alltid budskapene like klare. Det krever både mer journalistisk arbeid og mer plass i avisene. Vitenskapen skal i tillegg være til for ”fellesskapets beste” – hvis det er dårlige forskningsnyheter, har kanskje forskningen gått galt. Fordi forskerne har en så sentral rolle i vitenskapsjournalistikken, har de også makten til å holde dårlige nyheter utenfor nyhetsbildet. Vitenskapen som når mediene har derfor en tendens til å være positive, og det er ikke alltid de nyhetene som selger best.

Fakta, kilder og kildenes reliabilitet: Faktisitet er en viktig nyhetsverdi, og aktører fra vitenskapsmiljøene er naturligvis gode til å bidra med nettopp det. I tillegg utgjør forskere og forskningsinstitusjoner pålitelige kilder for mediene - overraskende nok, ifølge Gregory og Miller (1998, s. 113). Hvis en journalist skriver ”... ifølge forsker X på universitet X...”, er historien troverdig. ”Nyere forskning viser at...” er også en hyppig brukt setning i nyhets- og vitenskapsjournalistikken, uten at leserne nødvendigvis får vite mer om metodikk, usikkerhet, bakgrunn og kontekst. Forskere og deres utsagn kan altså være en nyhetsverdi i seg selv, fordi de blir sett på som respektable kilder.

Elitisme og personifisering: Vitenskap skal i god tradisjon fokusere på *hva* og *hvordan*, og ikke på *hvem*. Nyhetene krever imidlertid at det finnes et ansikt, og saker om for eksempel medisin blir ofte historien om pasienten som mirakuløst overlevde eller forskeren som utviklet behandlingen. Oppmerksomhet rundt Nobelprisene handler ofte om personene som vinner dem, ikke nødvendigvis forskningen de har vunnet prisen for (som ofte er utdatert eller har blitt gjort for lenge siden). Forskerne som kilder er derfor uunngåelige i forskningsjournalistikken (Gregory og Miller 1998, s. 113-114). Forskning foregår i tillegg ofte i enorme team, men journalister ser etter én eller to som kan uttale seg. Forskningsinstitusjoner er gjerne svært hierarkiske, og i en slik situasjon er det derfor ofte en seniorforsker som får uttale seg om noe en doktorgradsstipendiat egentlig kan mest om, i og med at han eller hun har gjort det meste av arbeidet. Likevel får både institusjonen og den journalistiske saken mer tyngde og autoritet i sine miljøer, fordi den som uttaler seg har høyere anseelse (Gregory og Miller 1998, s. 114).

2.1.3 Kulturforskjeller og –likheter

Det kan hevdes at det journalistene ser etter i sin profesjon er antitesen til hva forskerne verdsetter når de skal spre informasjon om sitt arbeid. Tabell 1 illustrerer noen av de sentrale ulikhetene i de to leirene (Fjæstad i Bauer & Bucchi 2007, s. 127-128).

FORSKERE	JOURNALISTER
Mål: Formidle forskningsresultater, undervisning, PR for vitenskapsmiljøene	Mål: Nyheter, opplysningsarbeid, eksponering, stort publikum
Sakte informasjonsformidling	Rask informasjonsformidling
Faktaorientert	Personorientert
Rasjonell tilslutning	Følelsesmessig tilslutning
Konsensus gir det beste bildet	Motstridende stemmer gir det beste bildet
Teoretisk relevant er viktig	Praktisk relevans er viktig
Omfattende	Selektiv dekning
Detaljer er viktig	Detaljer er uviktig
Kvalifiserte resultater	Overdrevne resultater

(tab. 1: Forskjeller mellom forskere og journalister)

Mange mener at kildeforholdet mellom journalist og forsker er vanskelig fordi det er to helt ulike kulturer med to ulike mål, som illustrert i tabellen over. Tidligere professor i journalistikk, Philip Meyer, mener (ref. i Levi 2001, s. 77) imidlertid at de to profesjonene deler flere karakteristikk: En skeptisk tilnærming (ingen tror uten videre på etablerte sannheter fra f. eks. myndighetene eller ”flertallet”), åpenhet (begge dokumenterer det de driver med så andre kan replisere arbeidet), operasjonalisering (objekter som er observerbare og testbare) og en anerkjennelse av sannhetenes midlertidighet (dagens sannheter kan fort bli erstattet av nye og sterkere sannheter). Samtidig kan det argumenteres for at journalisten og forskeren kan dele interessen for å overdrive potensielle effekter av en ny behandlingsmetode eller signifikansen av en pågående studie; journalisten trenger en god historie og forskeren trenger promotering og synlighet for å for eksempel sikre videre finansiering (Levi 2001, s. 24).

Gjennom en spørreundersøkelse fra 1993 (Peters 1995, s. 38), kommer det frem at forskere og journalister har svært ulikt syn på mediens mulige funksjon når det gjelder å kontrollere

politiske, økonomiske og vitenskapelige eliter. Forskerne aksepterer dette premisset i langt mindre grad enn journalistene. Undersøkelsen konkluderer med at journalister er mer opptatt av å være kritiske mot makthavere enn forskerne er villige til å erkjenne at de bør være det. Peters undersøkelse peker også på en rekke uenigheter mellom forsker og journalister: Forskere vil ha en presse som er mindre kritisk og mer støttende til deres forskningsarbeid, de vil ha mer kontroll over kommunikasjonsprosessen når de stiller opp i mediene, samt færre journalistiske presentasjonsgrep for å fange publikums interesse (Peters 1995, s. 44-45).

2.1.4 Heiajournalistikk?

Det har vært mange syn på forskning og forskere; alt fra Darwin-vennen Thomas Huxleys berømte og avmålte definisjon av vitenskap som ”*organisert og øvet fornuft*” (ref. i Goldstein & Goldstein 1984, s. 7), til redaktøren av magasinet Nation, som i 1902 beskrev forskere som trollmenn og magikere for offentligheten, sosialt isolert fra resten av samfunnet og med nesten overnaturlige evner (ref. i Nelkin 1987, s. 14).

Hornmoen (2009) skriver i kronikken *Forskningsformidling, nei takk!* i Aftenposten at lette formuleringer som «forskning viser» og henvisninger til hva forskerne har funnet ut, ikke bare tilslører uenighetene som normalt omgir ny forskning. De bidrar også til et bilde av en avsondret virksomhet, som publikum måpende kan beskue på avstand. Forskernes rolle i mediene kan kobles opp mot begrepet ”othering” fra sosialantropologien – å skape et bilde av ”de andre”, de som er en helt annen gruppe enn ”oss” – en praksis som bidrar til å skape et stort skille mellom journalister, forskere og publikum. Hastrup (1995, s. 7) skriver at alle beskrivelser av en annen kultur er implisitt komparativ; vi beskriver andre ut fra vår egen kultur. Konseptet ”othering” er grunnleggende i nettopp sosialantropologien – en forståelse av at det finnes de radikalt ”andre” i verden. Forskerne kan, i medienes fremstilling av dem, hevdes å falle under et slikt begrep.

I boka ”Forskningsjournalistikk, en innføring” skriver Nina Kristiansen og Ingrid Spilde at de ”vil hurra- og énkildejournalistikken til livs” (2015, s. 29). En vanlig kritikk mot forskningsjournalistikken er nettopp at den ukritisk hyller vitenskapen og beundrer det den omtaler. Vitenskapssosiologen Dorothy Nelkin (1987, s. 99) beskrev det på følgende måte: ”*Their language of magic and wonder expresses their pleasure in describing science and technology*”. Denne forestillingen om forskere som mennesker som besitter selve sannheten,

hevet over faglige uenigheter, er et dårlig utgangspunkt for å intervju dem (Hornmoen 1999, s. 152).

Nelkin argumenterer videre for at det er bildet av forskere som trollmenn som er gjeldende – kulturelt isolerte, overlegne magikere som blir heroisk fremstilt i forbindelse med prestisjeprosjekter, for eksempel ved utdelingen av Nobelprisene. Nelkin (1987, s. 15) mener at deknningen av Nobelprisene spesielt kopierer språket i sports- og kjendisjournalistikken, der oppmerksomheten rundt det konfliktfylte, for eksempel amerikanske forskeres konkurranse om å vinne flere priser enn britiske, blir viktigere enn det internasjonale samarbeidet som ofte kjennetegner viktige vitenskapelige fremskritt. Det blir ifølge Nelkin lagt mer vekt på ære, glamorøse jobbtillbud og bokkontrakter til forskersuperstjernene enn de faktiske funnene de har gjort. Forskning blir presentert mer som en bragd av de som har utført den enn hva forskningen har ført til, og det blir sjelden stilt spørsmål ved forskerens angivelige nøytrale grunnlag når hun får kommentere samfunnsproblemer som upartisk vitenskapsmenneske (Hornmoen 1999, s. 16).

2.2 Forskere og kildemakt

2.2.1 Kildemakt

Sigurd Allern (1997, s. 13) viser til Max Webers grunnleggende definisjon av makt fra politisk sosiologi: den muligheten en aktør har til å sette gjennom sin vilje i samfunnslivet, selv om andre deltakere skulle gjøre motstand. Makt forbundet med mediene er sjeldent så konkret som i Webers definisjon, og Thomas Mathiesen (1993, ref. i Allern 1997, s. 115) skisserer fire måter det kan utspille seg på: makt *bak* mediene, som viser til eierne, lederne og organisasjonsstrukturen i mediene. Makten *rundt* mediene, som dreier seg om hvem som har påvirkning på hvilke nyheter som kommer ut og hvem som får uttale seg. Makt *i* mediene, som handler om hvordan de effektivt former en virkelighetsforståelse blant deres publikum gjennom ulike fortellerteknikker. Og til slutt har vi makten *fra* mediene; hvordan de kan drive informasjons- og holdningskontroll ved å sile opplysninger og forsterke enkelte allerede eksisterende inntrykk. Ragnar Waldahl (1989, ref. i i Allern 1997, s. 15) peker videre på at mye av medienes makt ligger i evnen til å påvirke folks holdninger og å sette dagsorden: å bestemme hva folk er opptatt av, hvilke kunnskaper de sitter igjen med og ikke minst publikums atferd gjennom påvirkning av beslutningstakere gjennom politikk, forvaltning og

næringsliv. De kildene som klarer å påvirke hva mediene forteller og hvordan de forteller det, har med andre ord potensielt stor makt over hvordan folk oppfatter verden.

Det har blitt presentert flere ulike kildemaktteorier opp gjennom årene. Den pluralistiske modellen fra liberaldemokratisk teori forklarer hvordan en stor mengde interessegrupper sikrer offentligheten tilgang på flere ulike virkelighetssyn, uten at noen av dem får dominere nyhetsbildet over lengre tid. Det andre mer strukturelle og marxistiske synet på kildemakten i mediene handler om hvordan makrostrukturene i forholdet mellom media og stat er til fordel for de med mest makt – det er disse gruppene som nesten alltid setter rammene for nyhetsagendaen (Anderson et al. i Allen (red.) 2005, s. 189-190). Slike kilder blir, ifølge Hall et al. (1978, ref. i Allen (red.) 2005, s. 190), overrepresentert i mediene og dermed ”primærdefinerere” av aktuelle saker. Når det gjelder *forskernes* makt som kilder i møte med journalister, kan den beskrives i følgende hovedmønstre (Dunwoody i Friedman et al. 1999, s. 62-66):

Vår tillit til eksperter øker i takt med at samfunnet vårt blir mer komplekst, og få blir tildelt eksperttittelen oftere enn forskere. Vi stoler mer på forskernes autoritet enn journalistenes – statusforskjellen dem i mellom er stor. Dunwoody mener dette fører til at forskere har stor innvirkning på hvem som kontrollerer meningsinnholdet i en journalistisk historie. Selv om det er journalisten selv som velger hvilken vitenskapshistorie hun skal dekke og hvem hun skal snakke med, er det forskerne på feltet som har makten til å definere mulighetene og hva som er sant innenfor det saksfeltet. Dette mønsteret er spesielt gjeldende hvis forskningen er kompleks og vanskelig å forstå for andre enn dem som driver med det; forskeren kan plukke ut de delene hun selv vil ha ut i offentligheten, og det kan ofte bare være en liten fraksjon av hele bildet. Kilder i forskningsjournalistikken kan altså til en viss grad definere grensene for informasjonen journalisten får tilgang til.

Det er to påfølgende kildemaktkonsekvenser av dette: Den ene er at journalister gjerne velger nettopp den informasjonen de får av forskerne eller institusjonen, og de graver sjelden dypere etter mer. I tillegg henviser Dunwoody (i Friedman et al. 1999) til en studie fra 1991, som viser at journalister forkaster 85 prosent av pressemeldingene de fikk generelt, men tok vare på 85 prosent av materialet de fikk av forskere. Tallene er med på å bygge opp under forskere som primærdefinerende kilder; journalistene foretrekker høystatuskilder og informasjon som er uberørt av for eksempel informasjonsarbeidere, og stoler mer på både faktainnholdet og

upartiskheten i stoffet de får direkte fra akademikere. Dette kan ifølge forfatteren også bidra til å gi forskerne større grad av kontroll over hvordan deres arbeid presenteres i mediene.

Så fort en type forskning når nyhetene, kan denne typen forskning bestemme rammeverket for forskningsstoff i måneder og år fremover. Forskere med uortodokse synspunkter eller sterke kommunikative evner blir gjerne brukt som kilder, og kan dermed få kontroll over informasjonsstrømmen, uavhengig av sannhetsinnholdet i uttalelsene deres.

Til slutt hevder Dunwoody at journalister har en generell motvillighet mot å kritisere forskning. Generelt øker kildemakten når journalistene er avhengige av å ivareta et godt forhold til kildene sine. I forskningsjournalistikken, der prosjektene kan være snevre og komplekse, vil journalisten alltid ønske tilgang til den beste ekspertisen. Journalister har tradisjonelt hatt større behov for disse forskernes informasjon enn forskerne har hatt behov for journalistenes tilgang til offentligheten (sammenliknet med f. eks. politikere). Resultatet kan være at forskerne ofte får bestemme ”reglene” og sette premissene for kommunikasjonen. Dunwoody (i Friedman et al. 1999, s 75) mener at selv om forholdet mellom journalister og forskere blir stadig mer jevnt og rettferdig, er det fortsatt forskerne som sitter med mest makt. Den nye, delte kulturen domineres i større grad av forskernes spilleregler enn journalistenes. Hun trekker frem tre avgjørende elementer også her:

Vitenskapsjournalers sperrefrist som gjør at mediene sjelden eller aldri får eksklusive forskningsnyheter – særlig når mediene selv ofte leter etter forskningsstoff i disse journalene. Forskere følger gjerne en av de tradisjonelle populariseringsrutinene: å først publisere i en vitenskapelig journal, deretter i bredere medier (Gregory & Miller 1998, s. 108). Vitenskapsmiljøene hevder, ifølge Dunwoody med suksess, at gode forskningsjournalister må ha praktisk erfaring med vitenskap, noe som gjør det enkelt å avfeie kritikk som misforståelser eller ignoranse. I tillegg mener hun at vitenskapsmiljøene har overbevist journalister om at presisjon er en karakteristikk i vitenskapsformidlingen som kun kan evalueres av vitenskapen selv og dens utøvere.

Dunwoody (i Friedman, Dunwoody & Rogers 1986, s. 13-14) har også tidligere hevdet at maktforholdet mellom forsker og journalister er skjevt, fordi journalistene er mer avhengig av forskerne for informasjon enn forskerne er av journalistene for oppmerksomhet. Hun påpeker

imidlertid selv at dette er i ferd med å endres, noe som stemmer med tidligere nevnte ”peer-to-public”-svingning karakterisert av Peter Sylwan (i Hornmoen et al. 2006, s. 62).

2.2.2 Forskeren legitimerer journalistikken

Albæk, Christiansen og Togeby (2003, s. 938) mener at i takt med at mediene gradvis endret seg både i form og innhold for å gjøre seg mer interessante og relevante for leserne, ble forskere bragt inn som eksperter fordi journalistene trengte autoritetspersoner som kunne fungere som ”dommere” og kritikere i saker journalistene selv, av profesjonelle hensyn, ikke kunne mene noe om. De danske forfatterne hevder videre at mediene sannsynligvis kompenserte for sin egen lave tillit i befolkningen ved å bruke forskerne, og dermed deres høye kredibilitet, som kilder.

Det har også i Norge blitt registrert en oppfatning blant forskere om en selektiv bruk av dem som kilder for å bekrefte en allerede valgt vinkling, eller til å uttale seg på generelt grunnlag i egenskap av deres autoritet som forskere, heller enn ut fra egen spesialkunnskap (Ottosen 1988, s. 7-8). Dette ble bekreftet som et av funnene i studien til Carlsen, Müftüoglu og Riese (2014), der flere av forskerne peker på journalistens bruk av dem for å bekrefte eller legge tyngde bak det journalistiske produktet. Det oppleves som en demotiverende faktor når forskerne vurderer egen deltakelse i mediene.

Forskernes rolle som eksperter kan ofte overdrives av journalister, men de kan på den måten likevel få nyhetsverdige sitater fra påståtte autoriteter, selv om deres ekspertise på feltet kan anses som svak av andre forskere som jobber med dette mer direkte (Anderson et al. i Allen (red.) 2005, s. 194). Under hyppige frister, økende konkurranse og begrenset tid, kan det være enkelt å ringe en forsker på området som kjapt kan gi autoritet til oppslaget og underbygge historien. Kanskje trenger journalistene nettopp forskernes perspektiv for å gi stoffet sitt autoritet som en sannferdig beskrivelse av virkeligheten – å få en forsker til å legitimere saken.

Enkelte peker på nettopp denne funksjonen i journalistikken som et sentralt hinder i det kritiske blikket på forskning og forskere i mediene, og noe som gir forskerne økt grad av makt når de stiller som kilder i mediene: Ved å bryte ned den offentlige forståelsen av forskning og forskere som nøytrale, autonome og objektive kunnskapsprodusenter, står

journalistikken selv i fare for å miste sin troverdighet og autoritet (Hornmoen et al. 2006, s. 73). Jeg vil se på en problematisk, men viktig implikasjon av dette i et senere underkapittel om forskere som uttaler seg om – og blir sitert på – fenomener langt utenfor det som egentlig er deres spesialfelt.

2.2.3 Forhandling om det ferdige produktet

Hva som kommer i nyhetene og hvordan nyhetene fremstilles er et resultat av kamper mellom ulike grupper med konkurrerende definisjoner av virkeligheten. Flere akademikere ser mediene som en arena hvor aktører med ulike meninger prøver å påtvinge sin definisjon av virkeligheten for igjen å påvirke offentlig kunnskap og politikk (Anderson et al. i Allen (red.) 2005, s. 195). Bauer og Bucchi (2007, s. 113) har stilt spørsmålet om forskningsjournalistikkens ferdige produkt alltid er et kompromiss og et resultat av en forhandling mellom journalist og kilde, og om dét i tilfelle er akseptabelt som journalistisk metode. Vitenskapsjournalisten Chiara Palmerini skriver videre (i Bauer & Bucchi 2007, s. 122) at forskernes manglende forståelse for mediene er utslagsgivende for dette, fordi utviklingen av behovet for, og ønsket om, oppmerksomhet i mediene har gått raskere enn forståelsen for journalistikken. Vitenskapsfolk ser på journalister først og fremst som transkribenter og oversettere av forskernes stoff.

Gregory og Miller (1998, s. 107) hevder at det tette samarbeidet mellom forskere og journalister, sammen med forskernes krav om presisjon, har skapt forskningsjournalister som ikke bare er nært allierte med vitenskapsmiljøet, men avhengig av det for å få nøyaktige fakta til nyhetssaker. Dette har ført til en dekning som er preget av en defensiv holdning til fagområdet og en profesjonell tilbakeholdenhet som ifølge forfatterne ikke ville vært akseptabel noe annet sted i journalistikken.

2.2.4 Medialisering og selvpopularisering

Mediene har en helt sentral rolle i samfunnet. De bestemmer i stor grad hva som skal opp på dagsorden og hvordan saker skal vinkles og settes inn i ulike tolkningsrammer. Begrepet medialisering har særlig blitt brukt i forbindelse med politikk, og kan betegnes som «(...) *hvordan (...) aktører og institusjoner påvirkes av og tilpasser seg endringene i mediene*» (Asp 1986, s. 359-363, ref. i Jenssen og Aalberg 2007, s. 10). Jeg vil argumentere for at dette i like stor grad gjelder forskning og forskere. Østerud (2003, s. 127) har tidligere skrevet at

«Mediene setter dagsorden, regisserer spillet, kroner eller detroniserer aktørene. Den som vil ha innflytelse, må tilpasse seg massemedienes form». De som ønsker å komme «på» i aviser, radio eller TV, må med andre ord lære seg en rekke teknikker for å tiltrekke seg oppmerksomhet og interesse fra journalister. Gudmund Hernes (i Jenssen og Aaberg 2007, s. 10) nevner spissing, forenkling, polarisering, intensivering, konkretisering og personifisering som faktorer de som ønsker offentlighetens lys må beherske og benytte. Mye av dette bryter med måten forskere tradisjonelt er vant til å kommunisere på i sine fagmiljøer.

Hornmoen (2009) skriver i kronikken *Forskningsformidling, nei takk!* i Aftenposten at medienes karakteristiske forskningsomtale ikke er skapt av journalister alene; noen forskere kan anvende en radikalt annerledes retorikk når de opptre i mediene enn når de opptre internt. De velger å tillegge forskningsresultater langt større betydning som «oppsiktsvekkende» og som grunnlag for sikker kunnskap. Slike justeringer av budskapet blir gjerne gjort med tanke på potensielle sponsorer av forskningen (Hornmoen 2009). En ekstremversjon av dette finnes i PR-strategiene og lanseringen av Ida-saken, som Ellen Marie Andersen har studert i sin masteroppgave ved Universitetet i Oslo (Andersen 2010). Da det 47 millioner år gamle fossilet ble presentert som menneskenes ”missing link”, rapporterte medier over hele verden om saken. Andersens masteroppgave tar for seg fire norske mediers dekning av saken, der énkildejournalistikk og sensasjonalisering dominerte. Forskernes medialisering av funnet førte til at journalistene var avhengige av forskerne for å få informasjon. Andersen hevder dette viser at forskerne også anerkjenner et slags avhengighetsforhold til journalistene, og at de derfor i større grad tilpasser seg deres form.

Forskere har som kilder potensielt stor innflytelse på nyhetsproduksjonen. Journalister velger kanskje temaet og fortellergrep, men forskerne kan definere grensene for hvordan historien fremstilles. Ved å kontrollere timingen på for eksempel en pressemelding og velge den riktige retorikken og de gode metaforene, når de ofte den offentlige diskursen. Journalister har sjelden tilstrekkelig tid til å selv undersøke uavhengig verifikasjon av fakta, og må noen ganger stole på informasjon de har lite kontroll over (Anderson et al. i Allen (red.) 2005, s. 193). Forfatterne hevder videre (2005, s. 195) at forskerne ikke bare er ofre for forenklinger i medienes dekning av vitenskap, men i en del tilfeller selv aktive bidragsytere i populariseringen for å få oppmerksomhet rundt sitt eget arbeid på en måte som er til deres egen fordel. Bronwyn Terril (i Bauer & Bucchi 2007, s. 190) mener at forskningsinstitusjoner

er avhengige av forskere som er sterke vitenskapelige ambassadører og som kan tiltrekke seg oppmerksomheten til journalister.

I spørreundersøkelsen til Hornmoen et al. fra 2008 (2014, s. 31) svarer forskerne blant annet på påstandene «Journalister tar kontakt med meg fordi jeg er flink til å kommunisere» og «Jeg blir ofte kontaktet av samme journalist/de samme journalistene». 58 prosent svarte at de mener journalister tar kontakt fordi de mener hun/han er flink til å kommunisere, og nesten 70 prosent svarte at de ofte blir kontaktet av samme journalist. Å be forskere svare for journalistenes motivasjon for å ta kontakt med dem er en metode som kan diskuteres, men det kan i det minste gi et bilde av forskernes syn på seg selv og hva de må gjøre for å nå frem i mediene.

"If scientists want to communicate through the mass media, they have to understand its culture and learn to communicate within their rules", siteres Dianne Dumanoski på fra en paneldiskusjon i boka *Communicating Uncertainty: Media Coverage of New and Controversial Science* (Friedman et al. 1999, s. 173). Prisen å betale for tilgang til mediene er å akseptere medienes ønske om å forenkle det komplekse, eller å totalt ignorere det (Manning 2001, s. 67). Én av konklusjonene i Eide og Ottosens artikkel (1994, s. 428) er at journalister ser ut til å foretrekke kilder fra forskningen som kan fremskaffe klare funn og uttrykke klare synspunkter. Goodel (i Bucchi 2002, s. 114) registrerte allerede i 1977 en tendens blant forskere som opptrådte i mediene:

"...it is worth noting that the visibility of scientists in the media tends to display a pyramidal structure very similar to that of the distribution of other resources and remunerations in the scientific community. At the top of the pyramid stand a very small number of "celebrities" who are frequently consulted on non-scientific issues as well – Nobel prize-winners being a typical example – and below them a broad base with very sporadic visibility."

Å bruke kilder som evner å gjøre vanskelig forskningsstoff forståelig og engasjerende for massene er en naturlig taktikk for redaksjoner (Neidhardt, ref. i Gregory & Miller 1998, s. 100), men de mest kommunikative ekspertene er ikke nødvendigvis de mest pålitelige og kunnskapsrike på det feltet saken handler om. Reportere som vil løfte historien med kommentarer fra forskermiljøet, finner ofte en som kan snakke med entusiasme om resultatene. Slike eksperter vil imidlertid mest sannsynlig presentere sine personlige

meninger fremfor å summere og kommentere det vitenskapelige bevismaterialet (Levi 2001, s. 12), men ved å kjenne og beherske mediens arbeidsmetoder, har de likevel ofte større sannsynlighet for å slippe til.

2.3 Kildebruk og motivasjon

2.3.1 Forskningsjournalistikk drevet av muntlige kilder

Kildene i forskningsjournalistikken i dag har flere roller: som kilde til og formidler av egne forskningsresultater, kommentator, kvalitetssikrer og bedømmer av andres forskning og som ekspert på aktuelle samfunnsbegivenheter (Kristiansen & Spildre, 2015, s. 59).

Nyhetsdekning av forskningsresultater er ofte basert kun på informasjon fra forskerne bak studien (Kristiansen & Spildre, 2015, s. 30). Det kan gi forskerne mye makt, blant annet til å uten innblanding beskrive sin egen studie for offentligheten, hvor viktig den er og hva den egentlig betyr, samt til å tolke resultatene av studien og hvor mye de kan generalisere ut fra den. Forskerne kan potensielt få rose sitt eget arbeid uten å bli møtt med et kritisk blikk fra andre kilder.

Rune Ottosen gjorde i 1988 en studie av norske avisers bruk av forskere som kilder. Der fant han først og fremst forskere brukt som muntlige kilder, samtidig som journalistene avslørte liten bruk av forskningsrapporter, tidsskrifter og databaser. I omtalen av ny forskning var det bare én av ti journalister som hadde lest artikkelen eller rapporten saken var bygget på, noe som kan gi stor grad av forskerstyrt informasjon. 40 prosent av forskerkildene ble spurt om konkrete resultater fra egen forskning, og like mange uttalte seg generelt om sitt fagområde. 90 prosent hadde blitt brukt som kilder tidligere, og bare 14 prosent av forskerkildene var kvinner. Forfatterne konkluderte med to hovedutfordringer i norske mediers forskningsdekning: kildenes mulighet til å sette agendaen, samt utstrakt bruk av énkildejournalistikk.

Kjønnsrepresentasjonen blant de muntlige kildene i forskningsjournalistikken, som Ottosen var inne på i sin studie, er interessant. I en amerikansk studie av kjønnsfordeling blant siterte kilder i nesten 17 000 nyhetsartikler i papiraviser, nettaviser og nyhetsinnslag på TV, var det i 41 prosent av papiravisartiklene sitert minst én kvinnelig kilde (Pew Research 2005). Dette

var den høyeste andelen blant alle mediene som ble undersøkt. 19 prosent siterte to eller flere kvinner i artikkelen. Samtidig hadde hele 88 prosent av sakene sitert minst én mannlig kilde.

2.3.2 Behovet for flere kilder: dueling experts

Én enkelt kilde gir sjelden mer enn én versjon av virkeligheten, noe som igjen kan hindre leserne i å se hele bildet av en hendelse eller et fenomen (Kolodzy 2012, s. 41). Er flere kilder i en journalistisk sak alltid bedre enn én? Forskningsjournalistikken er preget av reportasjer og artikler med én eller få kilder, og møter ofte kritikk for det. Men den møter på en annen side også kritikk for å ta med flere kilder, ofte fordi det kan gi fremstillingen en falsk balanse. Katherine Rowan (ref. i Friedman et al. 1999, s. 207) er blant dem som har vært kritiske til dette: *"(...)when journalists strive for balance in reporting, they cannot simply give audiences a report that "one scientist says it is and another says it is not"*. Hun argumenterer for at journalisten, for å oppnå balanse og nøyaktighet i sin forskningsrapportering, må fortelle offentligheten hvorvidt en forklaring er bredt akseptert i det vitenskapelige miljøet, grunnlaget for støtte eller manglende støtte og den beste kritikken av dette standpunktet. En nyhetssak om forskning må altså kontekstualiseres.

Et eksempel på dette kan være konflikter mellom skolemedisinsk og alternativmedisinsk forskning, der sistnevnte potensielt kan ha livsfarlige effekter dersom funn og resultater blir gitt like stor vekt i en redaksjonell sak som skolemedisin. I økende grad blir også klimaforskningen beskyldt for å være ubalansert representert i mediene – for å få balanse i dekningen av klimautfordringene, velger journalister gjerne å snakke med forskere som ikke tror at endringene er menneskeskapte. Dette kritiseres ofte av klimaforskere som har konkludert med endringene *er* menneskeskapte, fordi det ifølge dem er generell konsensus på forskerfeltet at det er slik – det er et utpreget fåtall som mener det motsatte, men dekningen kan indikere at det er to likestilte leirer i forskningsmiljøene. I en analyse av dekning av klimaforskning i norske aviser (Ryghaug 2006), konkluderes det med at temaet er så komplekst at forskerne får mye innflytelse over mediedekningen. Ifølge analysen håndterer journalistene usikkerheten på feltet med å vise at det finnes ulike oppfatninger ved å sitere flere fløyer i forskningen med ulike stemmer, men gir sjelden en kritisk analyse for å veie stemmene opp mot hverandre. Dette fenomenet kalles *"dueling experts"*, der mediene spiller forskere opp mot hverandre, noen ganger på et område som har mer konsensus og mindre

kontroverser enn det kan virke som i mediens fremstilling (Stocking i Friedman et al. 1999, s. 28-29).

Også Holly Stocking (i Friedman et al. 1999, s. 33) peker på mediens rutine med å balansere ulike syn opp mot hverandre – å alltid finne et motstridende syn i historien, og at synene presenteres likeverdig for å beholde den journalistiske objektiviteten. Stocking argumenterer for at kilder som forstår denne rutinen kan bruke det til sin fordel og komme med et slags krav for å komme ”på”, basert på argumentene i forrige underkapittel om at det er kun forskere selv som kan definere presisjon og faktainnhold i vitenskapelig arbeid. Paul Bjerke (2011, s. 130) peker i tillegg på at en ukritisk referatjournalistikk der journalisten kun videreformidler sitater, for eksempel i en konflikt mellom to eller flere parter, kan gi kildene stor makt til å formidle *sin* sannhet eller det de vil at folk skal tro er sant. Journalisten og redaksjonen kan samtidig frita seg selv for videre ansvar, fordi de har belyst flere sider av saken ved å la flere motstridende kilder slippe til.

Praktiske begrensninger kan også være en måte for kilder å oppnå makt på, for eksempel mangel på tid og ressurser. I slike tilfeller er det typisk med mer énkildejournalistikk og færre kritiske spørsmål (Allern 2001). I en komparativ tekstanalyse av 80 norske mediers etiske husregler, fant Hilde Kristin Dahlstrøm (2008) at varsomhet med énkildejournalistikk ble nevnt i 44 prosent av tilfellene. Samme forfatter fant i studien ”Gud i Sørlandsmediene” (2013), en undersøkelse av hvordan religion dekkes av tre sørlandsaviser, at 38 prosent av de totalt 115 artiklene kun hadde én kilde. Dahlstrøm argumenterer videre for at énkildejournalistikk er et signal om at redaksjonen ikke prioriterer å bruke ressurser på saken. I en undersøkelse av ti norske aviser i 1998-99, fant Sigurd Allern (2001, s. 168) at under halvparten av artiklene hadde mer enn én kilde, og at artikler med kun én kilde var vanligst i de minste avisene. Også i Camilla Smaadals masteroppgave (2011) om reisejournalistikk i Aftenposten, ble det vist at totalt 34 prosent av artiklene kun hadde én kilde.

2.3.3 Fra spesialist til generalist

Forskere blir i mediene ofte gjort til autoriteter langt utenfor deres egne profesjonelle fagfelt og kompetanse, noe Nelkin (1987, s. 20) mener er en konsekvens av at vitenskap har blitt løftet til en overordnet form for kunnskap og at de som lever av det også forventes å ha innsikt i alle andre problemer. Vitenskapens status som modell for journalistisk objektivitet

har vært med på å gi forskere en spesiell rolle som kilder for journalister: Forskere har gjerne blitt betraktet som kilder for objektiv og nøytral informasjon. Den hyppige bruken av dem som ekspertkommentatorer i nyhetsjournalistikken kan ses i en slik sammenheng (Hornmoen 2003, s. 73). Hornmoen viser til den svenske universitetslektoren Eva Lønn, som antar at forestillingen om den nøytrale vitenskapsmannen er med på å forklare det hun mener er en defensiv holdning blant journalister i møte med forskere:

Forskaren anses vara rationell, analytisk, ideologisk neutral och opartisk, yttranden bygger ju på data som samlats in med vetenskapliga metoder. Dessa egenskaper gör att forskaren kan närma sig problemen "utifrån". Denne neutrale vetenskapman får därför ofte kommentera olika samhällsproblem (även de han själv inte forskar på) i massmedia. Detta kan vara en bidragande orsak till att forskaren så sällan ifrågasätts i massmedia (Lønn 1995, s. 9).

Albæk et al. (2003, s. 939) hevder at skiftet fra det positivistiske vitenskapsparadigmet som dominerte 1960-tallet, med sitt strenge skille mellom fakta og vurderinger, til dagens mindre firkantede postpositivistiske filosofi har åpnet for at flere forskere kan kommentere flere temaer uten å miste sin status som ekspert. Resultatene fra deres studie av danske aviser underbygger dette: Fra at to tredjedeler av forskerne kommenterte egen eller andres forskning i 1961 og 1971, var det under halvparten som gjorde det i 2001. Resten uttalte seg som eksperter, gjerne på helt andre fagfelt. Forskere innenfor samfunnsvitenskapelige fag ble oftest brukt som eksperter på noe annet enn egen forskning (2003, s. 943-944).

Et av funnene i studien til Hornmoen et al. fra 2008 (2014, s. 30) er at forskere brukes som kilder i stadig økende grad, og terskelen for å uttale seg i mediene har blitt lavere. I Ottosens studie fra 1988 uttalte nesten 40 prosent av forskerne at de ble brukt som «generalister», mens 41 prosent svarte at de hadde blitt spurt om aktuelle sider ved egen forskning. I 2008 svarer hele 92 prosent av forskerrespondentene at de har stilt opp for å kommentere aktuelle hendelser. I 1988 (s. 96) kommer det også frem at mediene gjenbraker forskere og utvikler rikssynsere som blir brukt som ekspertise på mange flere felt enn sine egne fagområder.

Ragnar Levi skriver om en rekke fallgruver journalister kan gå i når de velger kilder blant forskere. En av dem er å behandle spesialister som generalister, fordi eksperter er ifølge Levi ikke eksperter utenfor sitt spesialfelt. Han mener at en forskers tilsynelatende autoritative utsagn om andre fagområder må anses som spekulasjoner, fordommer eller

vrangforestillinger. Journalistene må finne ut nok om disse ekspertene til å vurdere deres kredibilitet innenfor sakens område (Levi 2001, s. 59).

På en annen side skriver Kristiansen og Spildre i sin lærebok om forskningsjournalistikk at ”forskerne definerer selv sitt kompetanseområde – hva de velger, handler mer om hva hver enkelt forsker er komfortabel med, enn faktisk kompetanse og kunnskapsnivå”. (2015, s. 59). Dette gjentas senere i boken (2015, s. 64), og det må stilles spørsmål rundt i hvilken grad det er god journalistisk praksis å la en kilde selv bestemme hva hun vil uttale seg om som ekspert. I noen tilfeller er det kanskje selvregulerende: I vitenskapen er idealet at alt skal bevises så nøyaktig og nylig som mulig. Spekulering kan gi et dårlig omdømme internt i miljøet. En av konsekvensene av dette har vært et syn forskermiljøene selv har hatt om at forskere generelt bør unngå å uttale seg om fagområder de ikke er eksperter på i form av at de selv har forsket på det (Peters 1995, s. 43). Ragnar Levi (2001, s. 59) mener imidlertid at reporterne selv bør søke etter å oppnå en blanding av ekspertenes generelle meninger og vitenskapelige funn, men gjøre det helt klart for publikum hva som er hva.

2.3.4 Forskernes motivasjon

Hvorfor skal forskere bruke tid på mediene? Risikerer de mer enn de tjener på å få omtale rundt sin egen forskning, kommentere andres forskning eller opptre som eksperter i den løpende nyhetsdekningen? Akkurat dette punktet er det mye uenighet om, og det ser ut til å være ulike oppfatninger blant journalister og journalistikkforskere på den ene siden og øvrige forskere på den andre siden. Et ofte fremmet syn blant de to førstnevnte gruppene er at positiv synlighet rundt forskere i mediene er tilsvarende positivt for videre finansering av pågående eller nye forskningsprosjekter, og at dét er motivasjonen til å stille opp når mediene ringer eller for å selv ta initiativ til nyhetsoppdrag. I tillegg nevnes muligheten til å påvirke en opinion eller politiske beslutninger. Samtidig har Sharon Dunwoody (1986, s. 13-14) som nevnt tidligere argumentert for at forskere ikke har noe igjen for å snakke med journalister – det er et ensidig avhengighetsforhold der det er journalistene som er avhengige av forskerne for informasjon.

Jane Gregory og Steve Miller argumenterer for at også forskere og eksperter kan ha sin egen agenda, og at objektivitet og upartiskhet er svært vanskelig å finne (1998, s. 103). Mange forskere både anerkjenner og benytter seg av fordelene ved å få dekning rundt sin forskning

og sin person, for eksempel for å sikre videre støtte og anerkjennelse for eget arbeid. Bjørn Fjæstad (i Bauer & Bucchi 2007, s. 125) går enda lenger ved å hevde at *”alle makthavere, alle kilder til informasjon, inkludert forskere, har sin egen grunn til å tilby informasjon til mediene”*.

Informasjonsaktiviteter med den generelle offentligheten som målgruppe tar mye tid og er ikke nødvendigvis sett på som spesielt givende i vitenskapsmiljøet, verken som en aktivitet i seg selv eller for en forskers akademiske karriere (Fjæstad i Bauer & Bucchi 2007, s. 124). Det kan i noen tilfeller ha motsatt effekt; å ha suksess i populærvitenskapen kan være ødeleggende for en forskerkarriere fordi det kan sees på som overfladisk og en dårlig erstatning for suksess i akademisk publisering. Samtidig mener Eide og Ottosen (1994, s. 429) at forskere bør delta i og bidra til offentlig debatt og opplysning hvis de har ambisjoner om å *”transformere vitenskapelig kunnskap til politisk handling”*.

Dorothy Nelkin har skissert hvordan det kan være positivt for forskere å investere i medieoppmerksomhet rundt sine funn og sin kunnskap, særlig på to områder:

Forskeres potensielle egeninteresser økonomisk: Et av forskningens idealer er åpenhet; deling av data for å sikre fremskritt, kvalitet og kreativitet. Samtidig har vitenskapen blitt dyrere parallelt med mer sofistikert teknologi, noe som fører til at forskere må bruke mer tid og energi på finansiering av egne prosjekter, både fra statlige og private interesser. Mange forskere er derfor blitt mer opptatt av hvordan de fremstår i offentligheten, både for å sikre sin egen autonomi og fremtidig økonomisk støtte (Nelkin 1987, s. 147-148).

Forskeres potensielle egeninteresser politisk: Forandringene i hvordan vitenskapsmiljøene forholder seg til offentligheten kan sees i de økonomiske, sosiale og politiske implikasjonene som følger av den kunnskapen som genereres. Kontroll over vitenskapelig kunnskap er vesentlig forbundet til makt i den offentlige diskurs. Vitenskapelig informasjon er en politisk ressurs, og forskere kan selv bli toneangivende eksperter og forkjempere i saker innenfor sine områder (Nelkin 1987, s. 148).

Nelkin (1987, s. 148) peker samtidig på flere grunner til at forskere kan være bekymret for oppmerksomhet rundt prosjektene sine; ved offentlig oppmerksomhet rundt forskningen, øker sjansen for at resultatene og metodene blir utsatt for kritisk undersøkelse, og at de dermed

blir synlige for flere enn forskermiljøene. Negativ oppmerksomhet kan true forskernes økonomiske og praktiske autonomi, og det kan dermed være sterke insentiver for å forsøke å kontrollere innholdet i mediene, eventuelt å la være å bidra i offentligheten overhodet.

Carlsen et al. (2014) forsøkte gjennom en omfattende spørreundersøkelse å finne ut mer om forskernes motivasjon for å stille opp i, samt erfaringer med, intervjuer i mediene. En av konklusjonene var at forskernes sterkeste ønsker var å få hovedfunn formidlet på en god måte til publikum, informere og påvirke samfunnet og at de så på åpenhet som forskernes plikt. I en senere artikkel peker Carlsen og Riese (2016) på det de mener er deres viktigste funn:

It should be emphasized that, across academic disciplines, researchers' primary reason for seeking media attention is not branding, not attracting funding, not accountability and not personal gain. Their primary motive is that they feel responsible for the overarching principle that research results should serve a purpose in society. It follows, therefore, that it is equally important to the researchers that the news stories correctly report the research findings (Carlsen & Riese 2016, s. 97).

Det må understrekes at dette var en spørreundersøkelse forskerne svarte på selv, og at det dermed ikke kan forventes at de ville svart helt oppriktig dersom de mente noe annet, og objektivt sett kanskje mindre nobelt. Tidligere nevnte Peters (1995) har gjort en liknende undersøkelse fra Tyskland, der han viser til en rekke studier hvor forskere løfter frem rollen som lærer og underviser av offentligheten som den viktigste motivasjonen for å stille opp i et intervju. Mer instrumentelle motiver, som å sikre finansiering eller utøve politisk makt, ble lavere rangert også i Peters' egen studie, men også han påpeker at det er sannsynlig at forskere underdriver denne siden i en slik spørreundersøkelse.

I spørreundersøkelsen fra Hornmoen et al. (2014) fra 2008 er 80 prosent av journalistene enige i at forskere bruker mediene for å få politisk og økonomisk støtte til forskningen sin. 60 prosent er enige i påstanden blant forskere (2014, s. 23), noe som er signifikant lavere enn blant journalistene, men likevel høyt sammenliknet med undersøkelsene til Carlsen et al. (2014) og Peters (1995). Det er også interessant at åtte av ti journalister er enige i den påstanden, samtidig som de stadig oftere inkluderer forskere som ekspertkilder i sakene sine, og antall énkildesaker om forskning øker stabilt.

2.3.5 Hvem har kontrollen?

Forskere er ofte misfornøyde med presisjonen i vitenskapsjournalistikken: de mener at de blir feilsitert, feiltolket eller baksnakket. Unøyaktighetene handler ikke om direkte faktafeil, men manglende kunnskaper som fører til at informasjon ikke plasseres i riktig perspektiv eller i riktig kontekst. Dette kan skyldes journalistenes tidsbegrensninger, forenklingspress, ”*en kvasireligiøs tro på vitenskapens evne til å fremskaffe endelige løsninger*” (Relman, ref. i Nelkin 1987, s. 146) eller reporterernes uvitenhet. Ifølge forskerne bryr journalistene seg mer om historien og nyheten enn faktainnholdet. Dette kan igjen føre til at forskerne ønsker mer kontroll over vinklingen og informasjonen i det ferdige journalistiske produktet.

Sharon Dunwoody peker på at journalister kan bestemme hvilke stemmer som slipper til, noe som gir stor makt når tolkninger av ny forskning skal gjøres (i Friedman et al. 1999, s. 61). Journalister har imidlertid en generell tendens til å vie mer oppmerksomhet til kilder som allerede er synlige i en kultur, og informasjonen de har, enn mindre synlige kilder (Stocking i Friedman et al. 1999, s. 28-29). Dette ser ut til å være like sant i forskningsjournalistikken – de som er mest synlige i vitenskapsmiljøene får tilsvarende mer oppmerksomhet fra journalistene enn de som jobber i utkantene av offentligheten og sjeldnere oppsøker den.

Videre hevder Dunwoody (Friedman et al. 1999, s. 60) at forskere lykkes oppsiktsvekkende ofte i å kontrollere tolkningen av forskning som blir dekket i mediene, selv om journalistene ser ut til å beholde de narrative avgjørelsene selv. Forskningen må være ny eller kontroversiell for å fange journalistenes oppmerksomhet. Hun mener også at det største problemet for journalistene er at de sjelden har verken den nødvendige tiden eller ekspertisen til å avgjøre om en kilde forteller sannheten eller ikke (1999, s. 71). Dorothy Nelkin beskriver det på følgende måte:

Usually, less sophisticated reporters cannot assess the experience of these scientists, their knowledge of the subject, or their reliability as sources. Faced with technical terms that are too difficult to check out, and socialized to regard scientists as a reliable and objective source of information, these journalists are inclined to believe what they are told (1995, ref i Levi 2001, s. 12).

2.4 Oppsummering

Jeg har i denne delen av oppgaven sett på det teoretiske rammeverket som finnes rundt forskningsjournalistikk og journalisters bruk av forskere som kilder. Dette vil legge grunnlaget for analysen og diskusjonen senere i oppgaven. Jeg har sett spesielt på det som handler om rent faktiske mengder forskerkilder i mediene og hvordan det har økt de siste tiårene, samt forskning på relasjoner mellom forskere og journalister. I tillegg har jeg trukket frem noen diskusjoner rundt journalisters praktisering av forskningsjournalistikk, fordi det er sentralt når man skal finne ut hvordan forskere brukes som kilder. Denne diskusjonen kan med rette virke negativt ladet mot journalister og forskningsjournalistikk, men det er sjeldent å finne positive beskrivelser av forskningsjournalistikk i den akademiske litteraturen som tar for seg temaet.

Fremstillingen av forskere og forskning i mediene kan sees som et resultat av flere avveininger, forhandlinger og forskjeller i kultur og motiv. Forskere og journalister kan ha helt ulik forståelse av mediens rolle i populariseringen av forskningsstoff og hvordan forskere bør brukes som kilder. Samtidig kan forskere ha stor interesse av å gjøre seg selv og sin forskning mer spennende for mediene ved å tabloidisere stoffet sitt mer enn de ville gjort i sine fagmiljøer. Motivasjonen for det kan være ren undervisning av offentligheten, men også ønske om politisk og økonomisk posisjonering. Journalister har ofte blitt kritisert for å drive ukritisk heiajournalistikk overfor forskning og forskere, gjerne med få eller kun én kilde, en praksis som kan gi enkelte forskerkilder stor makt til å definere sannheten i offentligheten.

På en annen side uttaler mange forskere seg som generalister fremfor spesialister, noe som kan så tvil om de egentlig er eksperter på det de uttaler seg om i det hele tatt. Det er problematisk på flere måter, blant annet fordi forskningsjournalistikken er drevet av muntlige kilder og at journalistene sjelden komplementerer sakene med skriftlige kilder. Noen hevder også at forskerne som kilder gir journalistene en legitimitet og autoritet de ellers sliter med i relasjonen til offentligheten. Samtidig kan det argumenteres for at journalistene også kan legitimere forskerne, og at forskerne derfor ofte tilpasser seg mediens logikk for å nå ut til en bredere offentlighet.

Ved presentasjon, kontekstualisering og diskusjon av egne funn vil jeg videre i denne oppgaven ta særlig hensyn til Ottosen (1988), Eide og Ottosen (1994), Albæk, Christiansen og Togeby (2003), Hornmoen, Ottosen, Ertesvaag og Andersens (2008) og Carlsen, Müftüoglu og Rieves (2014) undersøkelser av norske og danske journalister og forskere i forskningsjournalistikken de siste 30 årene. Gregory og Miller (1998) har også en del interessante perspektiver i sin håndbok for forskningsjournalistikk som jeg vil bruke videre. I tillegg vil jeg se mine egne funn opp mot Dunwoody (1986; i Friedman et al. 1999), Fjæstad (i Bauer & Bucchi 2007) og Levis (2001) kritikk av forskningsjournalistisk praksis.

3 Metode

3.1 Begrunnelse for valg av metode

Det er flere forskjeller mellom kvalitativ og kvantitativ metode. En avgjørende forskjell er mellom dybde (kvalitativ) og bredde (kvantitativ) (Gentikow 2005, s. 35-36), samt henholdsvis små og store utvalg. Den kvalitative metodens nærhet til informantene åpner i tillegg for åpne spørsmål, svar som formuleres med informantenes egne ord og en mer eksplorativ fremgangsmåte (Gentikow 2005, s. 36). Med en kvantitativ metode får man samtidig et mer strukturert datamateriale fra en formalisert forskningsprosess, det er enklere å teste en hypotese og det er større sjans for entydige svar (2005, s. 36). Helland, Knapskog, Larsen og Østbye (2007, s. 98) viser også til Kristen Ringdals poeng om at hensikten med et kvalitativt intervju er å hente informasjon eller å bli informert av intervjuobjektet, ikke å måle forhåndsdefinerte variabler.

Kvantitativ og kvalitativ metode kan sies å være komplementære, med hver sine styrker og svakheter utvider den ene den andres kompetanser, men man må tilpasse metodevalget ut fra de forhold man vil undersøke (Gentikow 2005, s. 35). Det er imidlertid uenighet om hvorvidt man bør bruke begge metodene i samme studie. Gentikow viser til blant annet Schrøder (1999), som anbefaler å kombinere metoder, mens hun selv hevder det sjelden fungerer i reell akademisk praksis (Gentikow 2005, s. 35), både fordi datamengden blir for stor for en forsker eller student uten assistanse, og fordi materialet blir overfladisk, slik at metodenes potensial ikke kommer til nytte (Gentikow 2005, s. 36). I tillegg peker Gentikow på faren for sammenblanding i analysen, for eksempel at kvalitative data blir kvantifisert.

Helland et al. (2007, s. 96) skriver derimot at metodene utfyller hverandre og godt kan kombineres, og at valget må baseres på en strategisk og praktisk art fremfor prinsipiell. Metodisk triangulering, der ulike metoder kompenserer for andres svakheter, er også en vanlig måte å belyse en problemstilling på i forskningen (Helland et al. 2007, s. 120).

Jeg mener selv at den kvantitative metodedelen alene i dette tilfellet kun vil vise det ferdige produktet som presenteres for publikum, ikke de redaksjonelle overveielser som blir gjort i produksjonen av artikkelen. Kanskje har journalisten en rutine med å sjekke stoffet sitt med

tre uavhengige forskere, men ikke plass nok i papiravisa til å sitere alle? Jeg ønsker å fange opp slike dimensjoner i min oppgave, for ikke å lage konklusjoner kun basert på det ferdige, journalistiske materialet. En metastudie fra 2009, utført av Mike Schäfer (2012), viste at de fleste studier av forskningsjournalistikk er basert på spørreundersøkelser blant journalister, noe min teoridel også til dels viser. Svært få gjør for eksempel kvalitative intervjuer. Jeg håper at min metodiske inngang kan gi noen nye svar på spørsmål rundt forskningsjournalistikken og journalistikk som bruker forskere som kilder.

3.1.1 Hvorfor kvantitativ innholdsanalyse?

Kvantitativ innholdsanalyse brukes ofte i forskningssammenheng når noe skal måles eller telles. Kimberly Neuendorf definerer metoden som en «systematisk, objektiv, kvantitativ analyse av budskapskarakteristikker» (2002, s. 1). Neuendorf mener videre at målet med en kvantitativ innholdsanalyse er en numerisk oppsummering av et valgt budskapssett, altså noe som kan telles. På samme måte definerer Helland et al (2007, s. 210) metoden som «dataregistrering og analyseteknikker som søker mot en systematisk, objektiv og kvantitativ beskrivelse av innholdet i et budskap». At analysen skal være systematisk, betyr at det må formuleres generelle regler for hvordan materialet skal behandles – hver enhet skal kodes for hver variabel (Helland et al. 2007, s. 210).

Ordet kvantitativ peker mot at man er ute etter en tallfestet beskrivelse av materialet (Helland et al. 2007, s. 210), og styrken til en kvantitativ innholdsanalyse ligger først og fremst i at metoden på en relativt effektiv måte tillater forskeren å analysere et stort tekstmateriale (2007, s. 209). Metoden egner seg ifølge begge de nevnte forfatterne godt til å både beskrive mønstre og utviklingstendenser i medieinnhold og for å finne ut hvordan mediene fremstiller ulike grupper i samfunnet. Fordi det aktuelle forskningsspørsmålet handler om hvordan, og ikke hvorfor, er det derfor en passende metode når jeg vil finne ut hvordan forskere brukes som kilder i fire norske dagsaviser.

Helland et al. (2007 s. 211), skisserer fem hensikter med en innholdsanalyse, bygget på Wimmer og Dominick (1991) og Gunter (2000). To av dem er ekstra relevante for min oppgave:

- 1) Å beskrive mønstre og utviklingstendenser i medieinnhold
- 2) Å finne ut hvordan mediene framstiller ulike grupper i samfunnet

Metoden skal bidra til å besvare underproblemstilling 1-4:

- Hvor stort er omfanget av forskere som kilder i norske papiraviser, og har det økt siden årtusenskiftet?
- Hvilket kjønn, nasjonalitet og fagfelt representerer forskerne?
- Utfordres forskerne på sin forskning, sine funn og meninger i mediene?
- Hva snakker forskerne om – egen forskning, andres forskning eller som eksperter på aktuelle nyhetssaker?

3.1.2 Hvorfor kvalitative intervjuer?

Kvale og Brinkmann (2012 s. 132) skriver at det kvalitative intervjuet «er spesielt velegnet for å undersøke menneskers forståelse av betydningene i sin egen livsverden, beskrive deres opplevelser og selvforståelse samt avklare og utdype deres perspektiv på livsverdenen».

Helland et al. (2007, s. 96) trekker frem kvalitativt intervju som spesielt nyttig når man vil finne ut hvordan et mediebudskap blir til, for eksempel hvilke redaksjonelle overveielser som blir gjort før stoffet blir presentert til publikum. Forfatterne peker på det kvalitative intervjuet som en helt sentral metode for å samle inn og analysere data knyttet til personers oppfatninger, vurderinger og virksomhet.

Det er flere fordeler med det kvalitative intervjuet: Man kan få informasjon det ellers er vanskelig å få tilgang til, kartlegge prosesser og sosiale relasjoner, samt kommentarer og bekreftelser eller avkreftelser på data fra andre kilder (Helland et al. 2007, s. 98). ”Andre kilder” vil i dette tilfellet være materialet jeg har samlet inn fra den kvantitative innholdsanalysen.

Etter å ha fullført den kvantitative innholdsanalysen, vil beskrivelser fra kvalitative intervjuer være nyttige for å kunne utfylle funnene. Kvale og Brinkmann argumenterer videre for at det semistrukturerte intervjuet brukes når temaer fra dagliglivet skal forstås ut fra intervjupersonens egne perspektiver, og om man vil innhente beskrivelser av intervjupersonens livsverden (2012, s. 47).

Metoden skal bidra spesielt til å besvare underproblemstilling 5 og 6, men også de andre problemstillingene der det er naturlig:

- Finnes det en maktkamp mellom forskere og journalister, og hvordan utspiller i tilfelle denne seg?
- Hva får forskerne ut av å være eksponert i mediene, og hvordan går de frem for å slippe til?

3.2 Kvantitativ innholdsanalyse

3.2.1 Utvalg

Målet med innholdsanalysen er å finne ut hvordan norske aviser bruker forskere som kilder, og jeg velger her å ta utgangspunkt i Aftenpostens, Dagbladets, Adresseavisen og Nordlys' papiraviser. De to førstnevnte avisene har ulik profil, men er daglige nyhetsaviser på riksnivå. Dagbladet har en mer tabloid profil, og det vil være interessant å se hvordan de presenterer vitenskap og forskere sammenliknet med noe mindre tabloide Aftenposten. Jeg har også tatt med Adresseavisen og Nordlys fra universitetsbyene Trondheim og Tromsø for å se mengde og måte å presentere forskere på der. Jeg har valgt disse avisene av flere grunner: De er basert i en by med høy forskningsaktivitet knyttet til et universitet, de representerer forskjellige eiere (henholdsvis Schibsted og Amedia) og direkte stoffgjennbruk er dermed ikke aktuelt, de har langt mindre opplag og et mer lokalt nedslagsfelt, og de er basert i andre landsdeler enn Oslo, der de fleste store riksdekkende aviser har base.

Jeg har valgt å se på avisartikler fra ulike år (2000, 2008 og 2016) for å få en indikasjon på om noe har endret seg i løpet av de siste 16 årene. Ved å gjøre et forhåndssøk på "forsker OR professor OR førsteamanuensis OR dekan" i medietjenesten Retriever i de fire avisene Aftenposten, Adresseavisen, Dagbladet og Nordlys gjennom et helt år, endte jeg opp med totalt 13 943 artikler. Ved å velge tre randomiserte uker fra hvert år, totalt ni uker, kom jeg frem til at det, basert på antall artikler for hele året i årgangene 2000, 2008 og 2016, ville utgjøre omtrent 804 artikler - altså omtrent fem prosent av den totale populasjonen. Ekskludert søndager og enkelte sjangre jeg utelukker fra analysen (blir beskrevet senere i dette kapittelet), vil antallet synke noe. På den måten besluttet jeg å bruke tre randomiserte uker fra hver av de tre årgangene.

3.2.2 Enheter, variabler og variabelverdier

For å bearbeide datamaterialet, må det kunne settes inn i en datamatrix med definerte enheter, variabler og variabelverdier (Helland et al. 2007, s. 213). Dette kalles gjerne en kodebok. Målet med denne kodeboken bør ifølge Neuendorf (2002, s. 132) være å lage en så forståelig og entydig instruksjon at man nærmest eliminerer individuelle forskjeller mellom kodere (interkoderreliabilitet), i tillegg til at den er en slags dokumentasjon av undersøkelsen. Dette bidrar til å øke studiens reliabilitet. En enhet er det elementet som det innsamlede materialet blir analysert ut i fra (Neuendorf 2002, s. 13). I en spørreundersøkelse er respondenten enheten, mens i en innholdsanalyse kan for eksempel en avisartikkel være enheten (Helland et al. 2007, s. 156).

Variablene viser videre hva enhetene måles etter (for eksempel tema), og de er igjen delt opp i variabelverdier (sport, politikk, kultur osv.). Variablene i målingen skal være uttømmende, det vil si at enheten må passe inn blant én av dem. Derfor må kategorien «annet» e.l. alltid være med. De må i tillegg være gjensidig utelukkende, altså at enhetene kun kan passe inn under én av kategoriene (Neuendorf 2002, s. 118-119). I denne oppgaven er enhetene avisartiklene i de fire nevnte avisene fra årene 2000, 2008 og 2016. Enhetene måles i ulike variabler; dag, avis, antall forskerkilder, antall andre kilder, kjønn, alder, nasjonalitet, fagfelt, hva forskeren(e) uttaler seg om, og om deres funn eller meninger problematiseres av journalisten eller andre. Se kodeboken som vedlegg for mer utfyllende beskrivelse av variabelverdiene og hvordan de er kodet.

3.2.3 Utførelse

Helland et al. (2007, s. 216-217) ser på avgrensning av populasjonen som et grunnleggende ledd i prosessen mot å velge et utvalg. Først må en velge medie, deretter kanal og tidsperiode. Man bør velge en konstruert/randomisert uke for å unngå at alle enhetene kodes under for eksempel store nyhetshendelser (2007, s. 217).

Innholdsanalysen i denne oppgaven er inspirert av den Albæk et al. (2003, s. 940-941) gjorde da de undersøkte hvordan danske aviser brukte forskere som kilder gjennom 40 år. De danske forfatterne brukte ulike akademiske titler i søket (forsker, professor, stipendiat, førsteamanuensis, dekan), og delte deretter forskerne inn i kategorier:

(1) natur, teknisk, agrikultur og veterinærvitenskap, (2) helsevitenskap, (3) humanistiske fag, (4) sosialvitenskap og (5) andre vitenskaper (forskningsfelt som ikke enkelt kan plasseres i kategoriene 1-4). Jeg har imidlertid benyttet noen andre fagfelt etter å ha gjort en pilotstudie før denne analysen: 1) Samfunnsvitenskap, 2) naturvitenskap og teknologifag, 3) medisin, 4) økonomi, 5) humaniora og 6) andre vitenskaper. Denne kategoriseringen diskuteres under avsnittet som omhandler svakheter, utfordringer og begrensninger ved metoden.

De danske forfatterne definerte sin måleenhet som en artikkel der én eller flere forskere eller forskergrupper, samt deres forskningsinstitusjoner, ble nevnt med navn. Leserinnlegg og svært korte notiser ble ikke inkludert, og heller ikke artikler i nisjeseksjoner om mat, hage, reise, biler og liknende. Dette for å forsøke å få et så likt grunnlag å sammenlikne artiklene på som mulig. For hver artikkel kodet de dato, overskrift, hvorvidt ordet "forsker" (eller tilsvarende akademisk tittel) ble brukt i overskriften og hvor mange forskere som ble referert til i artikkelen. Kjønn, forskningsfelt, hvilken institusjon de tilhører og innholdet i sitater - om de uttaler seg om egen forskning, kommenterer andres forskning eller som eksperter på aktuelle hendelser - ble kodet for hver forsker. Jeg har gjort det samme i denne undersøkelsen, i tillegg til noen flere variabler.

Jeg har brukt artikler som har sitert forskere i Aftenposten, Dagbladet, Adresseavisen og Nordlys gjennom tre konstruerte uker i henholdsvis 2000, 2008 og 2016. De konstruerte ukene består av tilfeldig valgte ukedager i løpet av det året. De konstrueres slik for å unngå å treffe spesielle situasjoner som kan påvirke målingen (Helland et al. 2007, s. 217). Jeg har valgt å utelate søndager fordi ikke alle avisene i utvalget har søndagsutgaver lenger, og ukene er derfor ikke fullstendige, men seksdagersuker.

Artiklene er hentet fra medietjenesten Retriever. Jeg har brukt søkestrengen "*forsker OR forskere OR professor OR førsteamanuensis OR amanuensis OR dekan OR stipendiat*" for å finne artiklene. Jeg har også brukt nettsiden <https://www.random.org/calendar-dates/> for å generere tilfeldige datoer fra 2000, 2008 og 2016 til de konstruerte ukene.

Søket ga totalt 402 artikler som brukes. Jeg har plukket ut de artiklene der én eller flere forskere er sitert, men utelatt leserinnlegg og kronikker fra forskere, fordi det ikke er stoff laget av mediene selv, og dermed ikke inngår i en redaksjonell vurdering om kildebruk. Jeg har også utelatt øvrige treff som ikke kan klassifiseres som avisartikler (ordet "forsker",

yrkestittel og liknende dukker ofte opp i for eksempel bursdagsgratulasjoner og nekrologer o.l.). Artiklene har også blitt medregnet selv om forskeren(e) eller forskningen ikke er hovedkilde eller -element i saken – tvert i mot er det, som jeg skal komme tilbake til i analysedelen, flest av de artiklene der en eller flere forskere kommenterer en aktuell hendelse som ekspert. Variabelen ”Alder” ble hensyntatt og kodet i alle artiklene, men fordi det kun ble oppgitt blant to av de totalt 511 forskerkildene, begge i år 2000, har jeg derfor ikke tatt med dette som en del av den endelige analysen.

Jeg leste gjennom alle artiklene som var relevante og kodet dem inn i et Excel-dokument, der én rad representerer én artikkel. Hver rad har elleve kolonner med de nevnte variablene. Slik kunne jeg enkelt sammenlikne variablene og hente ut tabeller. Hvert år fikk sin egen arkfane for å enklere kunne skille dem.

3.2.4 Validitet, reliabilitet og generaliserbarhet

Det er vanlig å diskutere disse tre aspektene når man skal vurdere et forskningsprosjekts metodiske kvalitet (Helland et al. 2007, s. 118). Generalisering handler om i hvilken grad funn i analysen kan gjøres allmenngyldige, validitet hvorvidt forskningsdesignet og operasjonaliseringen gir relevant innsikt i problemstillingen og reliabilitet hvor nøyaktig og pålitelig de innsamlede dataene og behandlingen av dem er.

Helland et al. (2007, s. 223) hevder det er umulig å teste validiteten i en kvantitativ innholdsanalyse, med andre ord lage et mål som forteller hvor godt den samsvarer med virkeligheten. Det er imidlertid mulig å teste reliabilitet ved å sjekke hvor likt resultat to ulike kodere får med den samme innholdsanalysen på det samme materialet. I denne oppgaven er det kun jeg som har kodet artiklene, og denne intersubjektiviteten blir dermed ikke testet. Jeg vil forsøke å sikre repliserbarheten, at hvem som helst kan gjenta studien med omtrent samme resultat, ved å forklare enhetene, variablene og variabelverdiene så konkret og inngående som mulig i den vedlagte kodeboken, i tillegg til at jeg forsøker å beskrive den metodiske tilnærmingen så komplett som mulig i dette kapittelet. Å redusere betydningen av skjønn er et viktig element i en kvantitativ innholdsanalyse. Forskerens vurderinger skal påvirke kodingen minst mulig (Helland et al. 2007, s. 210).

Generaliserbarhet handler om å trekke slutninger ut fra noe vi vet til noe vi ikke vet (Helland et al. 2007, s. 232). Ved å dokumentere deler av et materiale, trekker man en slutning eller genererer en hypotese eller teori som gjelder hele materialet. Helland et al. (2007, s. 242) beskriver hvordan man teknisk bør gå frem for å generalisere resultatene fra analysen av et utvalg tilbake til populasjonen (statistisk generalisering). De argumenterer for at man må ha et tilfeldig utvalg for å vurdere sikkerheten ved en generalisering. Et tilfeldig utvalg blir definert slik: alle medlemmer av populasjonen har en kjent sannsynlighet som er større enn null for å komme med i utvalget. I denne oppgaven er den totale populasjonen alle nyhetsartikler som omtaler forskning og/eller forskere i fire aviser i løpet av årene 2000, 2008 og 2016. Det tilfeldige utvalget sikres ved å bruke tre konstruerte uker per år, trukket av en nettbasert datogenerator. Jeg vil da få totalt 54 tilfeldige ukedager (mandag – lørdag), 18 fra hvert år, og bruke nyhetsartiklene i de fire avisenes utgaver på disse dagene. Avisene er imidlertid ikke tilfeldig valgt, noe jeg har gjort rede for tidligere i dette kapitlet.

3.2.5 utfordringer, begrensninger og svakheter

Kodingen i en innholdsanalyse kan være et resultat av den enkelte forskerens fordommer eller virkelighetsforståelse (Helland et al. 2007, s. 223). Det er derfor viktig å teste reliabiliteten til studien. Det er vanlig å velge artikkel som enhet i en innholdsanalyse, men det kan også medføre definisjonsproblemer. Både fordi større nyhetsoppslag kan være delt opp i flere artikler (Helland et al. 2007, s. 216), men også fordi artikler av ulik størrelse, som ofte reflekterer hvor viktig, prioritert eller aktuell saken er (2007, s. 221-222), vil vektes likt, med mindre man også koder artikkelstørrelse som en variabel. Jeg har ikke vektet artikkelstørrelse i denne oppgaven. Jeg har heller ikke gjort noen forskjell på hvor mye plass eller hvor mange sitater en forsker har i en sak.

Analysen av utvalget kan være farget av flere grunner. At avisene sjelden skriver om de ”dårlige” forskningsprosjektene i det hele tatt, men foretar en utsiling av dem før noe havner på trykk, kan være én grunn. I tillegg kan den kritiske journalistikken ha skjedd uten at det er synlig i det ferdige journalistiske produktet. Det bør likevel være et ideal å vise frem eventuell uenighet eller svakheter ved forskningen, ikke bare glansbildet. Flere forskere eller andre kilder kan også ha blitt intervjuet som ren research, uten at de får sitat på trykk. Mye kildearbeid og kritisk gjennomgang kan dermed ha blitt gjort uten at det er synlig i det ferdig trykkede journalistiske produktet. Dette vil naturligvis heller ikke komme frem gjennom

denne innholdsanalysen, som kun ser på det som har blitt presentert for leserne. Jeg håper imidlertid å få med sider av denne dimensjonen gjennom kvalitative intervjuer.

Det er som tidligere nevnt mange fordeler ved å bruke randomiserte uker i en kvantitativ innholdsanalyse. Likevel kunne en sammenhengende uke gi interessante funn ved å kunne følge aktuelle debatter over flere dager - hvilken rolle får forskerne i en slik situasjon? Med denne oppgavens metode blir det kun registrert løsrevne artikler fra ulike tidsperioder i løpet av et år. I og med at jeg ser på randomiserte uker, vil ikke innholdsanalysen fange opp «saksporteføljer»; en énkildesak kan være et svar på en sak som ble publisert dagen før, og dermed ikke stå alene som énkildesak likevel, men være plassert i en kontekst med flere syn som har blitt presentert i tidligere avisutgaver.

Til slutt bør det nevnes at jeg har benyttet meg av vitenskapskategorier med noe ulik bredde. «Naturvitenskap og teknologifag» inkluderer for eksempel teknologiske (ingeniør, IT osv.) og biologi, fysikk og veterinærfag. Samfunnsvitenskap favner blant annet over sosiologi, psykologi, rettsvitenskap, statsvitenskap. Samtidig er medisin og økonomi en del snevrere. Jeg har gjort det slik for å delvis kunne sammenlikne resultatene med andre undersøkelser som er gjort på dette feltet, nevnt i teorikapittelet. Delvis har jeg tatt inn for eksempel økonomi og medisin som et forsøk på å fange opp en form for ”forbrukerforskning” jeg opplever at finnes i avisene i dag.

3.3 Kvalitative intervjuer

3.3.1 Semistrukturerte kvalitative intervjuer

I kvalitative intervjuer må forskeren under datainnsamlingen forholde seg til levende individer som i ulik grad uttaler seg og oppfører seg strategisk (Helland et al. 2007, s. 96). Det fører til at forskeren må finne en måte å både få valide innsikter og samtidig følge forskningsetiske prinsipper overfor intervjuobjektene (2007, s. 96).

Semistrukturerte forskningsintervjuer kjennetegnes av at temaene er forhåndsdefinert, og at man gjerne har en intervjuguide. Guiden skal være veiledende, og det skal være mulig å forfølge overraskende eller spennende vendinger med oppfølgingsspørsmål som er utenfor guiden (Helland et al. 2007, s. 100). På samme måte skal et semistrukturert intervju ifølge

Kvale og Brinkmann (2012, s. 47) basere seg på åpne spørsmål med kritiske oppfølgingsspørsmål der det er naturlig for å få ut flere detaljer. Det skal verken være en helt åpen samtale eller en lukket spørreskjemasamtale.

Spørsmålene i intervjuguiden (inkludert som vedlegg til oppgaven) er veiledende, og tilpasses ut ifra hvilken retning intervjuet tar, samt intervjuobjektets svar og refleksjoner. Jeg har benyttet meg av Kvale og Brinkmanns modell for intervjuguide (2012, s. 145) med overordnede temaer og flere tilknyttede spørsmål. Spørsmålene blir hovedsakelig strukturert ut ifra ulike undertemaer. I en analyse som søker å forstå konsepter og prosesser, bør forskeren kontinuerlig forsøke å stille oppfølgingsspørsmål for å få intervjuobjektet til å klargjøre og presisere svarene sine med tanke på kategorier som (trolig) vil kunne brukes i analysen (Kvale & Brinkmann 2012, s. 131).

Kvale og Brinkmann (2012, s. 118) skisserer sju stadier for intervjuundersøkelsen:

- 1) **Tematisering:** Formålet med studien og en beskrivelse av emnet som skal undersøkes. Under dette punktet er det sentralt å innhente kunnskap om emnet for å være godt nok forberedt til å stille eventuelle oppfølgingsspørsmål.
- 2) **Planlegging:** Ta hensyn til alle sju stadiene før intervjuarbeidet begynner.
- 3) **Intervjuet:** Utfør intervjuene med utgangspunkt i en intervjuguide.
- 4) **Transkripsjon:** Klargjør intervjumaterialet til analyse ved å skrive ned alt som ble sagt.
- 5) **Analyse:** Velg en analysemetode for materialet og utfør den.
- 6) **Verifikasjon:** Undersøk og gjør rede for funnenes generaliserbarhet, reliabilitet og validitet.
- 7) **Rapportering:** Formidle resultatene i en vitenskapelig og lesbar form.

Jeg har i løpet av studien opplevd denne sjustegsguiden som svært god hjelp, og forsøkt å følge den slik den er presentert.

3.3.2 Utvalg og rekruttering

Det er delte anbefalinger for antall informanter i en kvalitativ intervjustudie. Gentikow (2005, s. 76 - 77) anbefaler minimum 10, helst 15-20 informanter, men argumenterer samtidig for at

man i intervjuer med profesjonelle aktører og ekspertintervjuer fra for eksempel mediebransjen, kan nøye seg med ganske få. Hun advarer mot at datamaterialet kan bli for stort, med en overflatisk analyse som konsekvens (2005, s. 77). Samtidig anbefaler Kvale & Brinkmann (2012, s. 129) å utføre intervjuer med 15 +/- 10 personer, både med hensyn til tid og ressurser, men også fordi nye respondenter på et gitt punkt vil slutte å tilføre ny informasjon – et såkalt metningspunkt. Det karakteristiske for denne typen intervjuer er at personene har ansvar for, ekspertviten om eller har medvirket til det undersøkte fenomenet (Gentikow 2005, s. 77).

Samplingen av informanter til studien gir i noen grad seg selv, i og med at det er forholdet mellom journalister og forskere, og hvordan de drar nytte av hverandre, jeg vil si på. Jeg har i denne oppgaven intervjuet tre journalister og fire forskere, totalt sju personer, der begge grupper har erfaringer med hverandre. Intervjuene skal primært bidra med personlige erfaringer fra forskningsjournalistikken som utfyller resultatene fra innholdsanalysen.

Rekrutteringsfasen ble en tidkrevende prosess. Rent praktisk gikk jeg i begynnelsen frem ved å lage en liste over kjente forskernavn fra mediene, og å forsøke å kategorisere dem ut fra fagfelt og geografisk plassering. Jeg ønsket lik representasjon av menn og kvinner, og samtidig variasjon i hvilke institusjoner de representerer. Etter å ha fått positivt svar fra de to første informantene ved Universitetet i Oslo, gikk jeg over til å sende e-poster til kommunikasjonsavdelingene ved NTNU og Universitetet i Tromsø. Av dem fikk jeg en rekke navn, der jeg etter noen negative svar fikk tak i to forskere som ville stille på Skype og telefon.

Det viste seg å bli mer utfordrende å få tak i journalister. Også her var jeg ute etter lik representasjon på både kjønn, avis og tilholdssted. Etter å ha fått mange negative svar, eller ikke svar i det hele tatt, gikk jeg i samråd med veileder over til å sende e-poster til redaksjonslederne og redaktørene i de aktuelle avisene. Dette fungerte bedre. Jeg forsøkte først å få tak i journalister fra de samme avisene jeg undersøkte i den kvantitative innholdsanalysen, men to av dem kunne ikke eller ønsket ikke å stille. Jeg forsøkte derfor å få tak i journalister fra aviser med omtrent samme profil. Gentikow (2005, s. 80) definerer denne rekrutteringsmetoden som ”tilgjengelighetsprinsippet”, der det ikke alltid er praktisk mulig å få tilgang til akkurat de personene man hadde planlagt.

Jeg endte til slutt opp med følgende informanter, som alle har gitt sitt samtykke til å bli sitert i denne oppgaven under fullt navn:

Navn	Arbeidsgiver	Fagfelt (forskere)
Dag Olav Hessen	Universitetet i Oslo	Biologi
Joakim Parslow	Universitetet i Oslo	Midtøstenstudier
Inger Torhild Gram	Universitetet i Tromsø	Forebyggende medisin
Anne Gjelsvik	NTNU	Filmvitenskap
Aagot Opheim	Adresseavisen	
Lene Skogstrøm	Aftenposten	
Hanne Østli Jakobsen	VG	

(tab. 2: Utvalg til kvalitative intervjuer)

3.3.3 Utførelse

Helland et al. (2007, s. 101) anbefaler at intervjueren forbereder seg ved å skaffe innsikt og kompetanse på feltet som skal undersøkes i forkant av intervjuet for å kunne møte informantene med så god kjennskap til feltet som mulig. Dette er spesielt viktig med informantene i min studie, som kan regnes som elitepersoner med god kunnskap om sine felt. Dette gjorde jeg ved å få en oversikt over tilgjengelig teori og eksisterende forskning, samt ved å gjennomføre den kvantitative innholdsanalysen før jeg utførte intervjuene.

Forfatterne anbefaler å være i en setting der telefon, kolleger eller andre ting ikke kan forstyrre situasjonen (Helland et al. 2007, s. 100). Informanten skal føle seg trygg i situasjonen, og man bør derfor møtes på nøytral grunn. Dette opplevde jeg imidlertid ikke som et problem med forskere og journalister som informanter. Helland et al. (2007, s. 102) anbefaler å finne et sted der nyhetsmedarbeidere kan svare oppriktig, slik at man ikke får tilrettelagte og ”offisielle responser” på kontroversielle spørsmål. Forfatterne vektlegger også å dyrke samtaleformen og å spare eventuelt kritiske eller vanskelige spørsmål til slutt, slik at informanten ikke lukker seg. Av praktiske hensyn ble flertallet av intervjuene utført per telefon eller videosamtale. To intervjuer ble utført som ansikt-til-ansikt-intervju. Gentikow (2005, s. 84) hevder at denne typen intervjuer produserer datamateriale av høy kvalitet, og at telefonintervjuer mangler noen kvaliteter som det direkte, umedierte nærvær har. Jeg opplevde derimot ingen forskjeller i kvaliteten på datamaterialet fra ansikt-til-ansikt-intervjuer, videosamtale-intervjuer over nett og telefonintervjuer, verken med tanke på

innhold, lengde eller tone mellom meg og intervjuobjektet. Det jeg kan ha gått glipp av ved rene telefonintervjuer, er for eksempel kroppsspråk og ansiktsuttrykk som kan gi innholdet i det informantene sier en ekstra verdi (Gentikow 2005, s. 84). I dette tilfellet er jeg imidlertid mest opptatt av informantenes kunnskap om og innsikt i temaet, erfaringer med både fenomenet og hverandre, å kartlegge noen prosesser og å få bekreftelser og avkreftelser på data fra andre kilder (Helland et al. 2007, s. 98), ikke spontane, emosjonelle reaksjoner eller andre sosiale aspekter.

Jeg hadde på forhånd informert informantene om prosjektets hensikt, hva deltakelse innebærer og hvordan dataene skal behandles i etterkant gjennom et informasjonsskriv sendt ut sammen med intervjuforespørselen. Informasjonsskrivene kan sees som vedlegg i denne oppgaven. Jeg tok også opp intervjuene med lydopptaker, både for å gjøre dataene lettere tilgjengelig og for etterprøvbareheten av informasjonen som kommer frem. Det ble også lettere å følge med under intervjuet, noe som styrker metodens reliabilitet. Dette vil jeg diskutere nærmere i neste underkapittel.

Jeg brukte først noen minutter på å informere ytterligere om forskningprosjektet, målet med samtalen og sørge for samtykke til at intervjuet blir tatt opp. Jeg stilte deretter et åpent spørsmål om de kunne fortelle litt om sin erfaring med journalister eller forskere som kilder, avhengig av hvilken gruppe jeg snakket med. Dette er i tråd med Kvale og Brinkmanns (2012) råd om at det kan være hensiktsmessig å starte med et åpent og enkelt introduksjonsspørsmål for å få intervjuobjektet «i gang».

3.3.4 Transkribering og koding

Alle intervjuene ble tatt opp med båndopptaker, og jeg hadde derfor anledning til å transkribere dem i ettertid, helst umiddelbart etter avsluttet intervju der det var mulig. Gentikow (2005, s. 115) anbefaler å gå gjennom datamaterialet flere ganger. I transkriberingen av opptakene kan man velge å ikke ta med alt, for eksempel lange avsporinger eller eksempler. Jeg har kodet absolutt alt for å få med alle eventuelle sammenhenger i praten. Jeg har også transkribert pauser, avbrutte setninger, latter og liknende, der det har inntruffet, fordi det kan si noe om reaksjoner på et spørsmål eller egne resonnementer. Man må i tillegg velge hvorvidt man tar med dialektuttrykk, grammatiske feil og liknende som kan oppstå i muntlig tale (Gentikow 2005, s. 117). Her har jeg transkribert

nøyaktig hva informantene har sagt, men normalisert språket i noe grad. Dette fordi jeg ikke er veldig opptatt av særegenheter i dialekt eller formuleringer, men selve innholdet i det de sier. Transkriberingen av intervjuene bidro til å klare å spisse senere intervjuer ytterligere på temaene jeg ønsket å snakke om, fordi jeg ble bedre kjent med og fikk bedre forståelse for materialet etter hvert som jeg både gjorde intervjuer hørte på dem i etterkant og skrev dem ned.

Ved å skrive dem ned og ha ordene fysisk foran meg, ble det også lettere å kode intervjuuttalelsene inn i ulike kategorier. Slik forsøkte jeg å finne forekomster eller ikke-forekomster av meninger og fenomener i det informantene snakket om (Kvale & Brinkmann 2012, s. 210), men samtidig huske på at de kategoriserte tekstblokkene har blitt til som del av en samtale og dermed ikke isolere betydningen i dem (Kvale & Brinkmann 2012, s. 201). Samtidig har jeg vært oppmerksom på å ikke la sitater og uttalelser som kan beskrives som ytterpunkter fra intervjuene styre analysen. Jeg er i denne studien ute etter å identifisere typiske trekk i relasjonen mellom forskere og journalister, ikke anekdoter som kan være tatt ut av sammenheng eller de ”saftigste sitatene” (Gentikow 2005, s. 130). På den måten forsøker jeg å beholde en perspektivistisk subjektivitet (Kvale & Brinkmann 2012, s. 219), ved å ikke bare lete etter uttalelser som støtter egne meninger eller funn fra innholdsanalysen, men la meningene i sitatene, og tolkningene av dem, styre analysen. Analysen blir dermed temasentrert, der jeg forsøker å finne strukturer på tvers av alle intervjuene (Gentikow 2005, s. 134).

3.3.5 Validitet, reliabilitet og generaliserbarhet

Disse begrepene har sitt opphav i kvantitative tradisjoner (Helland et al. 2007, s. 122) og det er omdiskutert i hvilken grad man kan ta dem i bruk i vurderingen av kvalitative metoder (2007, s. 118). I gjennomføringen av kvalitative intervjuer er forskeren selv forskningsinstrumentet (Gentikow 2005, s. 58), og reliabilitetsutfordringer kan ligge i egen fortolkningsevne og vurderinger. Utfyllende beskrivelser av og kritisk tenkning rundt egne avgjørelser og valg underveis vil imidlertid kunne heve studiens reliabilitet, noe jeg har forsøkt å gjøre i dette kapitlet. På samme måte anbefaler Gentikow (2005, s. 60) å gjøre kontinuerlige vurderinger av studiens validitet; i hvilken grad intervjuenes spørsmål bidrar til å undersøke informantenes opplevelse av fenomenet, noe jeg selv har gjort ved å spisse intervjuene ytterligere etter hvert som jeg utførte dem.

Å gjøre opptak av intervjuene vil også styrke reliabiliteten fremfor å ta egne notater, fordi man som forsker kan forholde seg til det som blir sagt ord for ord (Helland m.fl., s. 118). Ved å notere får man ikke alltid med seg alt som blir sagt, noe som svekker muligheten til å lete etter sammenhenger og tolkninger senere (2007, s. 119). Validiteten kan imidlertid svekkes dersom informanten ikke tør å være helt åpen på grunn av opptaksutstyret. Dersom forskerens tilstedeværelse, oppførsel og/eller spørsmål fører til at informantene oppfører seg annerledes enn de ville gjort ellers, svekkes både validiteten, reliabiliteten og generaliserbarheten av intervjuet (Helland et al. 2007, s. 119). Jeg opplevde ikke at det var tilfelle i denne studien.

Gentikow (2005, s. 63) foreslår å erstatte begrepet *generaliserbarhet* i kvalitativ forskning med ”*analytisk kompleksitet*”, fordi kvalitative intervjuer aldri kan oppnå statistisk generaliserbarhet. Ved å flytte kravet til saksnivå, selve fenomenet som undersøkes, åpner man opp for et mer komplekst bilde av en erfaring og kan på denne måten oppnå en mer allmenngyldig erfaring. I stedet for entydige fasitsvar, hevder forfatteren at konklusjoner fra kvalitative studier bør avspeile fenomeners kompleksitet og understreke analysens uferdighet. Denne studien har sju informanter, og dermed ingen statistisk gyldighet, men jeg vil samtidig argumentere for at den gir et godt og komplekst bilde av relasjonen mellom forsker og journalist.

3.3.6 Etiske problemstillinger

Forskningsetikk i forbindelse med kvalitative intervjuer handler om i hvilken grad informantene skal beskyttes, hvilke opplysninger som skal formidles og hva som må betraktes som privat (Pujik, ref. i Helland et al. 2007, s. 125). I de fleste tilfeller er informantenes deltakelse helt uproblematisk. Forutsetningene for deltakelsen i prosjektet må likevel være helt klare. Jeg har i forbindelse med dette prosjektet søkt om og fått godkjent konsesjon om intervju og midlertidig datalagring fra Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste (NSD). Godkjennelsen er lagt ved som vedlegg til oppgaven.

Det er vanlig å anonymisere utsagn fra informanter i et kvalitativt intervju, men med avtale i forkant kan man gjøre unntak. Det er mulig å kopiere journalisters fremgangsmåte ved å koble navn til alle sitater, men til gjengjeld la kildene se gjennom og godkjenne alle sitatene

før bruk (Helland et al. 2007, s. 126). Alle journalistene fikk tilbud om å stille anonymt til denne studien, men ingen ønsket å benytte seg av tilbudet. Informantene har også krav på at informasjonen de bidrar med blir behandlet konfidensielt, og at den ikke skal gjenbrukes på en måte som kan skade enkeltpersoner (Helland et al. 2007, s. 126). I og med at de opptre ikke-anonymt i denne studien, er ikke den konfidensielle delen så viktig, men materialet vil kun opptre i denne masteroppgaven og eventuell reproduksjon av eller referanser til den.

3.3.7 utfordringer, begrensninger og svakheter

Intervjuobjektene jeg ønsker å ta med i denne studien kommer fra forskjellige mediehus av ulik størrelse og ulike fagdisipliner i forskningen for å få kunnskap og erfaringer fra både journalist- og kilderollen. Alle disse kan sies å være elitepersoner; personer som er ledere eller eksperter, som vanligvis har stillinger med stor makt og er vant til å bli spurt om sine meninger (Kvale & Brinkmann 2012, s. 158). Under intervjuer med slike elitepersoner kan intervjuet preges av et asymmetrisk maktforhold (Kvale & Brinkmann, 2009, s. 147) som er til ekspertens fordel. En utfordring er at slike typer informanter kan svare taktisk for å fremme egne interesser. For å kunne utfordre elitesnes meninger og utsagn, er det derfor viktig at man skaffer seg nødvendig kunnskap om temaet man skal snakke om. Det krever derfor god forberedelse før intervjuene foretas. Intervjuene ble derfor gjort etter jeg hadde utført den kvantitative innholdsanalysen, samt skrevet store deler av oppgavens teorikapittel. På den måten sikret jeg meg et overblikk over temaet og hadde kunnskap nok til å utfordre utsagnene til objektene om det skulle være nødvendig. Jeg har i tillegg erfaring som journalist og har i den forbindelse utført flere intervjuer tidligere, noe som også bidro til at jeg var godt forberedt på selve intervjusituasjonen.

Dersom forskeren bare intervjuer informantene og ikke observerer dem, er det fare for å få ”offisielle uttalelser”, uten mulighet til å utvikle en kritisk forståelse av svarene (Helland et al. 2007, s. 121). En kombinasjon, for eksempel å følge journalistene på jobb eller forskerne i kontakt med medier, kunne muligens styrket undersøkelsens validitet (2007, s. 122).

4 Analyse og diskusjon

4.1 Innledning

I dette kapittelet vil jeg presentere, analysere og diskutere funnene fra den kvantitative innholdsanalysen av fire norske papiraviser i 2000, 2008 og 2016 og de kvalitative intervjuene av fire norske forskere med erfaring fra å uttale seg i mediene, samt tre norske journalister med erfaring fra forskningsjournalistikk eller med forskere som kilder i sin daglige nyhetsproduksjon. Resultatene av disse to metodene skal så knyttes opp mot teoretiske perspektiver og tidligere forskning, presentert i kapittel to, og på den måten svare på problemstillingene som ble presentert i innledningen av oppgaven.

Temaene jeg vil se på i denne delen av oppgaven er direkte relatert til underproblemstillingene, som skal hjelpe i forsøket med å svare på hovedproblemstillingen ”Hvordan bruker norske papiraviser forskere som kilder?”. Underproblemstillingene er følgende:

- Hvor stort er omfanget av forskere som kilder i norske papiraviser, og har det økt siden årtusenskiftet?
- Hvilket kjønn, nasjonalitet og fagfelt representerer forskerne?
- Utdredes forskerne på sin forskning, sine funn og meninger i mediene?
- Hva uttaler forskerne seg om – egen forskning, andres forskning eller som eksperter på aktuelle nyhetssaker?
- Finnes det en maktkamp mellom forskere og journalister, og hvordan utspiller i tilfelle denne seg?
- Hva får forskerne ut av å være eksponert i mediene, og hvordan går de frem for å slippe til?

Analysen deles opp tematisk og kronologisk etter problemstillingene, med presentasjon av funn fra både kvantitativ og kvalitativ metode. Noen temaer er belyst rent kvantitativt, noen rent kvalitativt og noen med begge metoder. Det er interessant å få et innblikk i disse spørsmålene gjennom to metodiske innganger fordi de kan gi et nyanserende og muligens også korrigerende bilde av hverandre. Der en rekke fenomener er målt i form av frekvens og

fremstilling med kvantitativ metode, kan de kvalitative intervjuene gi utfyllende beskrivelser og refleksjoner, både fra de som utfører journalistikken og de som bidrar i form av kilder. Dette vil totalt sett gi en fyldigere forklaring på hvordan norske papiraviser bruker forskere som kilder.

4.2 Antall artikler med forskere som kilder

De ni randomiserte seksdagersukene fra tre ulike år resulterte i totalt 402 avisartikler med forskerkilder fordelt på 216 avisutgaver. Det gir et snitt på 1,86 artikler med forskere som kilder per avisutgave. Artiklene med siterte forskere er fordelt slik på avis og årstall:

Avis/År	2000	2008	2016	Totalt
Adresseavisen	35	51	27	113
Aftenposten	65	56	32	153
Dagbladet	20	36	35	91
Nordlys	16	12	17	45
Totalt	136	155	111	402 (n)

(tab. 3: Antall artikler med forskere som kilder, fordelt på avis og år)

Aftenposten hadde klart flest artikler med én eller flere siterte forskerkilder både totalt sett og i 2000 og 2008, mens Dagbladet hadde flest av de undersøkte avisene i 2016. Dagbladet hadde ellers nest færrest artikler med forskerkilder i både 2000 og 2008. Kun Nordlys hadde færre. Sistnevnte avis skiller seg vesentlig ut i undersøkelsen, med totalt kun 45 artikler med forskerkilder i løpet av de ni undersøkte ukene – under en tredjedel av for eksempel Aftenposten – til tross for å være en relativt liten regionavis med base i en by med et profilert universitet. Jeg antok på forhånd at dette ville føre til at Nordlys skulle ha vesentlig flere slike artikler.

Et interessant funn er at antallet artikler med forskere som kilder i dette tilfellet totalt sett sank fra 2000 til 2016, med en liten topp i 2008. Det sank ikke bare totalt, men antall forskerkilder var lavere i alle de tre randomiserte ukene i 2016 enn noen av utvalgets øvrige uker. Funnet er særlig interessant sett i lys av undersøkelsen til Albæk et al. (2003), der de fant at antall forskerkilder var sjudoblet i danske medier fra 1961 til 2001. Med tanke på at tallene var lavere igjen i 2016, kan det være at de største økningene skjedde i den perioden de

danske forfatterne gjorde sin undersøkelse. At forskere brukes som kilder i stadig økende grad var også et av funnene i Hornmoen et al. (2014) studie fra 2008, årstallet der det i denne oppgaven også ser ut til å ha vært en topp.

Både i 2000, 2008 og 2016 var det amerikanske valget mye omtalt hele året, med mange kommentarer fra norske forskere. Dette var særlig tilfelle i 2008 og 2016, som begge var svært spesielle valgår i USA – førstnevnte med enormt populære Barack Obamas første valgkamp og påfølgende valgseier, sistnevnte med tilsvarende kontroversielle Donald Trumps både nominasjonskamp, valgkamp mot Hillary Clinton og endelige valgseier. Dette kan også tolkes som en metodesvakhet, og det kunne være interessant å se hvordan resultatet var i år uten valg.

Høy bruk av forskere som kilder kan bidra til å styrke deres legitimitet som autoritetspersoner og deres tilnærmede monopol på å definere hva som er sant og ikke i offentligheten. Totalt 402 artikler fra fire norske dagsaviser er imidlertid ikke stort nok til å kunne konkludere med at norske medier generelt bruker færre forskere som kilder i dag enn for åtte og seksten år siden, men det er interessant at mengden var markant lavere i både Aftenposten og Adresseavisen fra 2000 til 2016, mens det nesten ble doblet i Dagbladet i samme periode.

4.3 Antall forskerkilder per artikkel

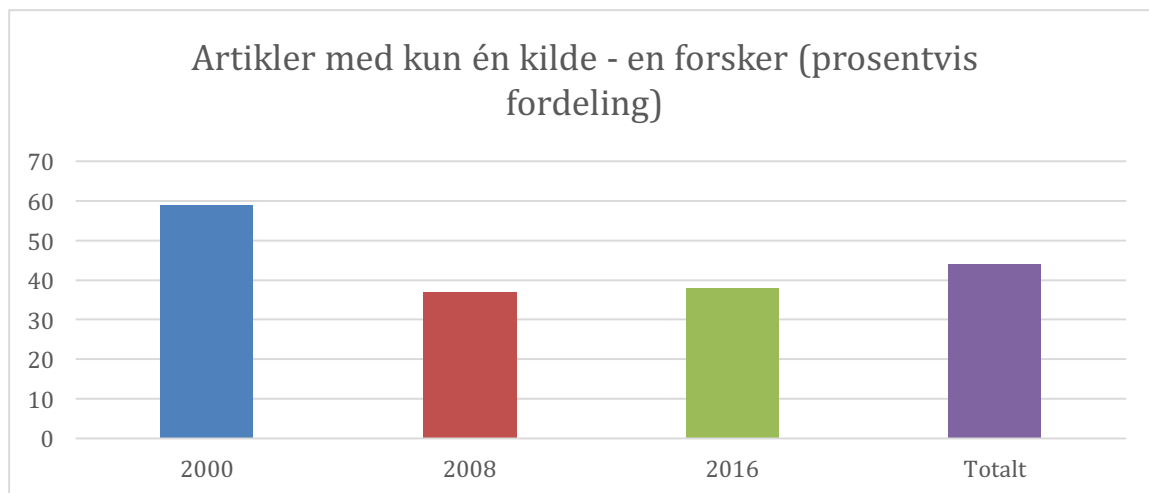
Av de 136 artiklene som ble kodet i år 2000, hadde 110 kun én sitert forskerkilde. 18 artikler hadde to forskerkilder, sju artikler hadde tre forskere, mens kun én artikkel hadde flere. I 2008 hadde 113 av 155 artikler én forskerkilde, 35 hadde to og seks hadde tre forskere som kilder. Også her var det kun én artikkel som hadde flere. Tilsvarende tall i 2016 var 91 av 111 artikler med én forskerkilde, 15 med to kilder, tre artikler med tre forskerkilder og to med flere. Totalt gir det dette resultatet:

Antall forskerkilder i artikkel/År	2000	2008	2016	Totalt
1	110	113	91	314
2	18	35	15	68
3	7	6	3	16
Flere	1	1	2	4
Totalt	136	155	111	402 (n)

(tab. 4: Antall forskerkilder per artikkel, fordelt på år)

Disse tallene er ikke så interessante i seg selv; de viser at kun én forskerkilde er sitert i 78 prosent av artiklene, men sier ikke noe om antall kilder totalt. Resultatene varierer prosentvis heller nesten ikke mellom årene. Sett i lys av hvor mange kilder en artikkel totalt har sitater fra, forsker eller ikke, ser det imidlertid annerledes ut:

I løpet av de tre undersøkte årene hadde totalt 180 av 402 artikler, 44 prosent, bare én kilde med sitat – en forsker. I 100 av de totalt 136 artiklene med én eller flere forskere som kilder i de undersøkte avisene i 2000, var det ingen andre typer kilder. I 80 av disse 100 artiklene uten andre typer kilder var det sitat fra kun én forskerkilde – altså verken flere forskere eller andre typer kilder som ble intervjuet. 59 prosent av sakene med forskerkilder kan dermed kategoriseres som énkildejournalistikk det året, ut fra en definisjon av hvor mange kilder som får ha en stemme i saken. Tilsvarende tall for 2008 var 82 saker uten andre kilder enn forskere, 58 av dem med kun én kilde totalt. 37 prosent av de 155 artiklene med forskere som kilder i 2008 kan altså hevdes å være énkildejournalistikk. I 2016 hadde 51 av 111 artikler forskerkilder, men ingen andre typer kilder. 42 av disse hadde kun én kilde totalt, altså 38 prosent. Det kan med andre ord se ut til at avisene har blitt mer opptatt av å ha flere siterte kilder i saker der de snakker med forskere – enten andre forskere eller andre typer kilder. Sammenliknet med andre undersøkelser nevnt i teorikapittelet (Allern 2001; Dahlstrøm 2008; Smaadal 2001), samt pressens egne oppfordringer gjennom Vær Varsom-plakatens punkt 1.2 og 3.2 (Norsk Presseforbund 2015), må imidlertid 44 prosent artikler med kun én sitert kilde, som funnet i denne studiens undersøkelse, anses som høyt.

(fig. 2: Antall artikler med kun én kilde – en forsker, fordelt på år)

De kildene som evner å slippe til med sine budskap i mediene, og i tillegg står som eneste kilde i saken, har potensiell stor makt over det offentlige ordskiftet og folks etterlatte inntrykk av sannheten. I et strukturelt, marxistisk syn på kildemakt vil disse forskerne sees på som primærdefinerere av nyhetsbildet (Anderson et al. i Allen (red.) 2005, s. 189-190) – de som setter rammene for mediebildet over lengre tid, og gjør det til sin egen fordel. I den grad en forsker får stå uten motstridende meninger i en artikkel, får vedkommende samtidig en fordelaktig, utfordret posisjon i den offentlige debatt og dermed per definisjon makt som kilde.

At en artikkel har flere kilder hever samtidig ikke nødvendigvis den journalistiske kvaliteten; det er ikke en garanti for at saken er mer etterrettelig, at flere sider kommer frem eller at potensielle uenigheter i for eksempel forskningsmiljøene reflekteres. På en annen side kan uenighetene blant forskere på et fagfelt handle om så små nyanser at de ikke er interessante for journalistene som skal dekke det.

Den andre veien har jeg opplevd noen ganger at forskere hevder at det er utrolig mye uenighet på et felt, men så viser det seg at det bare er tolkningen av en fasett som er på et helt annet nivå enn det jeg snakker om. Men jeg er mer interessert i de store uenighetene, og de er stort sett ganske åpne. Du må sjelden grave dypt for å forstå at det finnes to forskjellige grunnleggende tolkninger av hva et eller annet er. Men mer på detaljnivå slutter det fort å være interessant for dem som ikke har den grundige bakgrunnskunnskapen.

(Hanne Østli Jakobsen, intervju 22. feb 2017)

Konflikt er en av de viktigste nyhetsverdiene journalister jobber etter. I noen tilfeller kan imidlertid det å presse inn flere kilder i en sak for å få en slags konflikt føre til en falsk balanse som ikke er representativt i forskermiljøene.

Når det gjelder for eksempel klima, og tidligere evolusjonsdebatt, så har media ofte vært sånn at når de har gjengitt én side, må de også gjengi den andre for å skape balanse. Som jo i og for seg er et sunt prinsipp, men kan være litt uheldig hvis det gir inntrykk av at det er femti-femti av antallet forskere som tror på klimaendringer og de som ikke gjør det.

(Dag Olav Hessen, intervju 6. des 2016)

Det finnes heller ikke alltid reell uenighet eller konflikt. Mange nyheter om forskning kan være vanskelige eller rent unødvendige å problematisere, og flere kilder kan bare bidra til å bekrefte den samme teorien eller det samme funnet.

I dette utvalget var det Adresseavisen som hadde flest artikler der kun én forsker ble sitert, uten andre forskerkilder eller andre typer kilder. Av de totalt 113 artiklene i studien falt 65 av dem – over halvparten – inn i kategorien énkildejournalistikk. Aftenposten hadde nest flest med 59 av totalt 153 artikler som passer i samme kategori. Dagbladet hadde på sin side 37 av 91 artikler med kun én muntlig forskerkilde, mens Nordlys hadde 19 av 45. Fra å ha 36 slike artikler i 2000 til kun 8 i 2016, er det Aftenposten som har hatt størst nedgang i antall artikler med kun én forskerkilde, både i antall og prosent. De øvrige avisene i utvalget har kun hatt marginale endringer i løpet av de 16 årene.

Det er imidlertid en viktig fasett i dette prosenttallet som ikke kommer frem i den kvantitative innholdsanalysen, og nødvendigvis heller ikke i andre innholdsanalyser av papiraviser: Research og forhåndsarbeid reflekteres ikke alltid i den ferdige artikkelen, noe som også kom frem i intervjuene med journalistinformantene. Det som ser ut som énkildejournalistikk kan være en utsiling av de andre kildene i det ferdige produktet; det er bare én som blir sitert, men journalistene har likevel snakket med andre forskere eller brukt flere skriftlige kilder som det ikke har blitt plass til i artikkelen leserne får se. De legger også vekt på at de skriftlige kildene kan veie opp for et lavt antall siterte forskerkilder.

Énkildejournalistikk... Det er jo sjelden bare én kilde, men det er ofte bare én kilde som *prater*. Det betyr jo ikke at... Det jeg husker av énkildejournalistikk jeg har gjort i VG og andre steder, da har jeg ofte ringt én forsker for å få kommentert noe, men det ligger jo masse arbeid i å researche frem sakene, for eksempel med skriftlige kilder.

(Hanne Østli Jakobsen, intervju 22. feb 2017)

Når det er sånn at jeg skriver om en studie som er gjort, da er jeg ikke så opptatt av å hente inn andre stemmer innenfor det samme området som kan kommentere de funnene, det er jeg ikke. Det må jeg nok innrømme at vi kanskje kunne vært litt flinkere på noen ganger. (...) Men si at vi skriver om fødselsdepresjoner, da. Så går jeg alltid inn og ser på hvilke andre studier vi har publisert rundt dette før og legger inn det som kilde i teksten. Så da får man jo, hvis man leser det på nett, i alle fall, andre forskeres stemmer, andre funn, andre vinklinger på den måten, som jeg egentlig synes er en grei måte å gjøre ting på. (...) Jeg er ganske opptatt av å ha med flere hvis jeg skriver for eksempel en stor featuresak om et område, så vil jeg ha med flere forskere som kan kommentere flere sider og vinkler. Da synes jeg én forsker ikke er helt greit, da må det i tilfelle være en som kan ekstremt mye om det lille området man skriver om. (...) Vi er nok opptatt av å bruke flere forskerkilder, og det er jo uredelig journalistikk å bruke forskere som du vet mener akkurat det du er ute etter å ville frembringe. Og så ikke skrive om de andre som mener andre ting. Det blir jo ikke greit.

(Lene Skogstrøm, intervju 14. feb 2017)

I dagens medievirkelighet har absolutt alle muligheten til å få presentert sitt syn til offentligheten gjennom for eksempel sosiale medier, og de tradisjonelle mediene er ikke lenger alene om å formidle kunnskap og ulike virkelighetsoppfatninger til publikum. Mange forskere er flinke til å bruke disse verktøyene for å nå ut til et bredt publikum med sine funn, analyser og meninger, uten at jeg skal gå nærmere inn på det i denne oppgaven. Det fritar imidlertid ikke papiravisene fra sitt redaksjonelle ansvar som balansert og faktabasert formidler, der flere syn på en virkelighet eller et fenomen bør få plass. Enkelte av informantene på journalistsiden tok opp behovet for å dobbeltsjekke fakta med andre forskere som ren rutine, særlig i jobben med å viderefremme forskning, uten at det nødvendigvis kommer klart frem av den ferdige artikkelen som kan leses i avisa.

Da er det jo noen spørsmål jeg må prøve å få svar på: Er dette nytt? Har det vært forsket på dette før og? Hva er i tilfelle nytt? Hva sier andre forskere om dette? Det står ofte ikke i sakene, men det er jo greit å ha som bakgrunnsinformasjon for meg. Det er nok det viktigste. Er det nytt, eller bekrefter det annen forskning? Og da må en bruke... Det er jo samme kildene: andre forskere på samme felt, vitenskapelige tidsskrifter, kanskje Forskningsrådet og andre som kvalitetssikrer forskning.

(Aagot Opheim, intervju 19. jan 2017)

Selv om faktainnholdet i den ferdige artikkelen er sjekket med flere kilder, må det kunne karakteriseres som god journalistisk praksis å kontekstualisere forskningen, og hvorvidt den har bred støtte i fagmiljøene, også for leserne.

4.4 Problematisering av forskernes funn og meninger

I den kvantitative innholdsanalysen har jeg gjort et forsøk på å kode hvorvidt forskernes meninger, forskning eller resultater blir møtt av en motstridende mening eller kritiske spørsmål i artikkelen, enten av journalisten eller av en annen kilde. Med denne metodiske tilnærmingen, som er avhengig av at det fremgår klart av teksten i artikkelen, skjedde det i totalt 14 prosent av artiklene. Dagbladet og Aftenposten er de avisene som i flest tilfeller hadde en kritisk, uenig eller problematiserende motstemme til forskerkildene de intervjuer, i henholdsvis 17,5 og 16 prosent av artiklene. Nordlys problematiserte forskernes funn eller meninger i 13 prosent av artiklene, mens Adresseavisen gjorde det i 7 prosent av tilfellene.

Avis/År	2000		2008		2016		Totalt	
	Ja	Nei	Ja	Nei	Ja	Nei	Ja	Nei
Adresseavisen	3	32	3	48	2	25	8	105
Aftenposten	8	57	10	46	7	25	25	128
Dagbladet	3	17	8	28	5	30	16	75
Nordlys	0	16	3	9	3	14	6	39
Totalt	14	122	24	131	17	94	55	347

(tab. 5: Problematisering av forskernes funn og meninger, fordelt på avis og år)

Dette er interessant med tanke på all kritikken forskningsjournalistikken får for å være ukritisk heiajournalistikk som beundrer det den omtaler (Nelkin 1987, s. 99) og feirer utvikling og fremskritt heller enn å undersøke hvordan forskningen har blitt gjort og hva funnene egentlig betyr. Dette funnet kan hevdes å stemme overens med det Hans Peter Peters skrev for over tjue år siden, (1995, s. 31), da han mente at den ideologiske tenkningen rundt forskning som fremskritt lenge skjermet vitenskapen for kritiske spørsmål. Han mente imidlertid også at forskningsjournalistikken over tid hadde gått fra å kun vise publikum fruktene av suksessrik vitenskap til å dekke de mindre fordelaktige sidene og det som kan være konsekvensene av den. Trenden i denne undersøkelsen ser ut til å være lik, med en svak tendens til økning i antall artikler med en form for konflikt eller uenighet fra 2000 til 2016, selv om den er liten og ikke er målt over veldig mange år. På spørsmål om hvilken erfaring de har med å skrive kritisk om forskning, svarer journalistinformantene i denne studien ganske likt.

Nei, det har vi tradisjonelt sett drevet lite med. Alt for lite, egentlig. Morgenbladet er jo flinke til det, de skriver mer om den biten. Så vi har jo... Til å være en så stor avis, kunne vi godt gjort det, da burde vi hatt en journalist som er mer inni det enn i alle fall jeg er, og det har vi ikke. Og det er litt rart, egentlig, for vi skriver jo analyser og alt mulig annet om utenrikspolitikk, økonomi, ganske krevende felt. Men vi har altså ikke det innenfor forskning, nei.

(Lene Skogstrøm, intervju 14. feb 2017)

Det gjør vi nok sikkert for lite. Fordi... I stor grad handler det om at noen har funnet ut noe som er interessant, ikke sant? Jeg tror nesten jeg må si i liten grad. Jeg husker ikke noen eksempler akkurat nå på noe som fremstår som kritisk i den forstand at vi har spurt ”hvorfors har dere forsket på dette” eller ”dette kan umulig være sant”.

(Aagot Opheim, intervju 19. jan 2017)

En journalist i denne studien hevder det er lettere å problematisere forskernes mer generelle meninger om aktuelle hendelser enn å utfordre dem på detaljene i det de selv har forsket på, selv om grunnleggende journalistisk metode bør kunne brukes i alle tilfeller.

Jeg kan i alle fall sjelden gå inn med en professor og bestride deres tolkning av deres egne funn. Forskningskunnskap, i alle fall den typen kunnskap som mediene skriver om og som ikke handler om alt for stort detaljnivå, så er jo ofte motspørsmålene rimelig standard. Type ”åja, men var det ikke sånn at...?”. Så handler det mest om generelle trender i samfunnet, du trenger ikke alltid ha detaljkunnskap på feltet for å tenke kritisk rundt et funn. De helt vanlige intervjutekniske tingene som å spørre ”hvorfors, hvor har du det fra” og de tingene, de funker like bra på en forsker som på alle andre.

(Hanne Østli Jakobsen, intervju 22. feb 2017)

Kunnskapsgapet mellom forskere og journalister, som Østli Jakobsen her er inne på, tas ofte opp som et kildekritisk problem når journalister bruker forskere som kilder. Dunwoody (i Friedman et al. 1999) og Nelkin (1995) hevder blant annet at mindre erfarne journalister, og i alle fall dem som ikke er spesialisert på forskningsjournalistikk, men bruker forskere som kilder i sin nyhetsdekning, ikke har kunnskapen som skal til for å vurdere forskernes erfaring, troverdighet eller kunnskap på området, og at avisene derfor ender opp med ukritisk journalistikk rundt forskning og forskere fordi kunnskapsgapet er for stort. Forfatterne mener også at forskere kan bruke tekniske begreper som er for vanskelige å dobbeltsjekke, og at det derfor er umulig for journalistene å undersøke hvorvidt de snakker sant eller ikke.

Informantene i denne studien mener at det i beste fall må kunne karakteriseres som en overdrivelse, fordi helt grunnleggende journalistiske teknikker og spørsmål også fungerer når den snakker med forskere. De er likevel enige i at pressen kunne vært mer kritiske i sin dekning av forskning og ved bruk av forskere som kilder, men at det ikke nødvendigvis prioriteres i stor nok grad av redaksjonene. Det er altså ikke mulighetene og kompetansen

som stopper dem, men prioriteringene. De er også veldig opptatt av at det har blitt mye større bevissthet rundt betydningen av å være kritiske i dekning av forskning og forskere enn for bare få år siden, mye fordi det er i ferd med å bygges et større og mer profesjonalisert fagmiljø rundt dette.

Er det alltid et mål å problematisere forskningen man skriver om, eller meningene en forsker har om et tema? Og i hvilken grad har journalister i dag anledning til å gjøre det, med hensyn til tid og ressurser? Hvis svaret er nei, bør man da la være å omtale den aktuelle forskningen eller bruke forskere som eksperter i nyhetsdekningen? Det kommer både an på definisjonen av og forventningene man har til forskningsjournalistikken, ifølge informantene.

Hvis ”god forskningsjournalistikk” er å ettergå, altså at journalisten selv skal ettergå forskningsresultatet, så er det jo i liten grad det hos oss. Men jeg er ikke sikker på at det nødvendigvis må være sånn for at det er god forskningsjournalistikk. (...) Jeg mener at det er viktig og god journalistikk å fortelle hva som kommer ut av denne forskningen. (...) Hvis vi skulle ettergå forskningen selv, så måtte jo det være fordi vi hadde grunn til å tro at det var noe som ikke var riktig. Og jeg føler ikke jeg kan bruke tid på å sjekke hva som helst bare for å ha gjort det. Slik er ikke virkeligheten i media i dag, og slik tror jeg heller aldri det har vært.
(Aagot Opheim, intervju 19. jan 2017)

Det er, som jeg har sett på i både innledning- og teorikapittelet i denne oppgaven, mange grunner til å problematisere og være kritiske til forskning og forskeres uttalelser. Forskningen og forskerne har en sterk posisjon i et moderne samfunn. Velgerne må ha tilgang til kunnskap for å skape et fungerende demokrati (Hornmoen 1999, s. 15), vitenskap og teknologi er med på å forme vår fremtid (Hornmoen 1999, s. 11), forskning brukes i politisk debatt og som grunnlag for myndighetenes beslutninger, det kan produsere potensielt farlig kunnskap eller produkter (Fjæstad i Bauer & Bucchi 2007, s. 124), bruke tvilsomme eller ulovlige metoder, kaste bort offentlige midler eller bidra til å holde tilbake informasjon. Konsekvensen av å ukritisk videreformidle det forskerne sier, kan potensielt være å legge til rette for at en eller flere forskere får bidra til å etablere usanne, partiske virkelighetsforståelser blant velgerne i et samfunn.

Flere av journalistinformantene stoler på det faktum at grunnleggende research og kvalitetssikring er gjort hvis en artikkel er fagfellevurdert og publisert i et anerkjent vitenskapelig tidsskrift. Det anses også i stor grad som en tidsbesparende faktor i den daglige

nyhetsdekningen, selv om et par av de viktigste nyhetskriteriene, eksklusivitet og å være først ute, forsvinner når man som journalist finner saker i vitenskapelige tidsskrifter.

Vi tar det som et godt kvalitetstegn at det er et internasjonalt tidsskrift med et visst renommé som har antatt en artikkel, da føler vi oss rimelig sikre på at den er bra utført. Det er sikkert noen forskningsjournalister som går veldig grundig til verks, men jeg gjør ikke det, jeg går ikke så dypt inn i det. Jeg føler ikke at jeg er kvalifisert til det heller, at jeg kan bedømme forskningsmessig metode sånn grunnleggende.

(Lene Skogstrøm, intervju 14. feb 2017)

I vår hverdag har vi i liten grad – da må det være et stort forskningsprosjekt – anledning eller tid til å gå inn i forskningen og sjekke om det er riktig. Til vanlig er vi nødt til å stole på andre. Hvis jeg skulle vært kritisk til forskningen... Jeg burde sikkert gjort det, men det er jo et stort graveprosjekt og ikke den hverdagsjournalistikken som jeg stort sett driver med. Og da måtte jeg jo hatt grunn til å tro at det var noe som ikke var riktig.

(Aagot Opheim, intervju 19. jan 2017)

Journalistikken i Norge har de siste årene vært, og er fortsatt, offer for store innsparinger og nedbemanninger. Det er likevel ikke nødvendigvis automatikk i at færre ressurser og de endringene vi ser i spesielt tradisjonelle medier som papiraviser i dag har kvalitetsreducerende effekter på alle områder. Tvert i mot kan færre ressurser og dårligere tid i enkelte tilfeller øke kvaliteten på journalistikken om og med forskere.

Vi har blitt langt færre etter en nedbemanningsrunde, men de har bestemt at vi skal bruke mer tid på å lage de store og dyptgående sakene og heller ikke lage alle de korte nyhetssakene som er mer sanne løypemeldinger. Så det fører jo egentlig til at vi bringer færre av de typiske forskningssakene som vi hadde før. Så det er kanskje litt sånn motsatt utvikling av det folk tror. For de tror kanskje at ”nå når de har så dårlig råd, blir det bare overfladiske saker, de har ikke tid til det andre”. Men vi har fått direktiver ovenfra at sånn skal det ikke være, vi skal være mer analytiske, mer bakgrunn, mer gravejournalistikk enn før. (...) Det blir færre av de ”studier viser at...”-sakene. De bryr vi oss ikke så mye om. Men det blir mer sånn at jeg starter et lite graveprosjekt innenfor et eller annet, og så leter jeg opp forskere som har gjort noen innenfor det feltet og så bruker jeg det på en annen måte. Og da kan det godt være forskning som ikke er helt ny, men kanskje ikke er så mye omtalt eller som er viktig for å belyse det området.

(Lene Skogstrøm, intervju 14. feb 2017)

Som jeg var inne på under delen om énkildejournalistikk tidligere i dette kapittelet, er det Aftenposten som har hatt størst nedgang i antall saker med bare én kilde, en forsker, fra 2000 til 2016, både i antall og prosent. Det kan være et uttrykk for det journalist Skogstrøm er inne på her – at nedskjæringene og reduksjonen i antall journalister i redaksjonen har ført til at avisen går dypere inn i sakene og lager større saker med flere kilder. Det stemmer også

overens med det som omtrent er en halvering av antall saker med forskerkilder i Aftenposten fra 2000 til 2016.

Blant forskerinformantene i denne studien er det lite eller ingen erfaring med å bli kritisert eller problematisert, både når det gjelder funn og resultater fra egen forskning, men også om de uttaler seg til pressen om noe aktuelt i nyhetsbildet.

Jeg har ikke akkurat blitt utfordret, nei, det vil jeg ikke si. De har jo ofte en måte å spørre på som er litt sånn... De stiller et spørsmål, og så stiller de et oppfølgingsspørsmål som høres skeptisk eller kritisk ut, men det har jeg stort sett oppfattet som en spørrende holdning, ikke kritisk eller problematiserende.

(Joakim Parslow, intervju 6. des 2016)

Kanskje ikke at journalisten oppleves som veldig kritisk eller veldig offensiv med tanke på ting jeg mener eller legger frem, men det kan være at det er ulike perspektiver i saken, flere forskere som kommer til orde og som har ulikt syn på saken. Men jeg kan nok si at innenfor mitt felt er det ikke veldig mye diskusjon om ”hvordan vet du det, hvilke metoder har du brukt eller hva baserer dine ting seg på?”, tvert i mot opplever jeg at mye av forskningsjournalistikken er et rent intervju. Og så forteller journalisten hva jeg har sagt.

(Anne Gjelsvik, intervju 8. feb 2017)

I Ryghaug's analyse av dekning av klimaforskning i norske aviser (2006) argumenteres det for at journalister håndterer et komplekst forskningsfelt ved å sitere flere ulike oppfatninger fra forskere med forskjellige syn, uten å presentere en kritisk analyse av disse stemmene.

Fenomenet har blitt kalt ”dueling experts”, der forskere problematiserer hverandres meninger eller er i direkte ordkrig i mediene eller at journalistene bruker forskeres ulike syn på noe for å presentere en konflikt, ofte blåst større opp i mediene enn det er dekning for (Stocking i Friedman et al. 1999, s. 28-29). Til forskjell fra Ryghaug's analyse, har jeg i løpet de ni undersøkte ukene derimot kun funnet ni tilfeller av motstridende meninger blant forskere i utvalgets fire aviser – tre tilfeller for hvert år. Samtidig er en av informantene inne på at forskerne selv kan være veldig opptatt av å informere om at det kan finnes flere alternative syn i forskningsmiljøene.

Jeg opplever vel at de ganske ofte, når vi ber dem si noe om deres egen forskning, er ganske åpne på at de er en del av et fagfelt og trekker inn andres resultater. Ikke alltid helt av seg selv, men jeg pleier å stille spørsmålet ”Hvem er uenig med deg?”, og de er stort sett ganske åpne for å svare på det.

(Hanne Østli Jakobsen, intervju 22. feb 2017)

Forskerinformantene i denne studien ser samtidig ut til å ha litt vekslende erfaringer med hvorvidt de har opplevd å bli spilt opp mot en annen forsker i mediene, forstått som at journalisten har vært mest opptatt av konflikten mellom forskerne i saken. De ser imidlertid ofte at journalistene inkluderer flere stemmer i artiklene, men der forskerkildene enten er enige, eller at forskjellene på hva de mener er marginale eller kun bidrar med noen nye detaljer eller nyanser.

Ja det har jeg, men ikke på noe ubehagelig måte. Jeg synes det er helt greit, det skulle bare mangle. Det er klart at det er et problem, både i formidling og innen vitenskapen selv at man kan risikere å gå i flokk og bare omgås de som er enig med en selv. Alle klapper hverandre på skulderen og så får man en sånn selvforsterkende komformisme som ikke er bra, så jeg tror det er veldig viktig at ulike, og det er nettopp derfor at flere bør delta i offentlig, også at ulike nyanser kommer frem.

(Dag Olav Hessen, intervju 6. des 2016)

Ofte, i alle fall avisjournalister, de snakket gjerne med flere og flettet det sammen i en artikkel. Og der har jeg heller ikke noe inntrykk av at de har gravd etter uenigheter eller kritiske perspektiver. Den eneste antydningen til det var et intervju som handlet om flyktnings situasjonen, men der snakket jeg med journalisten og ga mine synspunkter på hva situasjonen var, om de kom til å kunne true med å sende flyktninger til Europa og så videre, og så hadde de snakket med to andre forskere, og da var det en bitteliten uenighet blant oss. Men det kom mer frem i artikkelen som forskjellige synspunkter på hva de viktigste faktorene var.

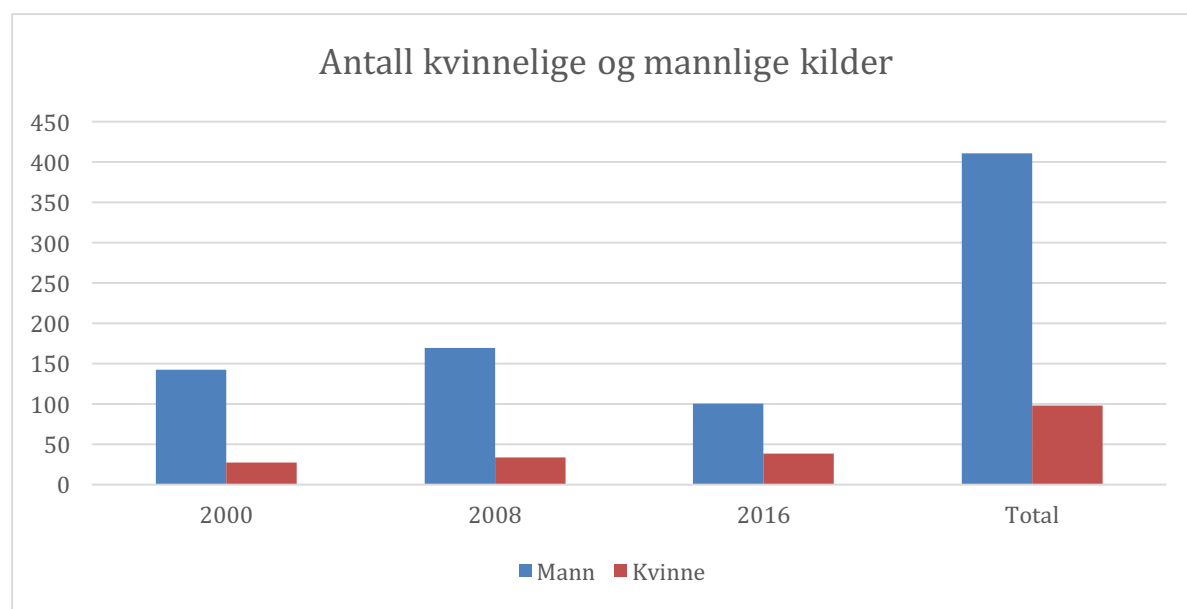
(Joakim Parslow, intervju 6. des 2016)

I den grad ”dueling experts”-fenomenet opptrer, ser det altså ut til å karakteriseres som positivt blant forskerne selv fordi flere nyanser av et fenomen kommer frem. Funnene i Ryghaugs analyse, der det ble observert hyppigere, må sees i lys av at klimafeltet har vært svært omstridt, og at det har gått politisk prestisje i å trekke frem ulike sider av forklaringen bak klimaendringene. Det er derfor mer naturlig at forskere med ulike syn settes opp i en allerede etablert konfliktramme, men det kan se ut til at det ikke er like vanlig i den generelle journalistikken med forskere fra ulike fagfelt som kilder.

4.5 Mannlige og kvinnelige forskerkilder

I de 402 artiklene som ble kodet i den kvantitative innholdsanalysen, var det totalt 515 muntlige forskerkilder. Av disse var 417 menn (81 prosent) og 98 kvinner (19 prosent). Fordelingen var prosentvis ganske lik i 2000 og 2008, med 84 prosent menn og 16 prosent kvinner. I 2016 ble utvalget noe jevnere, med 72 prosent mannlige og 28 prosent kvinnelige forskerkilder. 16 prosent av artiklene hadde kun kvinnelige kilder. 2016 hadde en marginalt

høyere andel med artikler med kun kvinnelige kilder, med 20 prosent, der det i 2000 og 2008 var henholdsvis 14 og 15 prosent. Til sammenlikning hadde 78 prosent av artiklene kun mannlige kilder. Også her ser det ut til å ha blitt en jevnere balanse, ved at den prosentvise fordelingen sank fra 82 prosent i 2000 til 80 prosent i 2008 og 71 prosent i 2016.

(Fig. 3: Antall kvinnelige og mannlige kilder, fordelt på år)

Totalt sett ser jeg altså en klar overvekt av mannlige forskerkilder i utvalget i denne studien. Dette er samtidig et noe lavere antall enn funnene fra Ottosens studie (1988), der hele 86 prosent var menn, men det finnes likevel fortsatt en svært tydelig skjevfordeling. Endringen over snart 30 år ser med andre ord ut til å være så godt som ikke-eksisterende i forskningsjournalistikken eller når det gjelder å sitere forskere som kilder i en nyhetssak. Dette funnet blir langt på vei bekreftet i intervjuene med både forskere og journalister, samtidig som det kan se ut til at journalistene bestreber seg etter å finne kvinnelige forskerkilder.

Det er helt katastrofalt dårlig kjønnsfordeling i forskningsjournalistikken. Noe av det er jo fordi det er masse... professorgenerasjonen er ganske gammel, eller har i alle fall vært det, og hvis man skal gå til en professor i stedet for en ph.d.-student er det flere menn enn kvinner. Men ikke på langt nær mange nok til at fordelingen er så skjev, det handler nok om andre ting. Jeg har alltid lyst til å ringe kvinner først, og så er det noen ganger jeg har dårlig tid, saker skal leveres og jeg vet at jeg har bedre sjanse for å få noen som kan svare på første telefon hvis jeg ringer en mann. Og det irriterer meg.

(Hanne Østli Jakobsen, intervju 22. feb 2017)

Noen ganger merker jeg at journalistene har funnet frem til meg fordi de gjerne vil at det skal være en kvinne som uttaler seg om det. (...) Jeg mener at forskere har et ansvar med tanke på å uttale seg i offentligheten om det de er kompetente på, men jeg tenker også at jeg har et ekstra stort ansvar som kvinne. Så jeg er veldig bevisst på det, og det bidrar nok til at jeg noen ganger sier ja også.

(Anne Gjelsvik, intervju 8. feb 2017)

Både forsker- og journalistinformantene hevder at journalistene leter aktivt etter kvinnelige forskere, men at det kan være lettere og raskere å ringe en mann. En mulig forklaring på dette, uten at jeg har målt det i denne studien, kan være at forskerne som uttaler seg i mediene gjerne tilhører en aldrende generasjon akademikere, der kjønnsrepresentasjonen er skjevare enn for eksempel blant dagens doktorgradsstipendiater og fremtidige professorer. Dette ble også trukket frem i et intervju med en av journalistinformantene; mediene foretrekker forskere som kan snakke tabloid og i klare budskap, og det er gjerne erfarne forskere som har lang fartstid og en trygg posisjon i sitt fagfelt. Det finnes ikke like mange kvinner blant de eldre akademikerne.

Det er ingen store forskjeller blant avisene når det gjelder bruk av mannlige og kvinnelige kilder, men Aftenposten skiller seg marginalt ut ved at 85 prosent av de totalt 200 siterte forskerkildene var menn. Nordlys var lavest, med 76 prosent. Sistnevnte må sees i lys av at det kun ble registrert 59 forskerkilder over de ni ukene, og at det dermed skal lite til før det gir noen utslag den ene eller den andre veien.

År/Avis	Adresseavisen		Aftenposten		Dagbladet		Nordlys	
	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner
2000	35	7	71	10	24	7	16	3
2008	51	11	68	8	37	11	14	3
2016	19	9	31	12	36	9	15	8
Total	105	27	170	30	97	27	45	14
Prosent, total	80%	20%	85%	15%	78%	22%	76%	24%

(tab. 6: Antall kvinnelige og mannlige kilder, fordelt på avis og år)

Jeg har undersøkt om det er noe mønster i hvilken type forskning kvinnelige kilder representerer. Mønsteret i dette utvalget følger representasjonen av fagfelt generelt, og det ser dermed ikke ut til at det er noen forskjell på hvilken type forskning kvinner og menn representerer når de opptrer som kilder i mediene. Den eneste tendensen er at det er litt færre

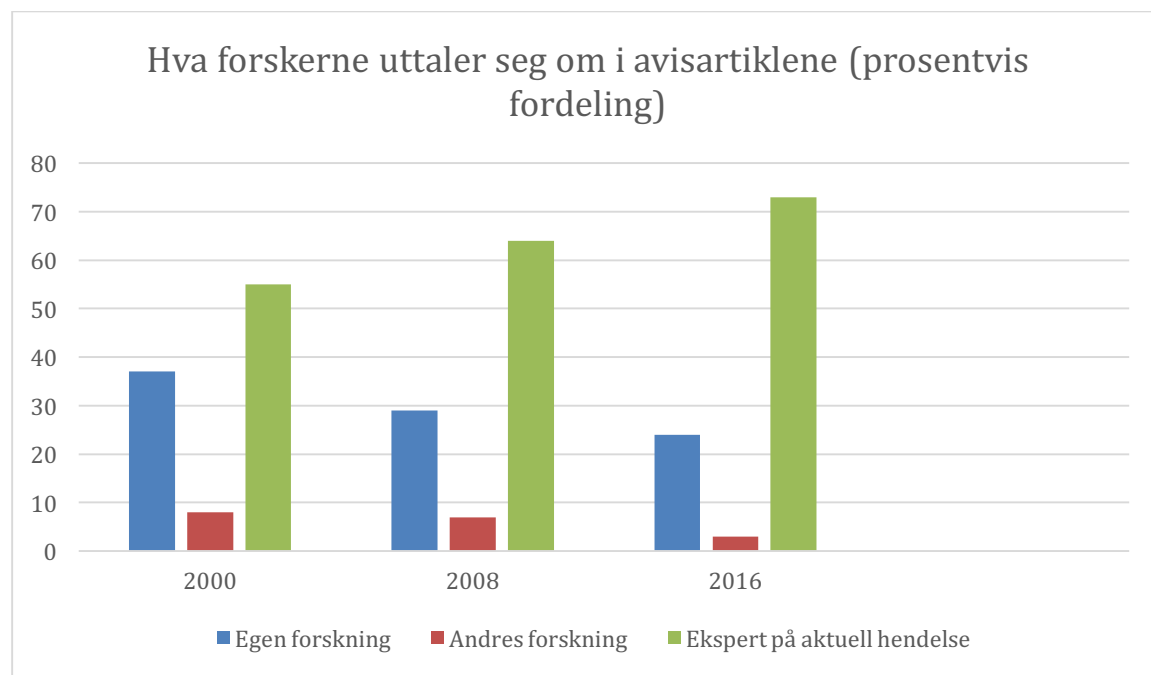
kvinner innenfor fagfeltet naturvitenskap og teknologifag, mens noen flere havner i kategorien ”annet”. 43 prosent av de kvinnelige forskerkildene representerer samfunnsvitenskap, 20 prosent medisin, 14 prosent naturvitenskap, 8 prosent humaniora, 4 prosent økonomi og 12 prosent andre fagfelt. Jeg kommer tilbake til hvilke fagfelt forskerne generelt representerer litt senere i denne analysen, men disse tallene har ingen store avvik fra de generelle tallene.

Den siste faktoren jeg synes er interessant når det gjelder mannlige og kvinnelige forskerkilder i mediene er i hvilken grad det er noen ulikheter i hvorvidt deres funn eller meninger blir utfordret i artiklene. Ved å trekke ut de artiklene der det kun var kvinnelige kilder og sammenlikne med artiklene med kun mannlige kilder, har jeg forsøkt å se etter noen tendenser. Dette er definert på samme måte som i forrige avsnitt om problematisering av forskning og uttalelser, der det viste seg at én eller flere av forskerne ble utfordret eller problematisert i totalt 14 prosent av artiklene. Ved å legge til kjønn som en faktor er resultatet noe, men ikke veldig, forskjellig; det ser ut til å være en svak tendens til at mannlige forskeres funn og/eller meninger blir utfordret i større grad enn kvinners. I artiklene med kun kvinnelige kilder, én eller flere, ble deres funn eller meninger problematisert eller utfordret i totalt 11 prosent av artiklene. Fordelingen er omtrent lik i 2000 og 2008, men i 2016 ble hele 19 prosent av de mannlige forskerkildene utfordret og bare 9 prosent av kvinnene. Dette kan henge sammen med argumentet over. Det er lettere for både journalister og andre kilder å utfordre et tabloid utsagn eller funn, og de mest frittalende forskerne er de som har lengst erfaring. Den generasjonen forskere er ofte menn. Om det er journalistenes manglende bevissthet rundt kildenes kjønnsrepresentasjon eller kvinnelige forskeres aversjon mot å stille som kilder i mediene skal jeg ikke ta stilling til i denne studien. Resultatet er uansett at mediene, og dermed alle deres lesere, med all sannsynlighet vil miste flere viktige perspektiver når en så stor gruppe kvinnelige forskere ikke får eller vil slippe til i nyhetsdekningen.

4.6 Hva forskerne uttaler seg om

Jeg har kodet forskerkildenes utsagn i samme kategorier som Kristiansen og Spildre (2015, s. 59) delte dem opp i i sin lærebok om forskningsjournalistikk; hvorvidt de uttaler seg om egen forskning, om andres forskning eller gir kommentarer til en aktuell nyhetssak. Tendensen ser ut til å være klar i dette materialet, der kildene gikk fra å uttale seg om egen forskning i 37

prosent og som eksperter i 55 prosent av artiklene i 2000, til å snakke om egen forskning i 24 prosent og som ekspert på en aktuell hendelse i 73 prosent av tilfellene i 2016.

(Fig 4: Hva forskerne uttaler seg om, fordelt på år)

Forskerne kommenterer i svært liten grad annen forskning i avisartiklene. De gangene det forekommer, er det hovedsakelig en norsk forsker som snakker om hvorvidt en studie fra utlandet er interessant og om det trengs mer forskning på området. Jeg kommer tilbake til fordelingen av norske og internasjonale forskere i utvalget litt senere i oppgaven. Den utstrakte bruken av forskere som eksperter på en hendelse eller et fenomen, kan fra journalistenes side sees som et bevisst forsøk på å gjøre et komplekst samfunnsfenomen forståelig.

Hvis du vil forstå det amerikanske valget, er det fint å ha en forsker som kan si noe om det. I en sak om barneoppdragelse er det fint med en forsker som kan mene noe om det. Hvis en bru har kollapset, kan det være interessant å finne en forsker som vet noe om hvorfor en bru kan kollapse. Da er det viktig at denne forskeren er i stand til å formulere seg lettfattelig og forståelig, og ikke tar så mange forbehold at det ikke blir forståelig. Vi bruker veldig mange forskere, særlig i utenriksjournalistikken vår, for å gjøre det som skjer i verden mer forståelig. Vi er helt avhengige av at folk snakker forståelig, og at det går an å gjengi det folk sier uten at det blir for mye frem og tilbake.

(Aagot Opheim, intervju 19. jan 2017)

Det kan være mer hensiktsmessig å få sitater fra en veltalende forsker som kan nok innenfor fagområdet til å si noe oppklarende om det enn fra en som har enda mer kunnskap på feltet,

men insisterer på å benytte fagterminologi hvis hun skal gå med på å bli intervjuet i mediene. Journalistinformantene fremhever betydningen av at forskeren har spesialkunnskap på feltet, men også at det må finnes en avveining mot kildens kommunikative egenskaper.

I min hverdag vil jeg si at det kanskje er 50/50 om jeg ringer dem om deres egen forskning eller ber dem kommentere noe generelt. (...) Jeg prøver stort sett å unngå de vante navnene, med mindre det vante navnet er ekspert på nøyaktig det vi snakker om. Og gi den som faktisk kan feltet best, som har jobbet presist på det som det er snakk om, prøve å ringe de først. (...) For min del vil jeg si generelt at jeg stort sett prøver å finne en uventet, men mer kunnskapsrik kilde enn de vanlige - å ringe Frank Aarebrot om politikk, liksom. Og så ender man kanskje i blant med å ringe Frank Aarebrot om politikk fordi ingen andre enten kan svare, vil svare eller svarer forståelig. Men det er ikke mitt førstevalg.

(Hanne Østli Jakobsen, intervju 22. feb 2017)

Her er Østli Jakobsen inne på noe essensielt; om forskeren *vil* svare. Hvor synlig en forsker er i offentligheten kan hun i noen grad styre selv, noe jeg skal se nærmere på senere i dette kapittelet under relasjoner mellom forskere og journalister. I stor grad handler det ifølge forskerne selv om å være en som faktisk sier ja til å stille opp. Når man har gjort det noen ganger, øker antall forespørsler og spekteret av saker man blir bedt om å kommentere. I intervjuene med informantene i denne studien, særlig forskerne, kan det se ut til at mange henvendelser og uttalelser ligger i randsonen av hva de holder på med.

Hver vår får jeg en forespørsel om hva som skjer når man blir forelsket. Og jeg kan godt si noe om det, men det er jo milevis fra min egen forskning. Klima er mer sånn... Det er ting som penser innpå ting jeg som forsker har sett på selv, men det er ikke akkurat de temaene jeg forsker på, men mye av dette, det er jo veldig ofte den avveiningene man gjør: Skal jeg mener noe her? Eller skal jeg spille videre? Og hvis jeg tenker at dette kan jeg si nok om, og også fordi jeg etter hvert har en erfaring i hvordan man bør svare eller på hvilke nivå man bør svare, så tenker jeg at på det nivået som er aktuelt i avisene, så kan jeg like godt svare på det.

(Dag Olav Hessen, intervju 6. des 2016)

På spørsmål om hvilken type henvendelse hun oftest fikk - om egen forskning, andres forskning eller som en ekspert på en nyhetssak - svarte en av forskerinformantene slik:

Jeg får i alle fall mest henvendelser på det siste. Jeg får veldig mye henvendelser av type Oscarutdeling, norsk film har gjort det og det, at det legges frem ny utredning og så videre. Men også helt sånne... en journalist synes å se en tendens, for eksempel at det er flere kvinner i hovedrollen og selv har jobbet frem en sak, og da ønsker de å ha en ekspert til å uttale seg. Og ofte opplever jeg at de sakene blir sånn at journalisten vet det egentlig og vil bare at forskeren skal bekrefte det som journalisten vet.

(Anne Gjelsvik, intervju 8. feb 2017)

En sentral, akademisk kritikk mot bruk av forskere som kilder i journalistikken er nettopp en påstand om at journalistene bruker forskernes autoritet og troverdighet i offentligheten til å legitimere faktainnholdet i en artikkel. Albæk et al. (2001, s. 938) hevder at journalistene brakte inn forskere som kilder fordi de trengte autoritetspersoner som kunne mene noe i saker journalistene selv ikke kunne mene noe om. Også undersøkelsen til Carlsen et al. (2014) blant norske forskere pekte i samme retning ved at de mente journalistene brukte dem som kilder for å gi sakene en viss tyngde heller enn å omtale den faktiske forskningen. Også denne studien finner langt på vei at forskere uttaler seg vesentlig oftere som eksperter på en aktuell hendelse enn om sin egen forskning, på samme måte som både Ottosen (1988), Hornmoen et al. (2014) og Albæk et al. (2003) har konkludert med. Den metodiske fremgangsmåten fanger samtidig ikke opp om de forskerne som uttaler seg som eksperter faktisk har forsket på det de uttaler seg om eller ikke. Det er heller ikke poenget her. Den gjør kun et forsøk på å vise hva kildene brukes til i artiklene. En konsekvens av dette kan være at det er journalistene selv som oftest setter premissene for hvilken type forskning og hvilke forskere som er relevante å trekke frem i offentligheten.

Erfaring ser ut til å være en viktig faktor når det gjelder hvorvidt forskerne går med på å uttale seg om noe som ikke handler direkte om deres egen forskning. Både med å uttale seg som kilde i mediene og i selve forskerposisjonen, for eksempel om de driver undervisning på området eller temaet det er snakk om eller leser mye forskning på det aktuelle området. På spørsmål om hvorvidt de er komfortable med å uttale seg om temaer de selv ikke har forsket direkte på, svarer forskerinformantene i denne studien likt.

Nei, det pleier jeg ikke. Hvis ikke det er helt sånn... en liten kommentar, bare. Men innenfor tobakksforebygging... Jeg har ikke skrevet noe om snus og elektroniske sigaretter, for eksempel, men jeg har satt meg såpass mye inn i det at jeg kan kommentere det hvis jeg får forespørsel om det.

(Inger Torhild Gram, intervju 5. jan 2017)

Jeg prøver som en sånn rettesnor at hvis jeg kan nok om et felt til å holde en dobbelforelesning for studenter, så tenker jeg at da har jeg også nok kompetanse til å kunne uttale meg i mediene. (...) Men jeg sier også noen ganger nei fordi jeg vet at det er andre som kan det bedre. (...) Det må være litt skjønn, og at jeg føler at jeg kan mye om det. Det er en del jeg kan mye om som jeg ikke har forsket på, men som jeg har undervist over flere år.

(Anne Gjelsvik, intervju 8. feb 2017)

En annen faktor kan være hvor langt de er kommet i karrieren. De tre forskerinformantene med lengst erfaring i denne studien uttalte eksplisitt at de var mer tilbakeholdne som

doktorgradsstipendiater og unge forskere enn de er i dag. Det handler ifølge dem om at man som ung forsker ønsker å passe på karrieren og ”føler at kollegene står og ser over skulderen sin” hvis de uttaler seg til mediene om noe annet enn det de har spesialisert seg på gjennom for eksempel doktorgraden sin.

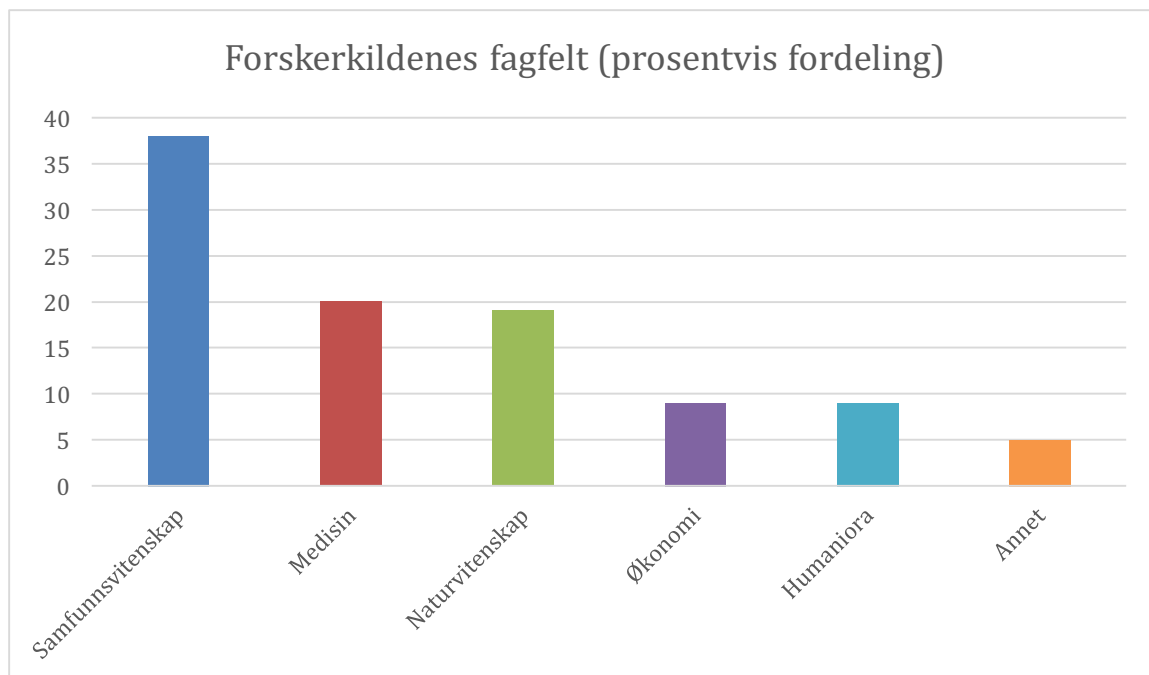
Hvis jeg tenker at dette kan jeg si nok om, og også fordi jeg etter hvert har en erfaring i hvordan man bør svare eller på hvilke nivå man bør svare, så tenker jeg at på det nivået som er aktuelt i avisene, så kan jeg like godt svare på det. Men i stadig større grad prøver jeg å formidle til kollegaer som jeg vet sitter med mer spisskompetanse på et område. (...) Men definitivt, mer at jeg blir, jeg vil si 80 prosent, består i at jeg blir spurt om noe annet enn det jeg forsker på.

(Dag Olav Hessen, intervju 6. des 2016)

Journalister vier samtidig ofte mer oppmerksomhet til kilder som allerede er synlige i en kultur, og informasjonen de har, enn mindre synlige kilder (Stocking i Friedman et al. 1999, s. 28-29). De som er og har vært mest synlige i vitenskapsmiljøene får på samme måte mer oppmerksomhet enn andre, selv om de ikke nødvendigvis har den største ekspertisen på feltet de snakker om. Journalistinformantene i denne studien mener det alltid er et poeng å få tak i den som kan mest om et fagfelt, men at de ofte enten er vanskelige å få tak i eller nekter å kommunisere på en måte som gjør det mulig å bruke dem i medier med brede målgrupper. Dette kan gjøre det lettere å få oppmerksomhet rundt sine funn og meninger for forskere som er sterke kommunikativt, og som ser en verdi av dette, selv om det er journalistene som til slutt velger sine kilder.

4.7 Hvilket fagfelt forskerne representerer

Ved bruk av en grov kategorisering, beskrevet i metodekapittelet, kom jeg frem til resultatet under, som viser i prosent av det totale utvalget hvor ofte et fagfelt har blitt representert ved at en forsker har vært muntlig kilde i en avis.

(Fig. 5: Forskerkildenes fagfelt)

Forskere innenfor samfunnsvitenskapelige fagfelt er altså de som er desidert mest brukt som kilder i de undersøkte papiravisene, med totalt 38 prosent. Det er noen tendenser ved sammenlikning mellom de ulike årene: Andelen forskere innenfor samfunnsvitenskapen har økt fra 34 til 42 prosent fra 2000 til 2016. Det er nesten dobbelt så mye som de to nest mest representerte fagfeltene; naturvitenskap/teknologifag og medisin, som har sunket fra henholdsvis 27 og 23 prosent til 15 og 14 prosent.

Som forklart i metodekapittelet har fagfeltet samfunnsvitenskap blitt definert ganske bredt i denne studien, og noe av den store forskjellen sammenliknet med de andre fagfeltene kan nok tilskrives det. Dette funnet er samtidig et annet enn det Cloître og Shinn (1985, i Bucchi 2002, s. 114) argumenterer for i forbindelse med sin traktmodell for forskningspopularisering. Der la de vekt på at mediene, særlig dagspressen, favoriserer fagområdene helse, teknologi og økonomi når de skal dekke forskning. Ved å samtidig se på hva forskerne uttaler seg om - om de snakker om egen forskning, andres forskning eller som eksperter på aktuelle nyheter innenfor de forskjellige fagområdene – stemmer imidlertid argumentasjonen fra traktmodellen bedre:

79 prosent av forskerne innenfor fagfeltet samfunnsvitenskap ble brukt som eksperter i denne oppgavens utvalg, noe som stemmer godt med studien til Albæk et al. (2001, s. 943-944), der

det også kom frem at forskere innenfor samfunnsvitenskap oftest ble brukt som eksperter på annet enn sin egen forskning. Dette er høyt sammenliknet med de andre fagfeltene. Samtidig ble bare 20 prosent av samfunnsviterne sitert på noe som gjelder deres egen forskning. Kun ved to tilfeller uttalte noen innenfor samfunnsvitenskapen seg om andres forskning. Innenfor kategorien naturvitenskap og teknologiske fag er det annerledes. Her snakket 51 prosent om sin egen forskning, mens 44 prosent uttalte seg som eksperter på en aktuell nyhet.

En liknende, men ikke like sterk tendens finner vi blant forskere innen medisin. Mens 46 prosent uttalte seg som eksperter på et aktuelt fenomen i nyhetsbildet, snakket 35 prosent om egen forskning. Dette fagfeltet skiller seg ut på en annen måte: 19 prosent av forskerkildene innenfor medisin snakket om andres forskning. Dette ser ut til å skje hyppigst når en avis omtaler en studie fra utlandet, og en norsk forsker avgjør om funnet er spennende eller ikke, og om det har en form for relevans til norske forhold. Blant økonomiforskere er hele 94 prosent eksperter når de uttaler seg til avisene. Kun ved to tilfeller i denne studien har de snakket om noe annet; sin egen forskning. Uten at det er kodet i denne oppgaven, kan dette svært tydelige utslaget muligens knyttes til en slags forbrukerstoffdreining, særlig i de mest tabloide avisene: økonomiforskere anbefaler hvilke prioriteringer folk bør gjøre med pengene sine, advarer mot ekstrem gjeldsgrad, analyser av boligmarkedet og liknende saker. Også innenfor humaniorafag er tendensen klar, der 69 prosent kommenterer en bredere nyhetssak, mens 28 prosent snakker om egen forskning. Det er ingen klare tendenser eller forskjeller ved sammenlikning mellom de ulike årene.

Disse ulikhetene kan handle om hvilke tabloidiseringsgrep som er tilgjengelige i de forskjellige fagfeltene. Både medisin og naturvitenskap og teknologifag kan tenkes å i større grad vinkles rundt positivt fremtidshåp og med mer konkrete funn og dermed også tiltak, for eksempel hvordan man lever sunt eller hvordan teknologi kan endre hverdagen vår, enn i samfunnsvitenskapelig forskning, der det oftere handler om forklaringer på sosiale fenomener, som nok er mer tungsolgt stoff i en bred målgruppe. I en mer tradisjonell definisjon av forskningsjournalistikk enn det jeg har brukt her, der det handler om å omtale faktisk forskning, vil med andre ord Cloître og Shinns antakelser stemme bedre. I den konteksten forskere oftest blir brukt som kilder, som eksperter på aktuelle nyheter, ser det imidlertid ut til å være samfunnsforskerne som oftest slipper til i mediene.

Ved å sammenlikne variablene fagfelt og hvorvidt forskernes funn eller uttalelser blir problematisert i artiklene de siteres, vil jeg forsøke å se om det finnes fagområder der det er større eller mindre sannsynlighet for å møte en form for kritikk i møte med en journalist. I dette utvalget er det forskere innenfor økonomi som møter flest problematiserende stemmer, enten av journalistene selv, andre forskere eller andre typer kilder. Dette var tilfelle i 30 prosent av artiklene der en økonomiforsker har blitt sitert. Det totale antallet artikler med økonomi er imidlertid ikke stort, rundt 40, og prosentvise utslagene blir dermed store ved små endringer. Samtidig har 20 prosent av artiklene med naturvitenskap og teknologiske fag en eller annen form for problematiserende stemme, det nest høyeste utslaget i undersøkelsen. Også forskere innen medisin møter en del motstemmer ved å bli utfordret av en annen i 17 prosent av artiklene. Tilsvarende tall for hvor ofte forskernes funn eller uttalelser i resten av fagfeltene har blitt utfordret på et eller annet vis, er 12 prosent i samfunnsvitenskap, 9 prosent innen humaniora og 4 prosent i kategorien ”annet”.

I intervjuene med journalistinformantene var det ingen åpenbare tegn til en satsing på spesielle fagfelt i deres aviser. I større grad handlet stoffområdet de omtaler om det én informant kalte ”journalistisk styring”; det er nyhetsverdien og den øvrige journalistiske interessen som er viktigst i valg av sak, ikke at forskeren representerer for eksempel medisin eller økonomi.

4.8 Norske eller internasjonale forskere?

Det er ikke bare norske forskere, eller forskere fra norske institusjoner, som intervjues i norske medier. Med jevne mellomrom kan vi lese om spennende studier fra utlandet, særlig innen medisin, som potensielt kan ha stor betydning for våre egne liv. Materialet i denne undersøkelsen er lite når det gjelder bruk av internasjonale forskere. Det er kun registrert totalt 75 artikler der forskere utenfor Norge og norske institusjoner er sitert. Jeg vil derfor ikke legge for mye vekt på det i denne analysen, men helt kort gå inn på en rekke faktorer som kunne vært interessant å undersøke i større skala i videre forskning. Alle disse er elementer jeg har sett på tidligere i analysen, med det totale utvalget, altså både norske og internasjonale forskere, og jeg vil derfor sammenlikne disse funnene med dem.

Av de 515 forskerne som ble sitert i Aftenposten, Adresseavisen, Dagbladet og Nordlys i løpet av de ni ukene jeg har kodet, var totalt 82 prosent norske eller ansatt ved norske

institusjoner. 18 prosent var dermed forskere fra andre land. Den høyeste andelen internasjonale forskere var i 2000, med 23 prosent. Det sank til 15 prosent i 2016. Det var Aftenposten som siterte flest internasjonale forskere, med 24 prosent av den totale kildemengden. Adresseavisen og Dagbladet hadde begge 17 prosent internasjonale forskere, mens Nordlys kun hadde 9 prosent.

Graden av énkildejournalistikk er marginalt mer til stede i artiklene med internasjonale forskere enn det er i det totale utvalget. I 38 av 75 artikler, 51 prosent, var det kun én kilde; en forsker fra et annet land enn Norge, ansatt i en institusjon utenfor Norge. Her kunne det i tillegg registreres en liten dreining fra 63 prosent (20 av 32) artikler med kun én kilde i 2000 til rundt 40 prosent i 2008 og 2016. Til sammenlikning var det som nevnt 44 prosent énkildejournalistikk i hele utvalget. De internasjonale forskerne ser ut til å bli møtt med noe mindre kritikk eller motstridende stemmer. I åtte av 67 artikler, elleve prosent, blir det presentert en eller annen form for uenighet eller kontrasterende funn. Det tilsvarende tallet for hele utvalget er 14 prosent.

Der forskerne i utvalget generelt i stor grad representerer samfunnsvitenskap, hele 38 prosent, er det noe mindre blant de internasjonale: 30 prosent av de kildene utenfor Norge som uttaler seg, har bakgrunn fra det fagfeltet. Nesten like mange, 29 prosent, kommer fra medisinske fag, mens 28 prosent representerer naturvitenskap og teknologifag. I analysen av alle forskerkildene er 20 prosent fra medisinske fag og 19 prosent fra naturvitenskapen. Tallene for humaniora og økonomi er imidlertid ganske likt med lav representasjon. De internasjonale forskerne ser samtidig ut til å uttale seg mer om egen forskning, sammenliknet med det totale utvalget. Totalt snakket 47 prosent om sin egen forskning, mens 49 prosent uttalte seg som eksperter på en aktuell nyhetssak. Det ser imidlertid ut til å ha vært en dreining fra å snakke mest om egen forskning i 2000 og 2008, rundt 50 prosent, til å uttale seg mest som ekspert i 2016 med hele 71 prosent.

4.9 Relasjoner mellom forskere og journalister

I Gregory og Millers (1998, s. 111-112) argumentasjon rundt hvorfor de mener det er få nære relasjoner mellom journalister og forskere, tar de ikke nødvendigvis hensyn til hvordan forskere ofte brukes som kilder i mediene; som eksperter på mye annet enn sin egen forskning. Ingen av journalistinformantene i denne studien er kun forskningsjournalister, men

jobber både med forskning og andre typer nyheter, og bruker forskere som eksperter også når de ikke snakker direkte om sin egen forskning. Forskere og forskningsinstitusjoner ser ut til å behandles og pleies på samme måte som andre typer kilder; med jevnlig kontakt begge veier og en kildekritisk tilnærming basert på vanlige nyhetskriterier.

Vi har jo kilder i forskningsmiljøene som forer oss med ting de mener kan bli en god artikkel, eller kan være interessant forskning som bør bringes videre. Så vurderer vi jo alle de tipsene vi får, sier nei til ganske mange og sier ja til noen få.

H: Så du har noen faste relasjoner til noen forskere?

Ja, det har jeg også. Eller forskningscentre, da.

(Lene Skogstrøm, intervju 14. feb 2017)

Jeg prøver å følge med på forskning og vil gjerne være først ute med forskning som er interessant for folk i Trondheim. Jeg prøver å holde meg oppdatert på den forskningen som skjer og har en del forskere som jeg har... Ikke jevnlig, men kontakt med av og til.

(Aagot Opheim, intervju 19. jan 2017)

Et interessant element i disse faste relasjonene mellom journalister og forskerkilder kan også handle om forskernes kommunikative evner, som jeg var inne på tidligere i kapittelet. Noen snakker i større grad med store ord og i tabloide vendinger enn andre, og det kan være både tidsbesparende for journalisten og en garanti for artikkelens leservennlighet å ta jevnlig kontakt med disse for å være sikker på at de får det de vil ha fort.

At det er en nødvendighet at mediene ofte ringer de samme... Det er mer på grunn av tidspress, tror jeg. Og så skjønner de i alle fall ofte at jeg trenger at de snakker med vanlig menneskespråk, og ikke innskutte leddsetninger og forskervendinger.

(Hanne Østli Jakobsen, intervju 22. feb 2017)

I noen grad er det nok de samme, kanskje, men det er mange andre og. Jeg tror det blir litt sånn at i de blindes land blir de enøydige konger. Du trenger ikke være veldig dreven i media hvis du kommer fra MatNat før du blir kjent igjen.

(Dag Olav Hessen, intervju 6. des 2016)

Det ble ikke nevnt spesifikt i intervjuene at forskere anses som mindre gode kilder fordi det er langt mellom nyhetene, og at det derfor ikke er verdt å ta vare på en relasjon til dem, slik Gregory og Miller argumenterte for (1998, s. 111-112). Tvert i mot anses forskerne som gode kilder, nettopp fordi de er i stand til å snakke om mye mer enn sitt ofte snevre spesialfelt. Samtidig mener forskerne selv at det ofte er de samme journalistene som tar kontakt med dem, samtidig som de ser på det å ha stilt noen ganger i mediene som en slags snøballeffekt; når man først har fått et kjent ansikt i forskningsmiljøene, blir man oftere ringt opp av

mediene. Både av journalister de har snakket med før og av nye som har lagt merke til navnet deres gjennom andre medier.

Det har vel blitt sånn at når jeg har blitt kontaktet av journalister, så har jeg vært villig til å stille opp. Når man er en som stiller opp, heller enn å være en som bare sier at man ikke har tid, blir man mer kontaktet. (...) Og når jeg har vært med på artikler eller egen forskning, så har det hendt at jeg har tipset til journalister og sagt at nå har det kommet ut en artikkel, om de er interesserte i å skrive om det.

(Inger Torhild Gram, intervju 5. jan 2017)

Nesten samtlige forskerinformanter presiserer for øvrig at tidsbegrensninger er det eneste som hindrer dem i å være enda mer synlig i mediene, og at de ser seg nødt til å takke nei til en rekke henvendelser hver uke.

En annen side av dette er også i hvilken grad forskerne selv tar kontakt med faste journalister når de har en nyhet de gjerne vil ha mediedekning rundt eller et fenomen de ønsker å kommentere fra sitt ståsted.

Det er ofte, hvis en journalist har kontaktet meg og bedt meg kommentere en artikkel eller liknende, hvis journalisten er flink, da noterer jeg navn og kontaktinfo. De avslutter også alltid med å be oss tipse dem hvis vi jobber med noe interessant eller skriver noe nytt.

(Inger Torhild Gram, intervju 5. jan 2017)

Jeg kommer nærmere inn på forskernes egne initiativ for å slippe til i mediene med sin forskning eller sine meninger i neste underkapittel.

4.10 Innsalg og selvtabloidisering

Det er mange kulturlikheter (Meyer i Levi 2001, s. 77) og –forskjeller (Fjæstad i Bauer & Bucchi 2007, s. 127-128) blant forskere og journalister. De forskerne som vil slippe til i mediene, må tilpasse seg en ny form for presentasjon av sin kunnskap: spissing, forenkling, polarisering, intensivering, konkretisering og personifisering (Hernes, ref. i Jenssen & Aaberg 2007, s. 10). Dette er tabloidiseringsgrep som kan hevdes å være motsetningen til det som er normen i forskermiljøene. Forskerinformantene i denne studien ser imidlertid ut til å være komfortable med å gjøre både stoffet og uttalelsene sine mer spiselig for medier med bredere nedslagsfelt enn vitenskapelige tidsskrifter. De ser samtidig ut til å ha en dypere

forståelse av hvordan mediene fungerer, og hva de er ute etter i sin nyhetsdekning, når de snakker med dem.

Ja, for all del. Du snakker til en journalist på en helt annen måte enn til en forskerkollega. Hvordan du ville lagt frem resultatene... Du kan si at når jeg var stipendiat og helt ny og uerfaren, da var jeg veldig opptatt av at ting ikke var korrekt, men etter hvert som årene går, skjønner du at du må få ut hovedbudskapet. Det har jeg blitt flinkere til, å snakke med store bokstaver og forenkle budskapet, sånn at hovedbudskapet er forståelig.

(Inger Torhild Gram, intervju 5. jan 2017)

Litt tabloid må man nesten være, men tabloid i god forstand, sånn at man i alle fall prøver å si noe generelt i det budskapet man skal ha ut. Det mener jeg er en forutsetning, og det er selvfølgelig der mye av skismaet går, at forskere sier at journalister forenkler inntil det banale og nekter å ha med forbehold, mens på den motsatte side har du de forsiktige forskerne som sier at ”her kan vi ikke si noe sikkert, her trengs mer forskning”, som er den klassiske konklusjonen. ”Kanskje det og det, men bare under de og de forutsetningene”. Man er nødt til å skjære litt gjennom. (...) Og så må det selvfølgelig ha en aktualitetsverdi, det skjønner man og det er ikke så rart. I alle fall i de fleste sammenhenger og særlig i dagspresse, det må kobles til et eller annet som noen er interessert i.

(Dag Olav Hessen, intervju 6. des 2016)

De trekker altså frem at de snakker til journalister på en helt annen måte enn kolleger, noe som vitner om behovet for å kommunisere på en annen måte enn på intra- eller interspesialistnivået skissert i traktmodellen for forskningspopularisering for å få spalteplass eller bli sitert i mediene. Eide og Ottosen (1994, s. 428) trekker frem noe av det samme i sin undersøkelse; journalister foretrekker forskerkilder som enten kan presentere helt klare funn og resultater eller uttrykke direkte synspunkter, uten forbeholdene og nyansene som ofte preger forskningskommunikasjonen. Dette harmonerer også med Dumanoski, som hevdet at ”Forskere som vil kommunisere gjennom mediene må både forstå kulturen i mediene og reglene for den kommunikasjonen” (ref. i Friedman et al. 1999, s. 173). De som gjør det, får lettere en posisjon som kilde for mediene og dermed større makt som kilde fordi de oftere får uttale seg med sine meninger om aktuelle hendelser.

Noen trekker også frem det å ta i bruk grep som ikke handler om direkte tabloidisering av innholdet i sitt eget stoff, men andre virkemidler for å få presseomtale. Et eksempel som trekkes frem er verdien av at forskningen er aktuell:

Det eneste jeg har vært litt kynisk og styrende på, er timing. (...) Game of Thrones-boken, som er en av sakene vi fikk mye oppslag på trengte egentlig, ifølge forlaget, mer tid. Da dyttet jeg på at boken skulle kunne være klar samtidig som premieren på den nye sesongen av Game of Thrones, og så la vi en boklansering akkurat da. Så det var jo et tabloid grep i den forstand at akkurat nå er Game of Thrones i nyhetene, for nå kommer det en ny sesong. Så det er det mest tabloide jeg har gjort. At jeg har kynisk utnyttet at jeg visste at mediene kom til å være interessert i Game of Thrones da, i april. I stedet for at boken kommer i juni. Ellers har det heller vært omvendt, at jeg har hatt behov for å gjøre ting mindre tabloid.

(Anne Gjelsvik, intervju 8. feb 2017)

Dette er i tråd med det blant andre Hornmoen (2009) har vært inne på: Medienes omtale av forskning ikke er skapt av journalistene alene. Noen forskere adopterer for eksempel tabloidiseringsgrep som er langt fra den retorikken de bruker i interne fagmiljøer. Også Anderson et al. (i Allen (red.) 2005, s. 195) hevder at forskerne ikke bare er ofre for forenklinger i medienes dekning av vitenskap, men i en del tilfeller selv aktive bidragsytere i populariseringen for å få oppmerksomhet rundt sitt eget arbeid på en måte som er til deres egen fordel. Det finnes lite teori rundt hvilken gjennomslagskraft forskere har i direkte kontakt med mediene og i hvilken grad de lykkes når de ønsker å få medienes oppmerksomhet rundt egen forskning eller et annet tema de er opptatt av. I intervjuer med forskere og journalister er det sprikende svar: forskerne opplever at de alltid slipper til hvis de virkelig vil, mens journalistene har en opplevelse av at de får mange henvendelser, men kun dekker noen få, nøye utvalgte.

Jeg har i intervjuene snakket med forskere med til dels svært mye medieerfaring, og det er derfor ingen overraskelse at de forstår medienes behov, ønsker og arbeidsmetoder. Dette kan, som jeg både var inne på i teorikapittelet og tidligere i dette kapittelet og som flere forsker- og journalistinformanter nevner, være en selvforsterkende tendens: De som er mest synlige i vitenskapsmiljøene får mer oppmerksomhet fra journalistene enn de som sjeldnere oppsøker offentlighetens lys. Det kan som nevnt bidra til at forskere som har gode kommunikative evner og god forståelse av mediene slipper til oftere enn de som faktisk er spesialistene på det aktuelle temaet. Særlig interessant er det hvis denne typen forskere bevisst benytter seg av den kunnskapen til å slippe til i mediene oftere. Samlet bidrar dette til å vise at det ikke bare er journalistene som er avhengig av forskerkildene, slik det tidligere har blitt hevdet (Friedman et al. 1986, s. 13-14) - forskerne tilpasser seg i større grad medienes form og kultur for å få oppmerksomhet rundt sine prosjekter eller meninger, noe Andersen også har argumentert for i sin masteroppgave (2010).

I denne studien har jeg intervjuet forskere som allerede har kjente navn i mediene innenfor sine fagfelt, og det er derfor vanskelig å bedømme hva deres tittel og status som forsker betyr når de vil ha noe ut i mediene. De er samtidig tydelige på at de alltid får oppmerksomhet rundt det de prøver å selge inn til mediene hvis de virkelig vil:

H: Hvis du prøver å få inn noe i mediene, møter du ofte et avslag?

Mer sånn at man kanskje sender en e-post, det er ofte det jeg gjør, da hender det at man blir oversett eller ikke får tilbakemelding.

H: Hva gjør du da?

Da går jeg til neste. Jeg tror vel ikke det har vært noen ganger at det jeg har ønsket å få ut noe, og så har jeg ikke fått det ut. Da har det mer handlet om at jeg ikke har fått det det stedet jeg prøvde først, eller at det ble litt mindre enn jeg hadde tenkt. Men på de tingene der det har vært viktig for meg å kommunisere med mediene, har det alltid blitt noe.

(Anne Gjelsvik, intervju 8. feb 2017)

Du må jo alltid bare spørre en om gangen, for de vil gjerne ha det eksklusivt. Det er ikke sånn at jeg sender en e-post til fire stykker om gangen, jeg hører om en og en er interessert først.

H: Og hvis de sier nei?

Da kan du ta noen andre. Hvis vi har noe om tobakk og røykeslutt, så tenker vi at målgruppen vår leser mye VG, for eksempel. Så da er det ofte at vi prøver VG som første målet, ut i fra målgruppetenkning.

H: Får du noen gang nei?

Nei, jeg har aldri opplevd at jeg ikke har fått inn omtale hvis jeg har ønsket det. (...) Som sagt ikke alltid førstevalget, men nesten alltid der og.

(Inger Torhild Gram, intervju 5. jan 2017)

Begge forskerne viser her forståelse for mediernes behov for eller sterke ønske om eksklusivitet når de avgjør om de skal dekke en sak eller ikke. Gram nevner imidlertid noe som viser en svært strategisk måte å tenke rundt mediene på; å ha klare tanker om hvem som er den riktige målgruppen, og deretter velge kanal for å nå ut til dem med et budskap for å oppnå et mål.

Forskerne kan ha flere typer motivasjon til og egeninteresse av å selge inn stoff til mediene eller å stille opp som kilde ved forespørsel, noe jeg skal se på i neste underkapittel.

4.11 Motivasjon og agenda

Forestillingen om forskeren som den objektive kunnskapsmaskinen hvis høyeste ønske er å undervise offentligheten kan knapt sies å finnes lenger. I den akademiske litteraturen om forskningsjournalistikk og journalistikk som bruker forskere som kilder løftes forskernes potensielle agenda ofte opp som en særlig problematisk faktor. En side av å ha makt som

kilde i mediene er å ha potensialet til å bruke den, en annen er å faktisk benytte seg av den. Journalistinformantene i denne studien ser generelt ut til å være svært oppmerksomme på dette, men peker samtidig på at det er en forståelse som har økt de siste årene.

Forskernes agendaer kan være forskjellige; et genuint ønske om å spre den kunnskapen de har produsert gjennom forskningsprosjektene sine eller å løfte fagfeltet, et forsøk på posisjonering innenfor sine fagfelt eller å diskreditere forskning med motstridende resultater. Det kan også handle om et håp om å komme et steg videre i karrieren, en strategi som innebærer at oppmerksomhet i mediene skal hjelpe i neste runde med finansieringssøknader eller at forskerstatusen kan bidra til å løfte en personlig politisk hjertesak i offentligheten. I noen grad kan mediene også sees som en strategisk plattform for å nå et mål utledet av forskningens resultater, som nevnt av blant annet følgende informant:

Jeg er interessert i at forskningen min skal komme ut. Når jeg kommenterer andre sine artikler, den forskningen jeg velger å kommentere, er det forskning som jeg synes er viktig at får oppmerksomhet. (...) Jeg har jo jobbet med tobakkskontroll i mange år. Og du vet i forebyggende medisin, er noe av det beste du kan gjøre for pasientene å få dem til å slutte å røyke. Jeg har sittet i Nasjonalt råd for tobakksforebygging, og der og er det forventet at man skal prøve å være med og følge opp når det skjer ting i media.

(Inger Torhild Gram, intervju 5. jan 2017)

Andre løfter frem både undervisningsdelen og fagområdets utbytte, men er samtidig ærlige på at de kan benytte sin forskerposisjon til å kjempe for en sak de er opptatt av i mediene.

Jeg tenker at det er viktigere, sånn som jeg ser det, hva faget får ut av det enn meg personlig. (...) Men jeg tenker også at det først og fremst er et stort privilegium dersom du har noe du vil formidle og som du mener er viktig å få frem – i min sammenheng har det dels vært rent faglige ting, men i stor grad også ting koblet til miljørelaterte saker. Jeg har mange kolleger som ønsker å uttale seg, men som synes det er vanskelig å komme til orde – så det er klart, straks du er innenfor, så har du på en måte et talerør der som man kan benytte.

(Dag Olav Hessen, intervju 6. des 2016)

Jeg tenker vel at jeg har en privilegert posisjon når jeg kan uttale meg og bli sitert i en avis, for eksempel. (...) Jeg vil si at jeg har brukt min posisjon til å fremme likestilling på filmfeltet. Jeg har sett på representasjon på kvinner på lerretet og i filmbransjen, og da ligger nok en del av det jeg har sagt i det offentlige rom opp mot et ideologisk, politisk ståsted. For eksempel nå når den blå regjeringen endret norsk finansieringspolitikk – den tidligere regjeringen hadde et mål om 40 prosent kvinner i viktige posisjoner i norsk film – mens med Widvey som kulturminister gikk de bort fra å ha et sånn konkret mål. Så fremdeles at likestilling var viktig, men de har ikke noe mål. Og da er det klart at når jeg snakker om det jeg vet om norsk film og at den veien mot likestilling har gått seint, da tar jeg en stilling, da kan jeg si at jeg har tatt

stilling til fordel for Arbeiderpartiet sin gamle politikk og mot Høyre sin, og at jeg har gjort det i noen intervjuer når filmmeldingen til Widvey ble lagt frem. Så det vil være et eksempel på at min mening, min holdning, mitt syn på praktisk politikk kommer til uttrykk. Og det er vanskelig, selv den helt objektive forskningen er vanskelig å oppnå, spesielt innenfor humaniora.

(Anne Gjelsvik, intervju 8. feb 2017)

Det har tidligere vært et utbredt syn at forskere sjelden eller aldri har noe igjen for å snakke med journalister (Friedman et al. 1986; Fjæstad i Bauer & Bucchi 2007) og at det er journalistene som ensidig er avhengige av forskere. Informantene i denne studien ser ut til å i stor grad mene det motsatte, selv om effekten av kommunikasjon med den brede befolkningen som målgruppe ikke alltid er like lette å måle. På spørsmål om hva han selv får ut av å stille som kilde når mediene tar kontakt, særlig som ekspert på en aktuell nyhetshendelse, svarer en av informantene slik:

Litt vagere ting som å eksponere seg mer, at folk legger mer merke til deg. Det teller jo ikke ”hard and fast”, du får ikke poeng for det eller noe sånn, men det har vagere effekt som kan være veldig bra. (...) At folk er klar over hvem du er, du får flere forespørsel om å snakke i media, holde forelesninger, innlegg her og der. Du blir litt mer enn en person som er akademiker og sitter på kontoret sitt, men en som er i offentligheten. Og så tror jeg det er bra når man kommer til sånne veiskiller hvor... La oss si en stilling åpner seg eller noen holder på med et nytt forskningsprosjekt og lurer på om de skal be deg være med på det. Da tror jeg det er lurt å ha vært litt i media, sånn at folk vet hvem du er. (...) I et informasjonssamfunn er det jo veldig karrierefremmende å være en som kommer med informasjon, og som er en person man ringer til når man lurer på noe.

(Joakim Parslow, intervju 6. des 2016)

Det er mange grunner til å være kritisk til forskning og forskere i seg selv. Journalister som inkluderer forskere som kilder i sine artikler må samtidig være oppmerksomme på at forskere kan ha en potensiell agenda når de uttaler seg eller presenterer sin forskning i mediene, selv om det ikke finnes noen åpenbar konflikt eller uenighet i saken, eller at forskningen fremskaffer direkte farlig kunnskap eller produkter. I en undersøkelse fra 2008 er 80 prosent av journalistene enige i påstanden om at forskere bruker mediene for å få politisk og økonomisk støtte til forskningen sin (Hornmoen et al. 2014, s. 23). Dette ble også nevnt hyppig som noe å være oppmerksom på i intervjuene med journalister som ofte bruker forskere som kilder, og sees på som en kunnskap som er mer tilstedeværende i dag enn for få år siden.

Ja, det vil jeg si jeg er ganske obs på. Det har vi kanskje skjønt litt mer nå enn vi gjorde før, da vi så på forskere som opphøyde, objektive mennesker som bare var ute etter sannheten. Men det er klart at de har en agenda. Det å få forskningsmidler, for eksempel. Det er jo veldig viktig for dem å få vist hva de jobber med når de skal søke etter midler til nye prosjekter.

(Lene Skogstrøm, intervju 14. feb 2017)

Det jeg opplevde rundt i bransjen var lite forståelse... Da var det fortsatt sånn at journalistikolen og forelesere i blant skrev innlegg om at man måtte passe på å være kritisk til forskerne. Noe som er en ganske basic innsikt i journalistikken. Det ble sett på som vanskelig å se forskjellen på forskningsformidling og forskningsjournalistikk, og det føler jeg ikke det er lenger i det hele tatt.

(Hanne Østli Jakobsen, intervju 22. feb 2017)

Forskerne har selv en karriere og et fagfelt å ta vare på. Og selv om konfliktene mellom ulike forskere fra ett og samme fagfelt sjelden er synlige i mediene eller andre offentlige rom, for eksempel som nevnte ”dueling experts”, finnes det åpenbart vitenskapelige uenigheter i mer lukkede former eller på et detaljnivå som er uinteressant å bringe frem i mer tabloide medier. Et eksempel fra et tilsynelatende lite spenningsfylt forskningsmiljø kom frem i et intervju med en av denne studiens journalistinformanter på spørsmål om å være oppmerksom på forskernes agenda når man bruker dem som kilder.

Det kan nok være at det er lettere å være obs på det på områder som på en måte har vært kontroversielle, og at det er noen som får slippe litt billig fordi vi har sett på dem som eksperter og ikke helt oppdager agendaen deres. Det er ganske lett å skjønne for eksempel at klimaforskning har en egen dynamikk knyttet til det med å få midler, og at det er veldig mange prosjekter som de siste årene har blitt hektet på en klimavinkel fordi det er lett å få penger når man snakker om det. (...) Mens for eksempel de gangene jeg har skrevet om... jeg har opplevd at det er utrolig mye behind the scenes-politikk i paleontologi-miljøet, ting jeg overhodet ikke var klar over i de første sakene jeg skrev. Det forandret synet mitt på hva folk fortalte meg. Der hadde jeg ikke garden oppe på det i det hele tatt.

H: Altså en slags posisjonering innen forskningsmiljøene, da?

Ja, og liksom... Ærekjærhet på hvem som har oppdaget en metode som gjorde at noen dissa et annet sitt funn fordi de brukte en annen metode enn deres. Og dermed sa til meg at ”nei, dette er veldig spekulativt”, som virket som det handlet mer om at de valgte å bruke en annen metode enn den som de hadde bygget frem og stod som eier av i fagmiljøet. Og de tingene man sikkert være, eller jeg være, mer obs på, men da begynner man å kjenne ting ganske godt, før man klarer å se de tingene der. For det er ikke noe folk er villig til å fortelle deg når man ringer og ber om en kommentar.

(Hanne Østli Jakobsen, intervju 22. feb 2017)

Journalistene må med andre ord være oppmerksomme på at alle forskere har en grunn til å bidra med informasjon til mediene, og at helt objektive fakta fra en forsker er vanskelig, nærmest umulig, å finne (Fjæstad i Bauer & Bucchi 2007; Gregory & Miller 1998), uavhengig av fagfelt og type forskning. Både Carlsen og Riese (2016, s. 97) og Peters (1995)

peker på forskernes genuine følelse av ansvar for det overordnede prinsippet om at forskningsresultater skal tjene et samfunn, og at det er derfor de ønsker å spre det gjennom mediene – ikke for personlig fortjeneste. Informantene i denne studien nyanserer dette bildet ved å peke på flere andre personlige agendaer. De ulike svarene fra både Carlsen og Rieves (2016) og Peters' (1995) undersøkelser kan være et resultat av ulik metodisk fremgangsmåte: forskerne kan ha vært mer åpne i de kvalitative intervjuene, der de har mindre tid til å tenke seg om og svare taktisk enn ved å fylle ut en spørreundersøkelse. Sistnevnte metode har heller ingen mulighet til å følge opp svarene man får.

4.12 Maktkamp og styring

Når forskerne først får tilgang til mediene som kilder, utgjør kulturforskjellene mellom de to profesjonene en ny utfordring. Presentasjonen av forskernes stoff eller nyansene i meningene deres må veies opp mot mediens behov for å kommunisere forståelig med sine målgrupper. Hans Peter Peters' (1995, s. 44-45) spørreundersøkelse fra 1993 viste at en av de største kulturforskjellene blant forskere og journalister er synet på journalistikkens funksjon. Forskerne ønsket en mindre kritisk og mer støttende presse, mer kontroll over saken når de stilte opp som kilder og mindre grad av tabloide presentasjonsgrep i det ferdige resultatet. En av journalistinformantene beskriver hvordan forskerne gjerne forventer at mediene kan være en arena for å spre sine budskap på den måten de selv vil at de skal spres.

De tenker ofte at det er deres forskning, sånn at det er de som bestemmer hvordan den skal presenteres. Og dermed mener å styre hvilke ting jeg skal legge vekt på, hvordan det skal vinkles og sånn. Hva som må med og ikke... Ideen om at det er to mennesker som samarbeider om en tekst, i stedet for at jeg ringer dem som en kilde.

(Hanne Østli Jakobsen, intervju 22. feb 2017)

Scenarier som dette kan være et typisk utslag av det Palmerini (ref. i Bauer & Bucchi 2007, s. 122) hevder er forskernes behov for og ønske om oppmerksomhet i mediene som har gått fortere enn deres forståelse av journalistikk. Slike uttalelser kan tyde på at enkelte vitenskapsfolk fremdeles ser på journalister først og fremst som transkribenter og oversettere av forskernes stoff, og redaksjonelle medier som lydige mikrofonstativ.

Noen av informantene tegner imidlertid et bilde av at forskerne har fått mer forståelse av journalistikkens rolle i løpet av noen år, samtidig som journalister har tatt en mer profesjonell avstand til forskerne når de bruker dem som kilder. En annen viktig faktor ser ut til å være

forskerens egen status og tittel i sitt fagmiljø, slik jeg var inne på tidligere i teksten: En doktorgradsstipendiat med karrieren foran seg, mindre akademisk produksjon og færre høydepunkter oppleves ofte mer opptatt av å ha kontroll over det ferdige materialet enn en mer rutinert professor som har lenger erfaring med mediene og som nyter større anseelse som forsker. Det kan ifølge flere av denne studiens informanter gi utslag på hvor grundige og omfattende sitatsjekkene er før artiklene med forskere som kilder publiseres. De har ikke høy nok anseelse i miljøene til å la mediene være tabloide i deres navn. Mange forsøk på kontroll og styring kan ifølge journalistene også unngås ved å forklare premissene for intervjuet på forhånd, samtidig som de er ydmyke for forskernes kunnskap og også selv ønsker å ha mest mulig korrekt innhold i artiklene sine.

Det er veldig personavhengig. Jeg synes de har blitt flinkere til å formidle litt mer lettfattelig, særlig de som har vært lenge i gamet og føler seg sikre på det de snakker om. Mens de som er helt ferske og nettopp har laget doktorgraden sin og uvant med å snakke med pressen, er veldig påpasselig med å være supernøyaktige, og da vil de helst bruke forskningsterminologi. Så der er det en del tautrekking. (...) I Vær Varsom-plakaten står det jo at premissene for et intervju skal klargjøres på forhånd, så det prøver jeg å gjøre da. Si at ”nå intervjuer jeg deg, og det betyr at når du sier noe til meg, kan du ikke gjøre om på det etterpå. Da har du sagt det”. Men selvfølgelig kan man ombestemme seg og si at man formulert seg dumt, men et intervju er et intervju.

(Lene Skogstrøm, intervju 14. feb 2017)

Det avhenger selvsagt av situasjon og meg den dagen og forskeren den dagen og alt mulig, men vanligvis... Jeg synes det virker som de fleste forskere har lyst til å komme ut i verden med de driver og forsker på. Og de setter stor pris på å bli intervjuet av en journalist i Adressa. Men de er opptatt av at de skal kjenne seg igjen. Jeg opplever at sitatsjekk er veldig viktig for forskere. De er veldig redde for å bli misforstått. Jo yngre og mer uerfarne, jo reddere er det for det. De eldre er litt mindre redde for å bli misforstått.

(Aagot Opheim, intervju 19. jan 2017)

Maktforholdet og eventuelle skjevheter i det kan potensielt ligge i noe så trivielt som sitatsjekk og kontroll av det ferdige journalistiske produktet før det går i trykk eller publiseres. Journalistene er opptatte av at innholdet i det de viderebringer til leserne sine skal være korrekt, men er svært klare på at de ikke automatisk følger forskernes innspill på alt, særlig når det gjelder vinkling av artikkelen, hva som er selve nyheten, språk og narrative eller tabloide grep. Noen betegner forhandlingen om det ferdige journalistiske produktet – artikkelen - som en slags maktkamp eller en form for tautrekking. På spørsmål om de ofte opplever innspill etter forskernes sitatsjekk og i hvilken grad det kan ende opp i en form for uenighet eller maktkamp mellom dem og kilden, svarer journalistinformantene slik:

Det er det på nesten alle saker jeg skriver. (...) Men kanskje unge og uerfarne forskere er enda mer pirkete enn mer erfarne, og kan gi inntrykk av at de har snakket mer skriftlig og komplisert enn de egentlig gjorde. Da kan det bli en diskusjon om at ”du snakket faktisk ikke sånn, du sa dette”.

(Aagot Opheim, intervju 19. jan 2017)

Ja, det vil jeg si ganske rett ut at det er. Men det går som regel ikke på dårlig vilje, bare forskjellige forståelse av hva som er publikum. Veldig ofte opplever jeg at forskere tror at hovedleserne blir de som de sitter på kontor med og plukker opp avisen i lunsjen sammen med dem. De gangene det blir litt fighting om formuleringer, at de prøver å legge masse forbehold i sitatsjekker, for eksempel, så har i alle fall jeg opplevd å komme ganske langt med å ringe og snakke med dem om hvem dette er for. Og si rett ut at ”du, kollegene dine leser jo forskningsartikkelen din, så de har jo tilgang til alle detaljene, men for den jevne leseren som vi skriver for er det et annet presisjonsnivå som er interessant”, og det pleier de som regel å være med på.

(Hanne Østli Jakobsen, intervju 22. feb 2017)

Ja, det skjer hele tiden.

H: Hvordan håndterer du det?

Nei, da må jeg jo si, hvis det er noen som er skikkelig vrange, da må jeg si til slutt at dette blir så tåkete og vanskelig at det egner seg ikke på trykk. Så da får vi heller la det være, da.

(Lene Skogstrøm, intervju 14. feb 2017)

Journalistene har med andre ord, etter eget utsagn, tvert i mot stor grad av kontroll over sitt eget produkt. Det blir stadig hevdet at forskere har stor makt i møte med journalistene, spesielt hvis forskningen er kompleks, blant annet ved å styre hva som skal ut i offentligheten og hvordan det presenteres. Sharon Dunwoody (i Friedman et al. 1999, s. 75) hevder at forskere har klart å overbevise offentligheten, og dermed også journalistene, om at presisjon i vitenskapsformidling er noe kun de selv kan bedømme, og at det derfor fortsatt er forskerne som sitter med et trumfkort i maktforholdet når de stiller som kilder for mediene. Dette har imidlertid tatt utgangspunkt i at det er et ensidig avhengighetsforhold mellom de to gruppene, og tatt i betraktning at forskerne selv ser ut til å ønske stadig mer medieoppmerksomhet og derfor blir mer tabloide, kan det argumenteres for at det er en mindre aktuell problemstilling i dag.

Samtidig svarer forskerne i denne studien at de alltid tar sitatsjekk, og at de har hatt dårlige opplevelser eller rett og slett ”brent seg” ved å ikke sjekke en artikkel før den ble trykket. De er imidlertid mest opptatt av dette hvis de har bidratt mye til saken, og særlig hvis det handler om deres egen forskning. ”*Det er ikke sikkert en vanlig leser ville sett forskjellen, men for oss som forsker ser vi forskjellen i ordlyden*”, sier en av informantene. En annen løfter frem at journalistene virker å være svært opptatt av at faktainnholdet er riktig, sannsynligvis fordi de

ser at noe annet vil slå tilbake på dem selv, men at han kan være uenig i enkelte formuleringer, samt at tittel og ingress ofte kan være misvisende og ikke stemme overens med resten av artikkelen. Disse delene, sammen med selve vinklingen på artikkelen, er imidlertid noe journalistene sjelden eller aldri ønsker å forhandle med kildene. Så lenge faktainnholdet er korrekt, er det journalistens jobb å sette det i en kontekst.

Jeg gir aldri tilbake tittel og ingress. Den sender jeg ikke ut. Men jeg har i liten grad blitt kritisert for at de ikke har kjent seg igjen.

H: Har du opplevd styring av vinkling på saken, fordi forskerne har en klar mening av hva som er viktigst?

Ja, men som sagt mener jeg at tittelen er min egen. Den diskuterer jeg ikke. Tittel og ingress er ikke gjenstand for diskusjon. Sitatene deres, jeg sender ofte også fakta til sitatsjekk bare for å være sikker på at jeg har forstått det riktig. Når jeg er sikker på det, er jeg også sikker på at jeg kan bestemme... Da er det min jobb å bestemme vinklingen.

(Aagot Opheim, intervju 19. jan 2017)

H: Hvordan forholder du deg til det? For eksempel et veldig press på en vinkling?

Det får de jo ikke lov til. Og så snakker vi jo sammen om hva som er interessant her, og hvis de kan argumentere godt for at det de synes er spennende å vinkle på, så er ikke jeg i mot det. Men det skjer ikke av seg selv.

(Hanne Østli Jakobsen, intervju 22. feb 2017)

Dette kan handle om de nevnte kulturforskjellene mellom profesjonene, samt journalistenes ønske om en tabloid fremstilling mot forskernes ønske om å ta ned resultatene.

4.13 Oppsummering

I dette kapittelet har jeg sett på resultatene av de kvantitative og kvalitative metodene jeg har benyttet for å finne svar på hvordan norske papiraviser bruker forskere som kilder. Analysen av datamaterialet disse to metodiske tilnærmingene har fremskaffet viser at antallet artikler med forskere som siterte kilder har vært ganske jevnt siden 2000, men at det blir stadig færre énkildesaker. Det ser samtidig ut til å bli en jevnere balanse mellom mannlige og kvinnelige forskerkilder, selv om den prosentvise fordelingen for det totale utvalget er svært skjevt, med 81 prosent mannlige kilder.

Det forskerne presenterer av funn eller meninger i mediene, blir i liten, men noe økende grad problematisert av enten journalisten selv, andre forskere eller andre typer kilder. Dette inntrykket forsterkes gjennom kvalitative intervjuer med både journalister og forskere, men de forteller samtidig at det er mye kildekritisk arbeid bak det ferdige journalistiske produktet

som presenteres til publikum, selv om det ikke alltid ser slik ut. I denne oppgavens utvalg ble forskerne utfordret i 14 prosent av artiklene totalt, med en marginal økning i 2016. Forskerne uttaler seg samtidig klart oftest som eksperter på aktuelle hendelser, sammenliknet med når de snakker om egne forskningsfunn eller andres forskning. De fleste forskerne, 82 prosent, er i tillegg norske eller ansatt ved norske forskningsinstitusjoner.

Det kan se ut til at det foregår en viss grad av maktkamp mellom journalistene og forskerne når det gjelder utforming og vinkling av artikler som bruker forskere som kilder eller omtaler forskning. Det ser særlig ut til å være de yngre forskerne med karrieren foran seg som bidrar mest til det journalistene kaller tautrekking rundt artiklene. Dette inntrykket stemmer i noen grad overens med forskernes egne utsagn. Journalister og forskere har relativt faste relasjoner til hverandre, særlig de forskerne som er mye i mediene og både evner og ønsker å tilpasse seg medienes logikk, form og språk. Forskerinformantene i denne studien virker å være godt kjent med medienes ønsker og behov, og hvordan de kan ta disse i bruk for å få ønsket oppmerksomhet rundt noe. De forskerne som gjør det kan også slippe lettere til som kilder i mediene, selv om journalistene virker å være mer opptatt av at kildene har best mulig fagkunnskap enn at de har gode kommunikative evner. Dette kan forklares med at de kildene som ser mest verdi av å være i mediene også i større grad gjør seg tilgjengelige og stiller opp når mediene tar kontakt.

Forskerne kan hevdes å ha flere typer motivasjon for å stille opp som kilder i mediene, gjerne med en form for personlig hjertesak de kan bruke mediene til å fronte for et stort publikum, men også strategiske hensyn med tanke på sitt eget fagfelt eller hva de kan oppnå med kunnskapen de har fremskaffet. Journalistene ser imidlertid ut til å i økende grad være oppmerksomme på at alle forskere kan ha en form for agenda når de intervjues om sine funn eller meninger, noe som kan være et resultat av at forskningsjournalistikken har blitt mer og mer profesjonalisert de siste årene.

5 Oppsummering og konklusjoner

5.1 Oppsummering

I denne oppgaven har jeg forsøkt å gi noen svar på problemstillingen ”Hvordan bruker norske papiraviser forskere som kilder?”, samt seks underproblemstillinger, ved å utføre en innholdsanalyse av fire norske dagsaviser i fra 2000, 2008 og 2016 og kvalitative intervjuer med fire forskere og tre journalister.

I første kapittel forklarte jeg bakgrunnen for valg av oppgaven, i tillegg til å gi en kort innføring i forskningsjournalistikk, samt hva jeg legger i det begrepet i denne oppgaven. Jeg gikk inn på hovedproblemstillingen og de seks underproblemstillingene, samt forklarte oppgavens struktur.

I kapittel 2 har jeg gått systematisk gjennom ulike teoretiske perspektiver på forskningsjournalistikk, popularisering gjennom mediene, kildemakt og eksisterende forskning på denne typen journalistikk, sett med både norsk og internasjonalt blikk. Kulturforskjeller- og likheter, nyhetsverdier, medialisering, kildemaktstrategier og forskernes motivasjon og potensielle agendaer har vært sentrale temaer i dette kapittelet, som legger det teoretiske grunnlaget for den senere datainnsamlingen, analysen og diskusjonen.

I det fjerde kapittelet tok jeg for meg de metodiske tilnæringsmåtene jeg har brukt for å samle inn data som skal bidra til å svare på problemstillingene, før jeg i kapittel 5 presenterte, analyserte og diskuterte dataene. De viktigste funnene i denne oppgaven, slik jeg ser det, er at journalistikk med forskere som kilder preges av høy grad av énkildejournalistikk, en overvekt av mannlige kilder, lite problematisering rundt forskernes funn og meninger, samt at forskerne både viser stor forståelse av og aktivt bruker mediernes form og språk for å slippe til som kilder. Disse funnene ble diskutert ut fra det teoretiske grunnlaget jeg så på tidligere i oppgaven, og med tanke på hvordan mine funn stemmer overens med tidligere forskning, samt hva de betyr for forskernes kildemakt i journalistikken.

5.2 Hovedfunn

I denne oppsummeringen vil jeg redegjøre kort for de viktigste funnene denne studien har resultert i når jeg har ledd etter svar på oppgavens problemstilling. Underproblemstillingene, som skal bidra til å svare på hovedproblemstillingen, ser slik ut:

- Hvor stort er omfanget av forskere som kilder i norske papiraviser, og har det økt siden årtusenskiftet?
- Hvilket kjønn, nasjonalitet og fagfelt representerer forskerne?
- Utfordres forskerne på sin forskning, sine funn og meninger i mediene?
- Hva uttaler forskerne seg om – egen forskning, andres forskning eller som eksperter på aktuelle nyhetssaker?
- Finnes det en maktkamp mellom forskere og journalister, og hvordan utspiller i tilfelle denne seg?
- Hva får forskerne ut av å være eksponert i mediene, og hvordan går de frem for å slippe til?

Opgaven har vist at norske papiravisers bruk av forskere som kilder har vært jevn siden 2000, med totalt 1,86 artikler med en eller flere siterte forskere per avisutgave. Bruken så ut til å nå en topp i 2008, og det var klart færrest forskerkilder i papiravisartiklene i 2016. Samtidig er artiklene som siterer forskere preget av énkildejournalistikk. Hele 44 prosent av de kodede artiklene i denne studien hadde kun én kilde: en forsker. Forskerne som blir intervjuet av norske papiraviser er i all hovedsak menn som er norske eller ansatt ved norske forskningsinstitusjoner.

Det er innenfor samfunnsvitenskapelige fagområder flest forskere blir sitert i papiravisene, men det må igjen nevnes at dette fagfeltet har blitt bredt definert i denne oppgaven. I nesten tre av fire tilfeller uttaler forskerne seg som eksperter på en aktuell nyhetssak, og ellers stort sett om sin egen forskning. Det er innen fagfeltet samfunnsvitenskap flest uttaler seg som ekspert, mens det innen medisin og naturvitenskapelige og teknologiske fag er nesten like mange som snakker om sin egen forskning.

Det er liten grad av problematisering av forskernes funn eller meninger når de intervjues i avisene, i det minste slik det fremstilles for leserne. Dette skjer bare i 14 prosent av de

kodede artiklene i denne oppgaven. Intervjuer med både journalister og forskere nyanserer det resultatet i noen grad, men i all hovedsak er det mye som tyder på at de undersøkte avisene ikke har kritisk forskningsjournalistikk, forstått som intervjuer med forskere uavhengig av hva de uttaler seg om, som et vesentlig satsingsområde. Denne oppgavens funn samsvarer imidlertid ikke med tidligere forskning som sier at journalister er helt maktesløse på grunn av kunnskapsgapet mellom dem og forskerne.

Denne studiens funn stemmer heller ikke med tidligere antakelser om at det er et ensidig avhengighetsforhold mellom journalister og forskere, der sistnevnte gruppe ikke har noe å tjene på å snakke med mediene. Tvert i mot ser det ut til at forskerne både forstår og ønsker å utnytte sine roller som forskere og autoritetspersoner innen et fagfelt til å fremme egen karriere, løfte frem saker de selv synes er viktige og bringe ny kunnskap til befolkningen gjennom mediene. Forskerne viser også stor forståelse for medienes behov og ønsker, og er villige til å tilpasse seg dem for å slippe til som kilder. Journalistene ser også ut til å bli mer og mer oppmerksomme på forskernes agenda i møte med dem. Dette kan ha sammenheng med at det finnes en viss maktkamp mellom de to profesjonene når journalister bruker forskere som kilder: Begge grupper er svært opptatt av at innholdet i artiklene skal være korrekt, men der forskerne ønsker å ha en grad av kontroll over vinkling og sitater, fastholder journalistene at det er deres oppgave å bestemme vinkling, tittel og ingress. Eldre og mer erfarne forskere aksepterer dette, og en mer tabloid fremstilling, i større grad enn yngre.

Journalistikk handler i stor grad om å gjøre en rekke valg, både med tanke på hvilke saker man vil dekke, hvilken vinkling man velger og hvilke kilder man snakker med. Tilsvarende handler journalistikk om å velge bort – for eksempel hvilke kilder man ikke tar kontakt med eller inkluderer i for eksempel en avisartikkel. Denne oppgaven ble innledet med det demokratiske argumentet for journalistikk og forskningsjournalistikk; velgerne i et samfunn må ha tilgang til kunnskap for å ha god nok kunnskap til å gjøre de valgene de mener er riktige. Journalistikken om forskning, og med forskere som kilder, har en unik mulighet til å definere hva som er sant hos et bredt publikum. En kritisk gjennomgang av hvem som slipper til med sine funn og meninger i mediene er dermed svært viktig, fordi forskerne som kilder potensielt har stor makt over hvordan mange oppfatter verden. Når så må mange av artiklene som siterer forskere samtidig kun har én kilde – den ene forskeren – og svært få av artiklene samtidig har en eller annen form for kritisk eller utfordrende mening, vil de forskerne som faktisk slipper til i mediene ha en tilnærmet egen arena for å fronte sine meninger, tilpasset

det virkelighetsbildet de selv har. Når det samtidig er så mange kvinnelige forskere som av ulike grunner ikke får plass i mediene, kan det hende at meningsmangfoldet i dagens forskningsjournalistikk er skjevt.

Sett opp mot forskernes bevisste bruk av mediene som en kanal for å kommunisere noe de selv synes er viktig, samt økt forståelse for og flere forsøk på å tilpasse seg medienes logikk for å slippe til med sine budskap, kan det hevdes at den praktiske utøvelsen av journalistikk med forskere som kilder ikke nødvendigvis harmonerer med journalistikkens idealer om å være en granskende instans, der flere uavhengige kilder bekrefter eller avkrefter det saken handler om.

5.3 Forslag til videre forskning

Denne studien har skrapet i overflaten av hvordan norske papiraviser brukte forskere som kilder i 2000, 2008 og 2016, samt undersøkt enkelte forskere og journalisters refleksjoner rundt det samme temaet. Det finnes selvsagt uendelig mange flere mulige måter å undersøke en så åpen problemstilling som jeg har valgt. En åpenbar måte kan være å rendyrke én av de metodiske inngangene, og slik øke utvalget og populasjonen for å få et større materiale som er mer generaliserbart. At antall forskerkilder var lavest i 2016 og høyest i 2008 er et funn som gjør at jeg gjerne vil vite mer sikkert hva trenden er – er antallet forskerkilder egentlig på vei ned etter mange år med tilsynelatende stor økning? Det kan med fordel undersøkes ved å kode enda flere artikler med kortere tidsintervaller.

I en større innholdsanalyse kunne andre variabler jeg ikke har fått plass til i denne studien vært inkludert. For eksempel ville det, sett i lys av den utbredte bruken av mannlige forskere, vært interessant å se hvorvidt journalistenes kjønn har noe å si for om kildene er menn eller kvinner. I tillegg kunne det være nyttig å vite på hvilket akademisk nivå kildene befinner seg – er de som uttaler seg oftest professorer, doktorgradsstipendiater, førsteamanuensiser eller liknende? Å kode både forskningens og forskernes representasjon på forsiden, samt hvilken type forskningsfelt som løftes frem som førstesideoppslag, vil også vise avisene prioriteringer i større grad. Jeg har i denne studien bare undersøkt papiraviser. Det kan hende at forskerbruken er annerledes i andre kanaler, for eksempel på TV, der de kommunikative evnene sannsynligvis blir enda viktigere.

Ved å i større grad inkludere mindre aviser på steder med universitet/høyskole eller andre viktige forskningsinstitusjoner, vil man se om resultatene er annerledes der: er de for eksempel mindre kritiske til forskningen fordi de er mer avhengige av saker derfra? Eller er de mer kritiske fordi de kjenner institusjonene og forskningen bedre? Til slutt synes jeg noe av det mest spennende i denne studien har vært forskernes motivasjon for å stille som kilder. En ren agendastudie der man undersøker om forskerne faktisk får noe ut av medieoppmerksomheten kunne vært interessant for å se om pressedekningen resulterer i noe konkret. Kan det for eksempel påvises sammenhenger mellom antall medieopptredener en forsker har og hvorvidt en bred opinion stiller seg til de temaene forskeren omtaler? Eller finnes det en sammenheng med oppmerksomhet i mediene og prosjektfinansiering? Å finne ut mer om slike dimensjoner i forskningsjournalistikken vil muligens kunne føre til økt bevissthet rundt nødvendigheten av å være kritiske i dekingen av både forskning, forskningsresultater og forskernes meninger.

Litteraturliste

- Albæk, E., Christiansen, P. M. & Togeby, L (2003). Experts in the Mass Media: Researchers as Sources in Danish Daily Newspapers, 1961-2001. *Journalism & Mass Communication Quarterly*, (80), s. 937-94.
- Allern, S (2001). *Nyhetsverdier. Om markedsorientering og journalistikk i ti norske aviser*. Kristiansand: IJ-forlaget.
- Allern, S (1997). *Når kildene byr opp til dans*. Oslo: Pax forlag.
- Andersen, E. M (2010). "Den største vitenskapelige sensasjonen noensinne": en studie av PR-strategi, mediedekning og relasjoner i Ida-saken. Akademisk avhandling, Universitetet i Oslo, Oslo.
- Anderson, A., Petersen, A. & David, M: *Communication or spin? Source-media relations in science* i Allen, S. (red.) (2005). *Journalism: critical issues*. Maidenhead: Open University Press.
- Bauer, M. W. & Bucchi, M (red.) (2007). *Journalism, Science and Society. Science Communication between News and Public Relations*. New York: Routledge.
- Bjerke, P (2011). *Journalistikkens vekst - og fall? Om journalistisk profesjonsmakt*. Kristiansand: IJ-forlaget.
- Blum, D., Knudson, M. & Henig, R. M (2006). *A Field Guide for Science Writers*. New York: Oxford University Press.
- Bucchi, M (2002). *Science in Society*. London: Routledge.
- Carlsen, B. & Riese, H (2016). High Stakes. An Interview Study of Researchers' Motivations for and Experiences of being Interviewed by Journalists. *Nordicom Review*, nr. 1, s. 85-99.

- Carlsen, B., Müftüoğlu, I. B. & Riese, H (2014). Forskning i media – forskere om motivasjon og erfaringer fra medieintervjuer. *Norsk medietidsskrift*, nr. 3, s. 188-208.
- Dahlstrøm, H. K (2013). Gud i Sørlandsmediene. *Norsk medietidsskrift*, Årg. 20, nr. 2, s. 123-139.
- Dahlstrøm, H. K (2008). Nøkler til troverdighet? – Etske husregler i norske nyhetsmedier. *Norsk medietidsskrift*, Vol.15(03), s. 192-210.
- Eide, M. & Ottosen, R (1994). Science journalism without science journalists: notes on a Norwegian Media Paradox. *Public Understanding of Science*, (3), s. 425-434.
- Fahnestock, J (1993). *Accommodating Science: The Rhetorical Life of Scientific Facts*. I McRae, M. W. (red.) (1993, s. 17-36): *The Literature of Science. Perspectives on Popular Scientific Writing*. Georgia: University of Georgia Press.
- Fossum, E. & Meyer, S (2008). *Er det nå så sikkert? Journalistikk og kildekritikk*. Oslo: Cappelen Damm.
- Friedman, S. M., Dunwoody, S. & Rogers, C. L (red.) (1999). *Communicating Uncertainty: Media Coverage of New and Controversial Science*. London: Lawrence Erlbaum Associates.
- Friedman, S. M., Dunwoody, S. & Rogers, C. L (red.) (1986). *Scientists and Journalists. Reporting Science as News*. New York/London: The Free Press/Macmillan.
- Gentikow, B (2005). *Hvordan utforsker man medieerfaringer? Kvalitativ metode*. Kristiansand: IJ-forlaget.
- Goldstein, I. F. & Goldstein, M (1984). *The Experience of Science: An Interdisciplinary Approach*. New York: Springer.
- Goodell, R (1977). *The Visible Scientists*. New York: Little, Brown and Company.

Gregory, J & Miller, S (1998). *Science in Public. Communication, Culture, and Credibility*. Cambridge: Basic Books.

Grennes, T (2004). *Hvordan kan du vite om noe er sant?* Oslo: Cappelen.

Gunter, B (2000). *Media Research Methods*. London: Sage Publications.

Hastrup, K (1995). *A Passage to Anthropology: Between Experience and Theory*. London: Routledge.

Hilgartner, S (1990). The Dominant View of Popularization: Conceptual Problems, Political Uses. *Social Studies of Science*, Vol. 20 [3], s. 519-539.

Hornmoen, H., Ottosen, R., Ertesvaag, S. E. & Andersen, E. A (2014). Forskere mindre redde for medienes rampelys. Forholdet mellom forskere og journalister i et tjuårs perspektiv. *HiOA Rapport 2014* (1).

Hornmoen, H (2009, 17. desember). Forskningsformidling, nei takk!. *Aftenposten*. Hentet 29. november 2016: http://www.aftenposten.no/meninger/kronikk/Formidling_-nei-takk-237340b.html

Hornmoen, H., Meyer, G. & Sylwan, P (2006) *Fornuften har flere stemmer. Offentligheten, forskeren og journalisten*. Oslo: Cappelen forlag.

Hornmoen, H (2003) *Forskningsjournalistikk i en brytningstid. Kritisk diskursanalyse av amerikansk "science journalism" på 1990-tallet*. Akademisk avhandling, Universitetet i Oslo, Oslo.

Hornmoen, H (1999). *Vitenskapens vakthunder*. Oslo: Tano Aschehoug.

Helland, K, Knapkog, K, Larsen, L. O & Østbye, H (2007). *Metodebok for mediefag*. Bergen: Fagbokforlaget.

- Jenssen, A. T. & Aalberg, T (red) (2007): *Den medialiserte politikken*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Kristiansen, N. & Spilde, I (2015). *Forskningsjournalistikk. En innføring*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Kolodzy, J (2012). *Practicing Convergence Journalism: An Introduction to Cross-media Storytelling*. New York: Routledge.
- Kvale, S. & Brinkmann, S (2012) *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Levi, R (2001). *Medical Journalism: Exposing Fact, Fiction, Fraud*. Ames: Iowa State University Press.
- Lønn, E. J (1995), Forskningsinformation till allmänheten. Vilka är barriärerna mellan vetenskap och massmedia?, *Rapportserien 1995: 1*, Umeå universitet.
- Løvhaug, J. W (2011): Overlæreren i rampelyset. Universitetet i mediasamfunnet 1970-2011 i John Peter Collet (red.), *Universitetet i Oslo 1811-2011*, bind 7, s. 367–509. Oslo: Unipub.
- Manning, P (2001). *News and News Sources. A Critical Introduction*. London: Sage.
- Nelkin, D (1987). *Selling science: how the press covers science and technology*. San Francisco: W. H. Freeman and Company.
- Nelkin, D (1995). *Selling science: how the press covers science and technology*. San Francisco: W. H. Freeman and Company. (revidert versjon)
- Neuendorf, K (2002). *The Content Analysis Guidebook*. California: Sage.

Norsk Presseforbund (2015, 12. juni). *Vær Varsom-plakaten*. Hentet 14. februar 2017, fra <http://presse.no/pfu/etiske-regler/vaer-varsom-plakaten/>

Ottosen, R (1988). Forskningsformidling og journalistikk. En undersøkelse av journalisters bruk av forskere som kilder i 13 norske dagsaviser. *Oslo: Forskningsrapport nr. 4*, Norsk Journalisthøgskole.

Peters, H. P (1995). The Interaction of Journalists and Scientific Experts: Co-operation and Conflict between Two Professional Cultures. *Media, Culture and Society*, 17 (1) s. 31-48).

Rygghaug, M (2006). "Some like it hot" - konstruksjon av kunnskap om klimaendringer i norske aviser. *Norsk medietidsskrift*, vol. 13 (3).

Schäfer, M. S (2012). Taking stock: A meta-analysis of studies on the media's coverage of science. *Public Understanding of Science*, 21(6), s. 650-663.

Schrøder, K. C (1999). *The best of both Worlds? Media Audience Research between Rival Paradigms*. i Alasuutari, P. (red.), *Rethinking the Media Audience*. London/New Delhi: Thousand Oaks/SAGE Publications.

Smaadal, C (2011). *Det reisejournalistiske samfunnsoppdraget: En analyse av Aftenpostens reisejournalistikk fra 1974 til 2010*. Akademisk avhandling, Universitetet i Oslo, Oslo.

The Pew Research Center's Project for Excellence in Journalism (2005). *The Gender Gap: Women Are Still Missing as Sources for Journalists*. Hentet 4. februar 2017, fra <http://www.journalism.org/files/legacy/gender.pdf>

Time, J. K (2015, 19. mars). Publisert mindre, ikke mer. *Morgenbladet*. Hentet 12. desember 2016, fra https://morgenbladet.no/debatt/2015/publisert_mindre_ikke_mer

Wimmer, R. D. & Dominick, J. R (1991). *Mass Media Research: An Introduction*. Belmont: Wadsworth Publishing Company.

Østerud, Ø (red) (2003). *Makten og demokratiet*. Oslo: Gyldendal.

Vedlegg / Appendiks

Vedlegg 1: Godkjenning fra NSD

Maria Utheim
Institutt for medier og kommunikasjon Universitetet i Oslo
Postboks 1093 Blindern
0317 OSLO

Vår dato: 28.09.2016

Vår ref: 49720 / 3 / BGH

Deres dato:

Deres ref:

TILBAKEMELDING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 01.09.2016. Meldingen gjelder prosjektet:

49720	<i>Ekspertstemmene - en studie av hvordan forskere brukes som kilder i norske dagsaviser</i>
Behandlingsansvarlig	<i>Universitetet i Oslo, ved institusjonens øverste leder</i>
Daglig ansvarlig	<i>Maria Utheim</i>
Student	<i>Håkon Sandland</i>

Personvernombudet har vurdert prosjektet og finner at behandlingen av personopplysninger er meldepliktig i henhold til personopplysningsloven § 31. Behandlingen tilfredsstillende kravene i personopplysningsloven.

Personvernombudets vurdering forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, ombudets kommentarer samt personopplysningsloven og helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, <http://www.nsd.uib.no/personvern/meldeplikt/skjema.html>. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://pvo.nsd.no/prosjekt>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 30.06.2017, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Kjersti Haugstvedt

Belinda Gloppen Helle

Kontaktperson: Belinda Gloppen Helle tlf: 55 58 28 74

Dokumentet er elektronisk produsert og godkjent ved NSDs rutiner for elektronisk godkjenning.

Personvernombudet for forskning

Prosjektvurdering - Kommentar

Prosjektnr: 49720

INFORMASJON OG SAMTYKKE

Utvalget informeres skriftlig og muntlig om prosjektet og samtykker til deltakelse. Informasjonsskrivet er godt utformet.

INFORMASJONSSIKKERHET

Personvernombudet legger til grunn at forsker etterfølger Universitetet i Oslo sine interne rutiner for datasikkerhet. Dersom personopplysninger skal lagres på privat pc, bør opplysningene krypteres tilstrekkelig.

PUBLISERING

Det oppgis at personopplysninger skal publiseres. Personvernombudet legger til grunn at det foreligger eksplisitt samtykke fra den enkelte til dette. Vi anbefaler at deltakerne gis anledning til å lese igjennom egne opplysninger og godkjenne disse før publisering.

PROSJEKTSLUTT OG ANONYMISERING

Forventet prosjektslutt er 30.06.2017. Ifølge prosjektmeldingen skal innsamlede opplysninger da anonymiseres. Anonymisering innebærer å bearbeide datamaterialet slik at ingen enkeltpersoner kan gjenkjennes. Det gjøres ved å:

- slette direkte personopplysninger (som navn/koblingsnøkkel)
- slette/omskrive indirekte personopplysninger (identifiserende sammenstilling av bakgrunnsopplysninger som f.eks. bosted/arbeidssted, alder og kjønn)
- slette digitale lydopptak

Vedlegg 2: Informasjonsskriv, journalister

Forespørsel om deltakelse i forskningsprosjekt:
Norske journalisters bruk av forskere som kilder

Bakgrunn og formål

Hvordan bruker norske medier forskere som kilder i en hektisk hverdag med få ressurser og lite tid? Ved en kvantitativ innholdsanalyse og kvalitative intervjuer med forskere og journalister vil jeg i denne masteroppgaven forsøke å skape et klarere bilde av dette enn det vi har i dag. Oppgaven skrives ved Institutt for medier og kommunikasjon ved Universitetet i Oslo og har ingen oppdragsgiver.

Du får tilsendt denne forespørselen om å stille til et kort intervju om problemstillingen fordi du jobber som journalist og har erfaring med forskere som kilder.

Hva innebærer deltakelse i studien?

Intervjuet varer i 30-45 minutter, og vil omhandle din erfaring med og rutiner rundt forskningsjournalistikk og bruk av forskere som kilder i journalistisk arbeid. Sentrale spørsmål vil være hvordan en forskningssak oppstår, hvilke som kilder blir valgt og hvorfor, bruk av forskere som eksperter i aktuelle nyheter, rutiner rundt gjennomgang av forskningsmetode og faktasjekk av resultater, redaksjonens tid og ressurser til å lage forskningsstoff og kilderelasjonen til forskere.

Det blir ikke innhentet eller brukt andre opplysninger om deg enn de du selv frembringer gjennom intervjuet. Intervjuet tas opp med lydopptaker.

Hva skjer med informasjonen om deg?

Alle eventuelle personopplysninger vil bli behandlet konfidensielt. Sitater fra intervjuet vil kunne brukes i masteroppgaven, men du kan selv velge om du vil anonymiseres eller ikke. Opplysningene skal ikke brukes til noe annet enn i denne oppgaven og eventuell reproduksjon eller sitering av oppgaven. Prosjektet skal etter planen avsluttes i juni 2017. Den ferdige oppgaven vil deretter oppbevares i UiOs digitale system for masteroppgaver (<https://www.duo.uio.no>) og der være tilgjengelig for allmennheten.

Frivillig deltakelse

Det er frivillig å delta i studien, og du kan når som helst trekke ditt samtykke uten å oppgi noen grunn. Dersom du trekker deg, vil alle opplysninger om deg bli anonymisert. Dersom du ønsker å delta eller har spørsmål til studien, ta kontakt med Håkon Sandland på tlf. 988 89 804 eller e-post hsandland89@gmail.com eller veileder Maria Utheim på tlf. 22 85 04 13 eller e-post maria.utheim@media.uio.no.

Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, NSD - Norsk senter for forskningsdata AS.

Samtykke til deltakelse i studien

Jeg har mottatt informasjon om studien, og er villig til å delta

-----

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg 3: Informasjonsskriv, forskere

Forespørsel om deltakelse i forskningsprosjekt:
Norske journalisters bruk av forskere som kilder

Bakgrunn og formål

Hvordan bruker norske medier forskere som kilder i en hektisk hverdag med få ressurser og lite tid? Ved en kvantitativ innholdsanalyse og noen kvalitative intervjuer med forskere og journalister vil jeg i denne masteroppgaven forsøke å skape et klarere bilde av dette enn det vi har i dag. Oppgaven skrives ved Institutt for medier og kommunikasjon ved Universitetet i Oslo og har ingen oppdragsgiver.

Du får tilsendt denne forespørselen om å stille til et kort intervju om problemstillingen fordi du som forsker har erfaring med eksponering i mediene, og forhåpentligvis derfor kan bidra med verdifull innsikt i problemstillingen.

Hva innebærer deltakelse i studien?

Intervjuet varer i 30-45 minutter og vil omhandle din erfaring med å bli benyttet som kilde i medier i forbindelse med presentasjon av/kommentarer til egen forskning eller annen forskning i ditt fagområde, eller som ekspert på aktuelle hendelser. Sentrale spørsmål vil være hvordan du opplever å bidra som kilde til slike saker, journalisters forståelse og presentasjon av vitenskapelig usikkerhet og viktige nyanser i forskning, relasjonen til journalister og egen motivasjon for å bidra til en pressesak.

Det blir ikke innhentet eller brukt andre opplysninger om deg enn de du selv frembringer gjennom intervjuet. Intervjuet tas opp med lydopptaker.

Hva skjer med informasjonen om deg?

Alle eventuelle personopplysninger vil bli behandlet konfidensielt. Sitater fra intervjuet vil kunne brukes i masteroppgaven med navn og vil ikke anonymiseres. Opplysningene skal ikke brukes til noe annet enn i denne oppgaven og eventuell reproduksjon eller sitering av oppgaven.

Prosjektet skal etter planen avsluttes i juni 2017. Den ferdige oppgaven vil deretter oppbevares i UiOs digitale system for masteroppgaver (<https://www.duo.uio.no>) og der være tilgjengelig for allmennheten.

Frivillig deltakelse

Det er helt frivillig å delta i studien, og du kan når som helst trekke ditt samtykke uten å oppgi noen grunn. Dersom du trekker deg, vil alle opplysninger om deg bli anonymisert og slettet. Dersom du ønsker å delta eller har spørsmål til studien, ta kontakt med Håkon Sandland på tlf. 988 89 804 eller e-post hsandland89@gmail.com eller veileder Maria Utheim på tlf. 22 85 04 13 eller e-post maria.utheim@media.uio.no.

Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, NSD - Norsk senter for forskningsdata AS.

Samtykke til deltakelse i studien

Jeg har mottatt informasjon om studien, og er villig til å delta

---

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg 4: Intervjuguide, journalister

Innledning

Kort presentasjon av meg selv og prosjektet

Informere om samtykke og videre bruk av materiale

Informere om mulighet for anonymitet

Spørsmål:

Kan du fortelle litt om din erfaring med kontakt med forskere i jobben som journalist?

Jobber du kun med forskere og forskning, eller også med generell nyhetsjournalistikk?

Betrakter du forskere som gode/nyttige kilder i en sak?

Har du noen rutiner i arbeidet med forskningsjournalistikk / journalistikk med forskerkilder?

Stiller forskningsjournalistikk / journalistikk med forskere som kilder andre krav til journalisten enn annen type nyhetsdekning?

Er du eller avisen du jobber i mer opptatt av noen typer forskningsfelt enn andre?

Har du noen erfaring med kritisk journalistikk på forskning eller forskere?

Synes du det er vanskelig å utfordre forskerne på sine fagfelt?

Er du opptatt av balanse i saken når du intervjuer forskere – for eksempel i form av konflikt, meningsforskjeller eller kjønnsrepresentasjon?

Har du noen faste relasjoner til forskere, noen du har jevnlig kontakt med?

Driver forskere aktivt innsalg til mediene av sin forskning eller seg som ekspert?

Opplever du noen grad av maktkamp mellom deg og forskerne når dere snakker sammen?

Har du opplevd at forskere ønsker å styre saken/vinklingen du skriver på noen måte?

Hvilken motivasjon tror du forskernes har for å stille som kilde i mediene?

Hvilke muligheter eller begrensninger gir det redaksjonelle miljøet til å utøve god forskningsjournalistikk?

Finnes det noen hindre for å bedrive god forskningsjournalistikk?

Hva er viktigst hos en forskerkilde – fagkunnskap eller formidlingsevne?

Har du noe å tilføye?

Vedlegg 5: Intervjuguide, forskere

Innledning

Kort presentasjon av meg selv og prosjektet

Informere om samtykke og videre bruk av materiale

Informere om mulighet for anonymitet

Spørsmål:

Kan du fortelle litt om din erfaring med kontakt med norske medier og journalister?

Hvordan har du havnet i den posisjonen at du ofte er kilde i mediene?

Er du opptatt av å kommunisere dine egne forskningsresultater?

Gjør du selv noen kommunikative eller tabloide grep for å få ”slippe til” i mediene?

Hvilken rolle/oppdrag har i tilfelle journalister i forskningskommunikasjonen?

Har du etablert noen ”faste” relasjoner med journalister du ofte snakker med?

Tar du selv kontakt med journalister, eller tar de kontakt med deg?

Hva er din egen motivasjon for å stille opp i mediene?

Skiller du på rollene som ”forsker” og ”engasjert privatperson”, eller har du noen hjertesaker du kjemper for med mediene som arena?

Er du komfortabel med å si noe utenfor ditt ”spesialfelt” eller utenom det du har selv har konkret forsket på i mediene?

Hva snakker du mest om – ting du selv har forsket på, andres forskning eller som ekspert på aktuelle nyheter?

Har du noen gang opplevd at mediene har vært kritiske til din forskning eller problematisert dine meninger som forsker?

Det finnes et begrep som heter ”dueling experts” – altså at to eller flere forskere er uenige om noe eller blir satt opp mot hverandre i mediene. Har du opplevd det noen gang?

Har du noe å tilføye?

Vedlegg 6: Kodebok

Kodebok

Denne kodeboken skal bidra til å definere variablene og konkretisere hvordan jeg har avgjort hvilke verdier de passer inn under ved utførelsen av den kvantitative innholdsanalysen.

V1: Navn på avis

- 1) Aftenposten
- 2) Dagbladet
- 3) Adresseavisen
- 4) Nordlys

V2: Antall forskerkilder

- 1) 1
- 2) 2
- 3) 3
- 4) 4
- 5) 5
- 6) Flere

Forskere defineres i denne studien som sitater fra folk som presenteres sammen med en akademisk tittel eller tilknytning (forsker, seniorforsker, stipendiat, førsteamanuensis, professor o.l.).

V3: Antall andre kilder

- 1) 1
- 2) 2
- 3) 3
- 4) 4
- 5) 5
- 6) Flere

Andre kilder forstås her som kilder som ikke er forskere – altså som faller utenfor kategorien over.

V4: Forskerkilden(e)s kjønn:

- 1) Kvinne
- 2) Mann

V5: Forskerkilden(e)s alder:

- 1) 20-35
- 2) 36-50
- 3) 51-65
- 4) 66+
- 5) Fremgår ikke av saken

V6: Forskerkilden(e)s nasjonalitet:

- 1) Norsk
- 2) Internasjonal

Her forstås kategorien ”norsk” som faktisk norsk av nasjonalitet, eller som ansatt ved eller representant/talsperson for en norsk forskningsinstitusjon. Internasjonale forskere er tilsvarende forskere ansatt ved eller talsperson for forskningsinstitusjoner utenfor Norge.

V7: Forskerkilden(e)s fagfelt

- 1) Naturvitenskap og teknologifag
- 2) Samfunnsvitenskap
- 3) Medisin
- 4) Økonomi
- 5) Humaniora
- 6) Annet

Naturvitenskap og teknologifag omfatter her fag som biologi, kjemi, fysikk, ingeniørfag, veterinærvitenskap og IKT. Samfunnsvitenskap omfatter fag som statsvitenskap, rettsvitenskap, sosiologi, psykologi og mediefag. Medisin omfatter helsevitenskap, både sykepleierelatert, samfunnsmedisin og legevitenskap. Økonomi omfatter fag med økonomisk

tilknytning, for eksempel sitater fra samfunnsøkonomer og siviløkonomer med akademiske stillinger. Humaniora tar for seg fag som teologi, kunstfag, musikk og historie. Annet fanger opp vitenskaper og forskningsfelt som ikke naturlig kan plasseres i en av de fem andre kategoriene.

V8: Hva uttaler forskerkilden(e) seg om?

- 1) Egen forskning
- 2) Andres forskning
- 3) Ekspert på aktuell hendelse

Hvis en forsker skal kunne plasseres i første kategori, må det fremgå klart av saken at han eller hun faktisk har forsket på dette nøyaktige fenomenet. Dette kan typisk være omtale av ny forskning, der forskerne bak får si noe om resultatene og funnene, men kan også være aktuell forskning som supplerer en nyhetssak, der forskeren selv slipper til som kilde. Kategorien Andres forskning er aktuell når en forsker kommenterer en annen forskers forskning eller resultater, ofte i sammenheng med ny forskning fra utlandet. Når en forsker kategoriseres under verdien Ekspert på aktuell hendelse, har hun eller han kommentert en aktuell nyhetssak, ikke nødvendigvis fordi vedkommende har forsket på akkurat det fenomenet, men i kraft av å være forsker innenfor et relevant fagfelt. Denne verdien forutsetter en vurdering av flere elementer i artikkelen og en tolkning av hva forskeren siteres på. Den er dermed i mer grad enn verdiene over prisgitt koderens skjønn.

V9: Problematiseres forskerkilden(e)s funn eller meninger?

- 1) Ja
- 2) Nei

Også denne verdien forutsetter en vurdering av flere elementer i artikkelen og en tolkning av hva forskeren siteres på, og er dermed i mer grad enn verdi 1-7 prisgitt koderens skjønn. Hvis en artikkel skal kodes med at en eller flere forskeres funn eller meninger problematiseres, må det være tydelige og åpenbare spørsmål rundt hvorvidt det forskeren sier er riktig eller sant. Det kan være at journalistens spørsmål om dette er med i teksten, eller at andre typer kilder sier seg uenig med eller tvilende til forskerens sitat, eller hvordan forskeren har kommet frem til et resultat. Dersom en artikkel skal kodes med at forskerkilden(e)s funn eller meninger

ikke blir problematisert, må ingen av disse være til stede; det blir ikke stilt noen spørsmål eller reist noen tvil rundt det forskeren presenterer i mediene.

Avisene har blitt kodet på følgende datoer:

2000

8. januar, 24. januar, 12. februar, 7. mars, 30. mars, 4. april, 28. april, 31. mai, 8. juni, 19. juni, 13. juli, 9. august, 23. august, 15. september, 13. oktober, 17. oktober, 4. november og 4. desember.

2008

5. januar, 19. januar, 25. februar, 13. mars, 28. mars, 8. april, 6. mai, 15. mai, 18. juni, 14. juli, 23. juli, 7. august, 9. september, 24. september, 31. oktober, 7. november, 24. november og 20. desember.

2016

16. januar, 25. januar, 26. februar, 3. mars, 15. mars, 6. april, 4. mai, 24. mai, 13. juni, 11. juli, 21. juli, 30. august, 2. september, 7. september, 13. oktober, 12. november, 25. november og 3. desember.